

Izbori 2017.

Bahatost, laži i divlji programi

Slučaj Agrokor

Dužnička spirala i posledice

BiH 4 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 150 DEN; CG 2.00 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Austria, Greece 3.00 EUR; Germany 3.50 EUR; Switzerland 6.00 CHF **cena 200 RSD**

01305

9 770353 802002

VREME

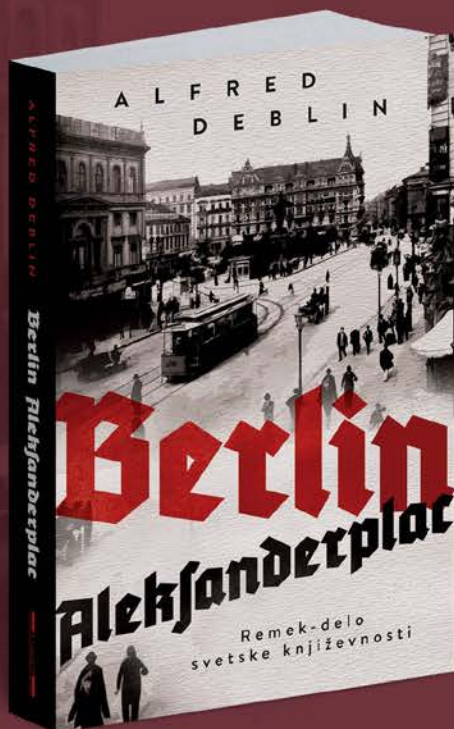
broj
1368

23. mart 2017.

INTERVJU: VUK JEREMIĆ

**PREŠLI SU
SVE GRANICE
NORMALNOSTI**

KNJIGA KOJA JE NAPRAVILA REVOLUCIJU U KNJIŽEVNOSTI!

Priča o
berlinskom
podzemlju
u osvit
nacizma.

Ernst Hafner
Braća po krvi

Ponovno otkriće romana iz 1932. Roman koji govori o potkulturi mladih neposredno pre nacističkog osvajanja vlasti.

Kurcio Malaparte
Koža

Remek-delo antiratne književnosti. Kulturni roman koji je Katolička crkva stavila na spisak zabranjenih knjiga.

Frančesko Pikolo
Želja da se bude kao svi drugi

Lični i politički, ozbiljni i provokativni roman koji govori o svemu onome što doprinosi da budemo onakvi kakvi smo.

Luc Zajler
Kruso

„Kruso je u okviru savremene nemačke književnosti prvi dostojan pandan Čarobnom bregu Tomasa Mana.“
Der Spiegel

Laguna TOP-LISTA

1

Fredrik Bakman
ČOVEK PO IMENU UVE

2

Ivana Dimić
ARZAMAS

3

Mirjana Bobić Mojsilović
TVOJ ANĐEO ČUVAR

4

Jelica Greganović
ZOVEM SE MAMA

5

Paulo Koeljo
ŠPIJUNKA

6

Dejan Lučić
PROFESORI SMRTI 1 – NOSAČI KOVČEGA

7

Jana Dačović
JANIN KALENDAR

8

Grupa autora
DRAGAN GAGA NIKOLIĆ – GOSPODIN MANGUP

9

Marko Aleksić
SRPSKI VITEŠKI KOD

10

Amin Maluf
FOTELJA NA SENI

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Trg Republike 5, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarn

pomoćnici glavnog urednika
Jovana Gligorićević, Momir Turudić

sekretarijat
Jovana Prešić

redakcija
Dejan Anastasijević,
Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević,
Radoslav Čebić, Sonja Ćirić (kultura),
Zora Drčelić, Slobodan Georgijević,
Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević,
Tatjana Jovanović, Zoran Majdin,
Radmilo Marković, Saša Marković,
Ivana Milanović Hrašovec,
Milovan Milenković (foto),
Milan Milošević, Teofil Pančić,
Saša Rakezić, Mirko Rudić,
Tamara Skrozza, Zoran Stanojević,
Tatjana Tagirov, Dragan Todorović,
Tanja Topić, Biljana Vasić,
Miloš Vasić, Ljubomir Živkov

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrda (foto)

tehnička redakcija
Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković,
Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić

lektori: Katarina Pantić,
Živana Rašković, Ivana Smolović;
korektori: Nikola Dragomirović,
Ana Čuk Dragomirović,
Stanica Milošević

internet izdanje
www.vreme.com
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Čulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa
Rotografika, Subotica

ISSN 0353-8028
COBISS.SR-ID 16907266

04 **Zoom:** Žare Ajkula

06 **Izbori 2017:**

Bahatost, laži i podivljali programi

10 **Izborna kladionica:** Iz keca u kec

12 **Intervju:** Vuk Jeremić

17 **Nuspojave:** Priča o Milenku (pulp fiction)

18 **Vojska i politika:** Lazar i

Miloš u državnom poslu

22 **Slučaj Agrokor:**

Dužnička spirala i posledice

25 **Agrokor:** Pogled iz Hrvatske

28 **Imunizacija:**

Vakcine su žrtve svog uspeha

30 **In memoriam:** Nebojša Spaić (1961–2017)

31 **Lisica i ždral:** Novo doba (opet)

KULTURA

32 **Intervju:**

Branko Kukić, urednik

35 **Kultura i država:** Savet za strategiju

36 **Početak karijere:** Na margini

38 **Jubilej:** Slaveći Elu

40 **Uspomena:** Čak Beri (1926–2017)

41 **TV manijak:**

Sex, partijski neprijatelj broj jedan

SVET

42 **Nemačko-turski odnosi:**

**Tenzije pod pretnjom
izbeglica**

45 **Izbeglička kriza:** Traumatizovana deca

48 **Dejvid Rokfeler:** Smrt u 102. godini

50 **Intervju:** Dr Eliezer Papo, profesor na
fakultetu „Ben Gurion“ u Izraelu

MOZAIK

54 **Paralelni finansijski univerzum:** Bitcoin

59 **Navigators:** Ekonomija mržnje

60 **Strip:** Neverovatni doživljaji jedne žene 2

62 **Vreme uživanja:** Koraci predaka

Duže od decenije razvoj Jugoimport SDPR, državna firma za izvoz naoružanja, drži primat u razvojnim projektima. Mnoge od njih vojni stručnjaci smatraju predstavom za javnost
PIŠE: DAVOR LUKAČ

“Gradac” se trudio – i u tom mutljaku nije bio jedini – da pošalje lažnu sliku kako se ovde tobože događaju umna i tvoračka čuda. Kad ono sve sam mutlak, tutumrak, brlog i šatori u tamo nekoj Jaruzi”
PIŠE: SONJA ĆIRIĆ

Predsednik Turske Redžep Tajip Erdogan puca iz svih oružja pred referendum o uvođenju predsedničkog sistema. Tako Berlin optužuje za “nacističke metode” zbog zabrane njegovim ministrima da govore na mitinzima turskih gastarbajtera u Nemačkoj
PIŠE: NEMANJA RUJEVIĆ

Fotografija na naslovnoj strani: Milovan Milenković

Žare Ajkula: Kada će Aleksandar Vučić “Vremenu” da vrati kompletne novina posuđene radi odbrane Vojislava Šešelja

Najjači čovek u Srbiji, što više napreduje u hijerarhiji, sve se manje drži dogovora, a broj onih kojima je nešto obećao pa ih zaboravio množi se po progresiji jednako ubrzanoj kao i njegov dosadašnji politički uspon. Dakle, velikom brzinom

KAD VERUJEŠ RADIKALIMA: VUČIĆU, VRATI ONO ŠTO SI UZEO!

Taman zaboravim prekorne poglede i reči Dragoslava Grujića, šefa dokumentacije nedeljnika “Vreme”, koji me je onomad upozorio da radikalima ne treba verovati, kad nešto me podseti na taj greh.

Ništa nije bilo ubedljivije u tom podsećanju nego onaj spot, od pre neki dan, kad “mali Alek” u liku premijera i kandidata za predsednika, posle 35 godina dolazi u biblioteku da vrati knjigu *Đulići* a Nada, zvana Ajkula, Aleka šalje u ćošak.

Po tom spotu ja ću da čekam još oko 25 godina da se Vučić pojavi s knjigama nama dragocenim i dragim, a njemu korisnim tamo negde oko 2007. godine kada su pozajmljene za potrebe Štaba za odbranu Vojislava Šešelja pred Haškim tribunalom.

Bilo je to ovako. Mali Alek zvao je telefonom jedno prepodne i molio da mu pozajmimo kompletne “Vremena” iz ratnih godina u Hrvatskoj i Bosni. Nudio je i da plati korišćenje te arhive koja nije postojala u elektronskoj formi već je bila ukoričena u tamnoplave, debele korice: svako tromesečje jedina knjiga.

Tog sam dana bio bolje volje nego obično i rekao sam da nećemo ništa da naplatimo, ali da molim da se kompleti vrate. Tako se dogodilo da su već sutradan na vrata redakcije, tada još u Mišarskoj ulici, banula dva pojača i mlađa radikala i u više navrata izneli naše đuliće, a od tada su knjige nestale bez traga mada je, barem u meni, tinjao trag nade da je možda i haški pritvorenik čitajući naše reportaže i analize shvatio nešto iz tog vremena što mu je tada promicalo u gorljivoj želji da bude najgluplji Srbin.

A onda su se radikali raspali i siguran sam da Vučić nije imao hrabrosti da od svog političkog oca traži povraćaj bilo čega, makar to bilo i tuđe. Uostalom, nije se u našoj biblioteci zadužio Šešelj, već Aleksandar Vučić, glavom i bradom, i isto

tako, glavom i bradom, garantovao je da će poštovati dogovor – odnosno da će da vrati komplete.

I ništa od toga nije bilo.

Kao što čujem sa raznih strana, najjači čovek u Srbiji, inače, što više napreduje u hijerarhiji, sve se manje drži dogovora, a broj onih kojima je nešto obećao pa ih zaboravio množi se po progresiji jednako ubrzanoj kao i njegov dosadašnji politički uspon. Dakle, velikom brzinom.

Ima, međutim, i nešto lepo u činjenici da vam najmoćniji čovek u Srbiji nešto duguje, a vi njemu ne dugujete baš ništa. Neće to, istina, da uteši Dragoslava Grujića, ali za utehu je što smo te komplete pravili u tri primerka, pa ih imamo u rezervi, mada rupa u ormanu, kad ga povremeno otvorim, svedoči da je Vučić, kao u spomenutom propagandnom spotu, zaslužio da ode u ćošak.

Povremeno me kopka sudbina tih kompleta. Da li su ostali, kao nepotrebni Šešeljev prtljag pri povratku kući, u nekom magacinu haškog zatvora ili skupljaju prašinu na tavanu zemunskog Magistrata?

Lepo bi bilo da nas Vučić makar i neformalno obavesti o sudbini naše imovine. Među časnim ljudima pozajmice se ne zaboravljaju.

ANDREJ I NATAŠA: ULOGA BRATA I SUPRUGE U SRPSKOJ POLITICI

O liku i delu izvesnog Milenka Jovanova detaljnije i stilski razigranije i žučnije u ovom broju “Vremena” piše Teofil Pančić. To je onaj dilber, Jovanov, a ne Pančić, koji je Natašu Jeremić, suprugu kandidata za predsednika Srbije Vuka Jeremića, optužio da je glavni narko-diler u Srbiji.

Aleksandar Vučić se posle tobože izvinjavao u lično i u ime stranke, ali to je učinio toliko neubedljivo da Jovanov tek sada misli da je bio u pravu smišljajući tu lažljivu glupost i gaddost. Taj je zapamtio jedino Vučićevu ocenu da on, Jovanov

Foto: M. Milenković

“podseća na njega (Vučića) kad je bio mlad”.

Ali, kao što sam napisao, Jovanov je u temi na drugom mestu u ovom broju “Vremena”. Taj ispad oko Nataše Jeremić bio je, koliko se da razabrati, odgovor Srpske napredne stranke na činjenicu da Vuk Jeremić napada premijerovog brata Andreja Vučića.

Ali, razlika između Andreja i Nataša je ogromna. Kao prvo, oko brata se vode dva sudska postupka, indikativno – oba nedovršena. Onaj oko “Asomuka”, odnosno lažne lične karte kojom je neko poslovao pod imenom premijerovog brata, i drugi, takođe otegnut kao “gladna godina”, oko tuče sa žandarmima na Paradi ponosa. Kao drugo, osim što je predmet “crnih hronika” brat je i politički angažovan posebno u, kako se sumnja, odeljenju posebnih operacija srpskih naprednjaka i viđen je kao aktivni učesnik stranačkih nadgornjavanja u nekoliko gradova u Srbiji.

To ga u “izbornoj groznici” čini legitimnom metom, mada niko odgovoran ne bi smeo s tim da preteruje, kao što je Jovanov preterao s Natašom Jeremić. Ona se u američkom modelu predsedničke kampanje na tribinama pojavljuje pored supruga i to je – sve.

Treće, sumnja se da je Andrej Vučić ozbiljan trgovac političkim uticajem, a Nataša bi to mogla da bude tek ako Vuk Jeremić pobedi na izborima i dočepa se neke realne vlasti.

Bezobzirnim i do nebesa glupavim saopštenjem o Nataši Jeremić SNS je sam sebi lupio šamar i vrlo verovatno povećao rejting Vuka Jeremića. S ovim ispadom postalo je evidentno da je Jeremić žrtva crne propagande, a osetljivost kojom SNS brani lik i delo premijerovog brata samo podgreva narodnu sumnju naraslu u skladu s izrekom da tamo gde ima dima ima i vatre.

VUKADINOVIĆ PITA:

SUZAMA SAM LEPIO – PLAKATE!

Poslanik Đorđe Vukadinović, u grčevitoj borbi da očuva neku vrstu skupštinske aktivnosti, na konferenciji za novinare u holu Skupštine postavio je važno pitanje. Rekao da treba utvrditi da li je Milivoje Gajić, koji je u subotu poginuo kada je lepio plakate Srpske napredne stranke, “delovao samoinicijativno”, ili ga je neko pretpostavljen poslao, ko ga je poslao i ima li mesta krivičnoj odgovornosti tog ko ga je poslao da, po noći, na auto-putu lepi plakate i tako ugrozi život i sebi i drugima.

Plakati su lepljeni na neadekvatnom mestu i u neadekvatno vreme, rekao je Vukadinović, a za to Aleksandar Vučić snoši makar moralnu, ako ne i neku drugu odgovornost.

Vučić je rekao, na mitingu u Novom Sadu, da dotičnom Gajiću “bude laka srpska zemlja”. I to je bilo sve.

BAHATOST, LAŽI I

Zahvaljujući slobodnom tumačenju zakona i nevešto konstruisanim obrazloženjima, Regulatorno telo za elektronske medije ove godine ne prati ponašanje emitera u predizbornoj kampanji. Pošto, u međuvremenu, nije formiran ni Nadzorni odbor koji imenuje Skupština Srbije, a koji je nadležan da prati postupke političkih stranka i kandidata, pa i izveštavanje medija u kampanji, u ovom trenutku ne postoji nikakva državna, zvanična kontrola onoga što se dešava u etru. I u tom smislu – bez institucionalne kontrole medija u predizbornoj kampanji, bez državnog tela koje bi nadgledalo ponašanje stranaka, u apsolutnoj medijskoj strahovladi – već je sada jasno da u Srbiji 2017. neće i ne može biti slobodnih demokratskih izbora

DIVLJI PROGRAMI

Foto: M. Milenković

Specifična po mnogo čemu, ova predizborna kampanja se od sadašnjih razlikuje i po tome što je neće pratiti Regulatorno telo za elektronske medije (REM).

Od 2003. ovo je telo kontrolisalo ponašanje emitera u predizbornoj kampanji, izricalo opomene, odlučivalo o žalbama i na kraju objavljivalo izveštaj. U svakom tom izveštaju bilo je očigledno da su emiteri favorizovali vladajuće stranke na štetu opozicionih, odnosno da je ovim drugima bilo prilično teško da se izbore za "svojih pet minuta". Isto tako, u svakom od saziva Saveta REM-a (organa koji upravlja regulatornim telom i donosi sve odluke u vezi s njegovim funkcionisanjem) bio je viđan politički uticaj: članovi Saveta su u velikoj većini birani po partijskom ključu, zakoni su vrlo često kršeni u odnosu na potrebe tada aktuelnog režima, a pominjani su (iako nikada dokazani) brojni slučajevi korupcije.

Kako bilo, izveštaj o praćenju emitera redovno se pojavljivao. Sve do prošle godine, kada nije objavljen. A potom i ove godine, kada se na njemu i ne radi.

JOŠ DA ZNAMO ZAŠTO

Iako se, u međuvremenu, javnost prilično uzburkala zbog ovakvog stava REM-a, već se tri sedmice čeka konačno i zvanično objašnjenje zašto regulatorno telo neće pratiti elektronske medije. Čini se zapravo da oni koji su nadležni da razreše te misterije samo "zamućuju"

vodu i sve nas više udaljavaju od racionalnog i razumljivog objašnjenja (ako ga uopšte ima)

Među prvim se oglasio načelnik monitoringa u REM-u Stevica Smederevac, koji je, 6. marta, najavio da će to telo postupati samo po izbornim prijavama, "baviti se svime za šta građani smatraju da je problematično i sporno", ali i da će "raditi s Agencijom za borbu protiv korupcije". U razgovoru za "Insajder" on je istakao da je "veliki obim posla najveći problem" REM-a, jer to telo od 2014. ima obavezu da "kontrolise i privatne medije".

Iste stvari potom su ponavljali raznorazni predstavnici REM-a, s tim što je u njihovim izjavama teza bila da regulator nema zakonsku obavezu da objavljuje izveštaje o radu emitera tokom predizborne kampanje.

Za razliku od priče o zakonu, kao i priče o nedostatku kadrova – koje nisu baš sasvim lišene uporišta u logici i realnosti, finalno tumačenje nije bilo ni smisleno, ni istinito. Na tribini "Istinomera" organizovanoj 10. marta, upravo povodom najave REM-a da neće pratiti izbore, novinarka tog portala Ivana Pavlović potvrdila je da joj je u REM-u rečeno da tokom kampanje neće vršiti kontinuirani nadzor medijskog izveštavanja iz tehničkih razloga. "Rečeno je da parametri koji treba da se unesu u taj softver moraju da se plate 'Informatici', a oni ih nisu kupili. Dakle, nemaju softver", rekla je Pavlović.

No, krenimo redom. Ovde je, pre »

■ **Medijski monitoring Biroa za društvena istraživanja pokazuje da je Aleksandru Vučiću u centralnim informativnim emisijama TV Pinka bilo posvećeno 7999 sekundi, od čega nijedna sekunda za prikaz u negativnom ili kritičkom smislu. Kandidatu Vuku Jeremiću na istom je programu u istom periodu bila posvećena 361 sekunda – uglavnom u negativnom smislu**

■ Posebna je priča beogradska gradska televizija Studio B. Emisije posvećene Saši Jankoviću i Vuku Jeremiću vredne su čak i arhiviranja, kao relikti “zaboravljene prošlosti”: prepune nameštenih anketa u kojima svi građani misle isto, zloupotrebe ljudi koji su preživeli tragediju u političke svrhe, besramnih konstrukcija i zamena teza

svega, važno da se kaže da nijedno od ova tri obrazloženja “ne drži vodu”. Tvrdnja da REM ima preveliki obim posla zbog obaveze da kontroliše i privatne medije naprosto nije tačna: REM je i ranije nadgledao i privatne emitere, a softveri koje imaju omogućavaju im da ih prate bez posebnih napora. Konačno, istu količinu posla i isti taj softver imali su i tokom prošlogodišnje kampanje. Ako su s tim kapacitetima ispraćeni parlamentarni izbori (a jesu, o čemu svedoče brojni zaposleni), nije jasno u čemu je sada problem da se prate tehnički neuporedivo jednostavniji predsednički izbori.

Tvrdnja o nepostojanju zakonske obaveze objavljivanja izveštaja tačna je samo na prvi pogled: u Zakonu o elektronskim medijima zaista ne postoji tačka koja nalaže REM-u da u određenom vremenskom intervalu objavi bilo kakav izveštaj, ali istovremeno postoje dve tačke koje jasno određuju šta bi REM trebalo da radi tokom kampanje. Član 22 Zakona o elektronskim medijima propisuje niz zaduženja tog tela u koje, između ostalog, spada i da “kontroliše rad pružalaca medijskih usluga i stara se o doslednoj primeni odredaba ovog Zakona” (tačka 8). S druge strane, u tački 5 člana 47 navodi se da Zakon svim učesnicima u kampanji garantuje medijsku zastupljenost “bez diskriminacije”.

E sad, ako Zakon propisuje da je REM nadležan za kontrolisanje sprovođenja zakona, a isti taj zakon garantuje ravnopravnu zastupljenost političkih aktera – ne treba mnogo pravničke mudrosti za zaključak da je upravo REM dužan da nadgleda izveštavanje elektronskih medija tokom kampanje. Da li će o tome napisati izveštaj ili to saopštiti na neki drugi način, potpuno je nevažno. Važno je da svoj posao obave, a da javnost o tome na bilo koji način bude obavestena i da ima uvid u njihove nalaze.

Konačno, tu je tvrdnja o softveru. Istog trenutka kada je na tribini čula objašnjenje da ne postoje tehnički uslovi za praćenje izbora, bivša članica Saveta REM-a Gordana Suša izjavila je da to nije tačno: “Ja sam bila u komisiji koja je kupila softver. Meni je mandat istekao prošlog marta, već je bila počela kampanja za parlamentarne izbore i sedam dana od početka kampanje mi smo imali savršene podatke o zastupljenosti partija i njihovih lidera. U REM-u radi stručna služba od 70, a sada i stotinu ljudi, i ja postavljam pitanje šta oni onda rade, jer to im je jedini posao.”

Inače, 10. maja 2016, dve sedmice nakon parlamentarnih izbora, Stevica Smederevac je u emisiji “Talasanje” na Radio Beogradu rekao da će izveštaj REM-a biti objavljen čim se završi pregled obimnog materijala, usput objasnivši da se od 2012. koristi izuzetno složen softver zbog čega izveštaji malo kasne. “Te 2012. godine izveštaj je objavljen pet-šest meseci posle izbora. Mašineriju smo malo uhodali 2014. i izveštaj je bio nakon dva i po meseca. U suštini, očekujemo da sada to bude nešto kraće.”

Izveštaj na kraju nije bio ni objavljen, ali to je poseban skandal o kojem je u javnosti već bilo dosta reči. Ovde je, međutim, važno da softver postoji, i da njegovo postojanje potvrđuje dvoje ljudi koji o tome moraju da imaju saznanja.

Tu ipak dolazimo do jednog u nizu neistraženih i sumnjivih momenata kada je REM u pitanju. Iako softver postoji, nejasno je o kakvim se “parametrima” radi, tj. šta to REM nije kupio, a bilo je neophodno. Kako je, naime, moguće da softver koji je svojevremeno kupljen za velike pare sada ne može da radi ako se ne dokupi još nešto? I ko je za to kriv? Da li je reč o još jednom slučaju korupcije u REM-u? I znači li to da će i ubuduće svačija vlast koja ne želi da REM prati izbore

onemogućiti kupovinu “parametara” i tako blokirati rad regulatornog tela?

Šta god stajalo iza svega ovoga, krajnji rezultat jeste da REM zvanično ne prati ponašanje emitera u predizbornoj kampanji. Pošto, u međuvremenu, nije formiran ni Nadzorni odbor koji imenuje Skupština Srbije, a koji je nadležan da prati postupke političkih stranka i kandidata (pa i izveštavanje medija u kampanji), u ovom trenutku ne postoji nikakva državna, zvanična kontrola onoga što se dešava u etru.

SLOBODA U ETRU

Ipak, reklo bi se da je zbog svega toga medijska scena daleko živahnija nego inače. Nacionalne i lokalne televizije, koje su do sada imale kakvu-takvu kontrolu, načisto su podivljale i emituju program kakav se ne pamti još od devedesetih.

Prema analizi Centra za elektronske medije (CEM), koji su nedavno formirali eksperti raznih profila i ljudi ranije angažovani u REM-u, na programima nacionalnih emitera, Aleksandru Vučiću je u periodu od 2. do 15. marta bilo posvećeno tri puta više vremena nego svim ostalim predsedničkim kandidatima zajedno.

Medijski monitoring Biroa za društvena istraživanja (BIRODI), recimo, pokazuje da je Aleksandru Vučiću u centralnim informativnim emisijama TV Pinka bilo posvećeno 7999 sekundi, od čega nijedna sekunda za prikaz u negativnom ili kritičkom smislu. Poređenja radi, kandidatu Vuku Jeremiću (kao drugom najbolje plasiranom), na istom je programu u istom periodu bila posvećena 361 sekunda – uglavnom u negativnom smislu. Inače, ako sve ove sekunde prevedemo u lakše razumljive mere, ispostavlja se da su gledaoci informativnih emisija Pinka, tokom tih 13 dana, u Vučiću ukupno uživali više od dva sata, a u Jeremiću šest minuta.

Foto: Tanja Valić/ Tanjug

Monitoring Centra za istraživanje, transparentnost i odgovornost (CRTA), koji medije prati kroz posmatračku izbornu misiju "Građani na straži", pokazuje da u jutarnjim programima dominira već poznata šema po kojoj u programima RTS-a i TV Pinka gostuju samo podobni analitičari i gosti za koje se sigurno zna da u živom programu neće reći ništa "opasno", a da su razgovori sve samo ne objektivni i nepristrasni.

Golim je okom primetno da je N1 jedina televizija na koju smeju da kroče "nepoželjni" i kritični, dok se oni na TV Hepiju pojavljuju isključivo u zabavne svrhe – kao svojevrsna politička paralela rijaliti-ju "Parovi". Posebna je priča beogradska gradska televizija Studio B, čijim vlasnicima nije bilo dovoljno što su vesti i omiljene magazinske emisije te kuće unakazili političkom propagandom, već su počeli da prikazuju dokumentarne serijale "Istraživač" – nastale na tekovinama najsvetlijih tradicija RTS-a iz devedesetih. Emisije posvećene Saši Jankoviću i Vuku Jeremiću vredne su čak i arhiviranja, kao relikti "zaboravljene prošlosti": prepune nameštenih anketa u kojima svi građani misle isto, zloupotrebe ljudi koji su preživeli tragediju u političke svrhe, besramnih konstrukcija i zamena teza.

Situacija je još grđa ako se osvrnemo na izveštavanje lokalnih i regionalnih medija. Primera je mnogo, ali ovaj put – za razliku od prethodnih godina – to jednostavno nema ko da vidi i analizira. Izbore u kontekstu izveštavanja aktivno prate Novosadska novinarska škola, BIRODI, Centar za elektronske medije i CRTA, ali i oni s umanjanim kapacitetima i u domenu nacionalnih medija: lokalne i regionalne televizije prati ko može, uglavnom sporadično.

A upravo su lokalni mediji na prošlogodišnjim izborima bili "kritična tačka": u njima su izborni blokovi trajali satima,

direktno su se prenosili mitinzi naprednjaka, stranački portparoli bili su ujedno i urednici, predstavnici opozicije nisu imali mogućnost da nastupe. O onome što se ove godine dešava možemo samo da nagađamo. Ali, ilustracije radi, recimo da je jedan od posmatrača CRTE (koji imaju zadatak i da prate medije "u lokalnu") primetio da je regionalna televizija u njegovom kraju izvestila o žrebu za raspored predsedničkih kandidata na izbornom listiću, a odmah potom da "prema najnovijim istraživanjima Aleksandar Vučić ima podršku od 57 procenata ispitanih birača, tako da drugog kruga neće ni biti". Čemu, dakle, bilo kakvo žrebanje, kada se unapred zna ko je jedini mogući pobednik!

Da je REM odlučio da ipak poštuje zakon i radi svoj posao, ove i slične nepodobštine bile bi makar zabeležene: ako ni zbog čega drugog, ono da negde ostane zabeleženo.

No, pošto je REM sebi već uzeo za pravo da tumači regulative kako mu se prohte, koleginice i kolege okupljene oko pokreta Podrži RTV (formiranog zbog dešavanja u Radio-televiziji Vojvodine) odlučile su da članovima i članicama Saveta regulatora ipak obezbede da imaju čime da se bave tokom kampanje. Poslušali su, naime, najavu REM-a da će odlučivati po pojedinačnim žalbama i zasuli ga žalbama građana na sadržaje koji se emituju na RTV-u i na drugim emiterima.

Teško je očekivati da se ova akcija proširi i na "obične" ljude – koji imaju puno pravo da se žale na sadržaj onoga što plaćaju, na nepoštovanje zakona ili na uskraćivanje prava da budu informisani. Bilo bi ipak sjajno ukoliko bi se to desilo, jer je za sada jasno da REM reaguje na pritisak.

Iako već godinama poštuje svojevrsni "zavet ćutanja" i nerado, ispraznim formulacijama, odgovara na bilo kakva novinarska pitanja i pitanja javnosti, REM je vrlo žestok kada mu neko "stane na žulj".

Tako se desilo i da je, nakon silne buke javnosti u vezi s odlukom da neće pratiti izbore, REM naprasno odlučio da uvaži žalbu LGBT organizacija i naloži prekid emitovanja predizbornog spota u kojem navijači Vučiću skandiraju "Vučiću, peduru". Odluka je obradovala mnoge i probudila nade da je Regulator ipak počeo da radi ono za šta je obilato plaćen. Ali,

ne lezi vraže. Bio je to samo početak – na ovakvu odluku reagovali su naprednjaci ocenom da u "u REM-u i dalje sede oni koji podržavaju bivši dosovski režim po svaku cenu", dok su socijalisti otišli korak dalje i konstatovali kako su članovi tog tela "uglavnom dosovci koji drugačije i ne umeju da se ponašaju, nego kao komesari, koji se na ovaj način direktno mešaju u kampanju i to za račun svojih kandidata".

Deluje logično i u skladu s običajima vladajuće garniture: REM im na neki način napadne kandidata, a oni reaguju pozivanjem na DOS. Ovde je, međutim, problem što naprednjaci i socijalisti napadaju svoje ljude: od devet članova Saveta REM-a, šestoro je izabrano ili reizabrano u vreme apsolutne skupštinske dominacije SPS-a i SNS-a (pa dosovci nisu mogli ni da primiraju u to telo), dok je jednog od trojice koji su izabrani za vaktu demokrata sada za reizbor kandidovao SNS (koja to sigurno ne bi uradila s pristicom DOS-a).

Od devet članova, dakle, sedmoro su sigurno "njihovi".

O čemu je onda ovde reč? Jednostavno je – o čistoj, nepatvorenoj, precizno izvedenoj političkoj manipulaciji u kojoj Vučić ispada Don Kihot koji se sam bori protiv svih (i opstaje, uprkos zlom REM-u), a REM pere sopstveni odavno ukaljani obraz – kao, eto, vidite da donosimo odluke čak i protiv Vučića.

U međuvremenu, dok se oni o tom jadu zabavljaju, u etru živi i opstaje ono što ne priliči civilizovanom demokratskom društvu, ono čime se krše elementarna ljudska prava građana i građanki, ono što ne može ni da se gleda, ni da se sluša, ni da se prihvati.

I u tom smislu – bez institucionalne kontrole medija u predizbornoj kampanji, bez državnog tela koje bi nadgledalo ponašanje stranaka, u apsolutnoj medijskoj strahovladi – već je sada jasno da u Srbiji 2017. neće i ne može biti slobodnih demokratskih izbora. Ma šta o tome mislili Evropa (koja se pravi da ne vidi), Angela Merkel (koja se o srpskim medijima izjasni uz kao lahor laganu packu), pa i svi ostali međunarodni faktori koje za to nije briga sve dok im Vučić isporučuje ono što oni žele.

¶

TAMARA SKROZZA

Dan	Čas	Rb.	Kandidat	Odds
		8696	ALEKSANDAR VUČIĆ	1.03
		8698	SAŠA JANKOVIĆ	1.00
		8697	VUK JEREMIĆ	1.00
		8699	VOJISLAV ŠEŠELJ (BELI)	1.00
		8697	LUKA MAKSIMOVIĆ	1.00
		8698	DRAGO ĐOKOVIĆ	1.00

Foto: M. Milenković

Iz keca u kec

“Kvota nastaju kao rezultat različitih faktora”, kaže za “Vreme” Nenad Radanović iz Meridijan kladionice. “Prvenstveno gledamo prethodni izborni ciklus, tamo nalazimo podatke od kojih sve počinje. Zatim u ovu postavku uključujemo i relevantna istraživanja javnog mnjenja. Posle ove faze kvote se objavljuju i tada praktično počinje ‘životni ciklus’ samih kvota. One su promenjive, a dva faktora su presudna – broj opklada na određenu igru, kao i značajni politički događaji u toku izbornog ciklusa”

Iznenadjenja na izborima nisu retkost, međutim, sigurno se može diskutovati o integritetu i nezavisnosti istraživačkih agencija, kao i šta tačno stvara prostor za političku manipulaciju istraživanjima. Međutim, možda je jednostavnije verovati nekom drugom izvoru predviđanja rezultata, nekom kome će greška u predviđanjima biti skupo naplaćena – velikim kladionicama. Prema kvotama kladionica u Srbiji, koje pored fudbala, košarke, tenisa i drugih sportova, igračima nude i predviđanje rezultata političkih izbora, novi predsednik Srbije će sigurno biti Aleksandar Vučić. Međutim, vidne su razlike o rezultatima onih koji će biti iza Vučića.

BELI JE SAMO TRENUTNA EUFORIJA

Sa ovakvim načinom klađenja na rezultate političkih izbora u Srbiji počelo se 2004. godine i tadašnjih predsedničkih izbora. Tada interesovanje igrača nije bilo veliko, ljudi su bili nepoverljivi prema

novoj ponudi kladionica pa nije ni bilo velikih uplata. Političko klađenje je, zahvaljujući čestim izborima, raslo, a kako sami organizatori klađenja kažu, najzbudljivije je bilo pomenutih izbora 2012. godine, posebno u drugom krugu.

“Tada smo imali značajnih uplata na pobedu Tomislava Nikolića, što je bilo iznenađujuće i nije bilo u skladu sa očekivanjima”, kaže za “Vreme” Nenad Radanović iz Meridijan kladionice. “To je bilo najveće iznenađenje i odstupanje od predviđanja koja smo davali u svim izbornim ciklusima. Kvota na Tomislava Nikolića je u jednom trenutku bila 8. Dakle: za 1000 dinara na Nikolića, dobitak je bio 8000 dinara.”

Tokom parlamentarnih izbora 2016. godine, najveće interesovanje u Meridijanu je bilo za igru ko će iz najjače stranke biti ministar, da li će SPS biti deo vladajuće koalicije i da li će Pokret “Dosta je bilo” preći cenzus.

Što se tiče ovogodišnjih predsedničkih izbora, ponude pored Meridijana ima i Mocart kladionica. Njihova predviđanja se u jednoj stvari poklapaju – Aleksandar Vučić će sigurno biti predsednik Republike. Kvota u obe kladionice na ovakav konačni ishod izbora je 1,03, što znači da ukoliko biste uplatili 1000 dinara na ovu igru, kladionica bi vam, ako Vučić zaista i pobedi, isplatila 1030 dinara. Samo 30 dinara profita, dakle.

Verovatno zbog male zarade, ova igra nije popularna u Meridijanu. Najveće interesovanje je za pitanje da li će biti drugog kruga izbora i koliko će procenata osvojiti Ljubiša Preletačević Beli, odnosno Luka Maksimović. “Ako je suditi po preferencijama naših igrača, većina smatra da će izlaznost biti veća od 58 procenata, dok su mišljenja po pitanju drugog kruga podeljena, pa su takve i kvote: 1,75 da hoće, a 1,95 da neće biti drugog kruga. Što se tiče mišljenja igrača o uspehu

■ **“Imali smo 2012. značajne uplata na pobeđu Tomislava Nikolića, što je bilo iznenađujuće i nije bilo u skladu sa očekivanjima. To je bilo najveće iznenađenje i odstupanje od predviđanja koja smo davali u svim izbornim ciklusima. Kvota na Tomislava Nikolića je u jednom trenutku bila 8. Dakle: za 1000 dinara na Nikolića, dobitak je bio 8000 dinara”**

Nenad Radanović, Meridijan kladionica

Belog, stvar je ‘jasna’: osvojiće više od 7,5 odsto. Ipak, mi smo mišljenja da je to nedostižan rezultat i da je reč samo o trenutnoj euforiji”, kaže Radanović.

Sudeći prema kvotama kladionice Meridijan, rezultat na predsedničkim izborima će biti: Aleksandar Vučić osvaja 53,6 odsto glasova u prvom krugu, Saša Janković 15,2 odsto, a Vuk Jeremić će biti treći sa 11,3 procenata.

Kladionica Mocart, sa druge strane, kvotama predviđa da će Vučić u prvom krugu osvojiti 48,6 odsto. Takođe, Belom Preletačeviću se daje 3,5 odsto. Što se ostalih kandidata tiče, Saša Janković i Vuk Jeremić su bolje kotirani u Mocartu, dok su Boško Obradović i Vojislav Šešelj “slabiji”. Ako se gleda drugi krug, predikcije se poklapaju. Veće su šanse da će ga biti (1,75), nego da neće (1,95).

“Valja napomenuti da su se dosad naša predviđanja pokazala kao relativno precizna, posebno na prethodnim parlamentarnim izborima”, nastavlja Radanović iz Meridijana. Navodi da ponuda njegove kladionice predstavlja raspoloženje dela

javnosti: “Međutim, političko klađenje se sigurno razlikuje od klađenja na sport. Klađenje na sport je dosta popularnije, ulažu se veće sume i samo klađenje je proizvod dugogodišnjih analiza, istraživanja i reklo bi se ‘jasne računicе’ ljubitelja sporta. Što se tiče političkog klađenja, ono je ‘praktično izraz mišljenja našeg igrača’”, kaže Radanović.

JEDAN JE IZRAZITI FAVORIT

Zbog prilične razlike u predviđanjima rezultata, posebno na predstojećim predsedničkim izborima, u javnosti se stvorio utisak da su istraživanja javnog mnjenja dobijena uglavnom telefonskim anketama manje pouzdana od kladioničarskih kvota, što se i pokazalo tačnim na prethodnim izborima.

“Kvota nastaju kao rezultat različitih faktora”, kaže Radanović. “Prvenstveno gledamo prethodni izborni ciklus, tamo nalazimo podatke od kojih sve počinje. Zatim u ovu postavku uključujemo i relevantna istraživanja javnog mnjenja. Posle ove faze kvote se objavljuju i tada

praktično počinje ‘životni ciklus’ samih kvota. One su promenljive, a dva faktora su presudna – broj opklada na određenu igru kao i značajni politički događaji u toku izbornog ciklusa.”

Upravo ovaj prvi kriterijum doveo je do situacije da kvota na Ljubišu Preletačevića Belog drastično “padne”. Beli se prvi put pojavio u ponudi Meridijana nekoliko dana od dana kad je njegov tim počeo da skuplja potpise podrške za kandidaturu. Tada je kvota u rubrici “pobednik izbora” na Luku Maksimovića bila 1000. Nakon masovne euforije ljudi kojima je ovaj fiktivni lik simpatičan, usledio i veliki broj uplata na njegovu pobeđu, tako da je kvota smanjena za čak deset puta. Sada, dakle, ako u Meridijanu uplatite 1000 dinara na pobeđu Belog, dobićete 100.000.

“Mi smatramo da je ovde reč o trenutnom fenomenu i očekujemo da će se kvota, a samim tim i interesovanje, ubrzo vratiti bliže početnoj vrednosti”, objašnjava Radanović.

Od određenih političkih dešavanja koja su uticala na kvote, on ističe dva ključna događaja: “Prva značajnija promena se desila posle sukoba aktuelnog predsednika Nikolića i Vučića, odnosno nakon odluke SNS-a da se samo Vučić kandiduje. Tada je on postao izraziti favorit.”

Drugi događaj je takođe išao u prilog aktuelnom premijeru: “Odluka o odustajanju Ivice Dačića od kandidature, iako očekivana, doprinela je još većem rastu šansi Aleksandra Vučića.”

Do manjih izmena je došlo i nakon odluke da budu raspisani samo predsednički izbori, što je, smatraju u Meridijanu, išlo u prilog opozicionim kandidatima jer im je lični rejting veći od stranaka koje ih podržavaju.

Kao i u sportu, iznenađenja su moguća. Kvota pred početak Premijer lige da će aktuelni šampion Lester siti postati prvak bila je 5000.

MARKO PANTIĆ

Fotografije: Milovan Milenković

PREŠLI SU SVE GRANICE NORMALNOSTI

“Mislim da nikada država nije bila u čvršćem zagrljaju sa organizovanim kriminalom, pogotovu u nekim delovima Srbije, recimo u Vojvodini ili na severu Kosova. Ne možete više imati iole ozbiljnu preduzetničku aktivnost, a da za to niste dobili zeleno svetlo ili praktično platili reket određenim ljudima, koji su teritorijalno raspoređeni, i od kojih je značajan broj u direktnoj sferi uticaja Andreja Vučića, brata premijera. On je, naravno, najmoćniji od njih, ali postoje i drugi. Jedan je Nikola Petrović, isto tako blizak saradnik i kum premijera, a treći je Beba Popović, koji u medijskom prostoru danas u Srbiji vedri i oblači”

“Dominantno osećanje u Srbiji u ovom trenutku je strah: strah od toga da ne izgubite posao, strah od toga da vam neko ne dođe po drugi ili treći put u kuću da bi ‘proverio’ da li ćete glasati za vladajuću stranku...”, kaže u razgovoru za “Vreme” kandidat za predsednika Srbije na predstojećim izborima Vuk Jeremić. “Paradigma toga je ono što sam pre nedelju dana doživeo u Raškoj. Kada smo se prošetali i došli do glavnog trga, prekoputa su bili neki ljudi koji prvo nisu mogli da veruju da sam to ja, i imali su vrlo pozitivnu inicijalnu reakciju – nasmejali su se i mahali mi. Zbog toga sam odlučio da im pridem. Ali, u trenutku kad sam počeo da im prilazim, svi osim jednog su pobjegli glavom bez obzira. Taj jedan čovek sa kojim sam razgovarao se tresao i govorio: ‘Nemojte, molim vas, da slikate, videće me, ja imam ćerku koja je zaposlena u opštini.’ Mislim da to vrlo plastično opisuje kako se ljudi osećaju. Guraju nas u neku vrstu psihološke krletke, ali nisam siguran da će to

imati odraz na izborne rezultate kakav vlast očekuje.

Podsetio bih vas na jednu anegdotu sa Milošem Obrenovićem, kad on pita svoje saradnike šta govori narod, a oni kažu: ‘Narod se buni.’ A Miloš kaže na to: ‘Steži još.’ Posle nekog vremena, Miloš opet pita saradnike: ‘Šta narod govori?’ ovi kažu: ‘Narod čuti’, a Miloš im odgovori: ‘Sad popuštaj.’ Trenutno narod čuti. I mislim da će se vlast zbog toga prilično neprijatno iznenaditi kada se budu prebrojali glasovi.”

“VREME”: Da li imate utisak da je taj strah jači u manjim mestima?

VUK JEREMIĆ: Što je manje mesto, to je veći strah. Međutim, ima i nekih relativno većih mesta, pogotovo u Vojvodini, gde je strah izrazito prisutan, čak i u urbanim centrima.

Verujete li da će izbori uopšte biti regularni?

Mislim da ima dosta razloga za zabrinutost, pre svega zbog činjenice da nijedna od preporuka OEBS-a u vezi sa izborima 2016. godine nije usvojena, tj. nijedna

od uočenih nepravilnosti nije otklonjena, a ovaj put, paradoksalno, OEBS čak nije ni pozvan da posmatra izbore. Tako da se treba i te kako dobro spremati za sam izborni dan i za brojanje glasova.

Ima 8300 biračkih mesta. Da bi se garantovala regularnost, potrebno je imati članove biračkih odbora i posmatrače na svim tim mestima, što će biti dosta zahtevno, pre svega za opozicione kandidate.

Zbog toga smo se obratili većem broju političkih i drugih aktera koji imaju iskustva u izbornom procesu. Naša saradnja će omogućiti, ja se nadam, prisustvo na svim biračkim mestima u Srbiji, sa izuzetkom Kosova i Metohije gde još nemamo odluku RIK-a koja bi nam to omogućila. To je, po meni, skandalozno, da na nemalom broju biračkih mesta nije predviđeno da imam članove biračkih odbora i ljude koji će biti prisutni na brojanju glasova. To je nenormalno, politički neprihvatljivo, a ako hoćete i neustavno, jer moraju važiti isti principi i pravila na svim mestima gde se izbori održavaju.

Putovali ste ovih dana po Srbiji, šta ste videli?

Moj utisak je da su ljudi izuzetno poštišteni i razočarani činjenicom da ogromna većina obećanja koja su napravljena u proteklih pet godina jednostavno nisu ispunjena. Građani su 2012. većinski glasali za promene, očekujući da će im to doneti bolji život: njima i njihovim porodicama, kao i ukupno poboljšanje situacije u društvu. To se nije desilo. To je možda najjači utisak koji nosim, s obzirom na to da sam razgovarao bezmalo sa hiljadama ljudi koji su mi tu stvar govorili. Naša kampanja je bila koncipirana tako da smo uglavnom držali tribine na kojima je komunikacija bila dvosmerna.

Neke od priča iz njihovih života, i to ne malo njih, bile su zaista potresne: nemogućnost da se dođe do adekvatne lekarske usluge ili do posla bez partijske veze, depresija zbog činjenice da su im deca napustila ili planiraju da napuste zemlju, osećaj da sistem ne radi u njihovom interesu i da nemaju elementarnu zaštitu koju bi čovek od države očekivao; i da nam je školstvo u propadanju, i da su kultura i mediji u Srbiji danas zavijeni u crno, i da su vrednosti koje se sistematski propagiraju kroz sredstva javnog informisanja pretežno vulgarnosti, kojima smo konstantno bombardovani sa svih strana, pogotovo iz određenih medija.

Pominjali ste strah kao osnovno osećanje, zastrašivanje kao metod. Kampanja koju prema opozicionim kandidatima sprovode "paradržavni mediji" izuzetno je prljava. Na čemu onda temeljite svoj optimizam da ćete pobediti na izborima?

Ja sam bio meta vrlo agresivne medijske kampanje u svim tim paradržavnim medijima, gde ste mogli čuti ili pročitati raznorazne stvari, od toga da sam bio umešan u ubistvo gardista, do učešća u pljačkama, proneverama miliona državnih sredstava... To, naravno, nema nikakvih dodirnih tačaka sa istinom, ali mislim da su, kao i sa mnogim drugim stvarima, baš preterali, i da će to stvoriti kontraefekat.

Mnoge dezinformacije koje se plasiraju su prilično kontradiktorne. Zajednički imenitelj im je isti – pokušaj da se oklevetam i diskreditujem po svim pitanjima, ali hajde da vidimo kako će se to odraziti

na izborne rezultate. Imam utisak da su ovaj put, naročito kad sam ja u pitanju – dozvolite mi da budem subjektivan – zaista prešli preko svake granice normalnosti. Optužba izneta u zvaničnom saopštenju vladajuće stranke pod logom kandidata Aleksandra Vučića da je moja supruga Nataša na čelu najmoćnijeg naroko-kartela u Srbiji vam je najbolji primer.

Šta za vas uopšte znači pominjanje vašeg imena u vezi sa pogibijom gardista u Topčideru, dosije koji o vama objavljuje medijska mreža Antidot...?

Antidot je monstruoza izmontirana kampanja Bebe Popovića. Znam da iza toga stoji on, i to ne samo po prepoznatljivom rukopisu, tj. određenim ljudima i događajima kojima je on lično opsednut godinama, a nemaju dodirnih tačaka sa istinom, već i na bazi konkretnih informacija koje sam dobio.

Svaki politički neistomišljenik u Srbiji se danas provlači kroz neverovatno blato, bez obzira na to ko je u pitanju. To ste mogli da vidite i na primeru još aktuelnog predsednika Tomislava Nikolića, koji je tokom tih nekoliko dana dok je pružao otpor kandidaturi Aleksandra Vučića bio predmet najagresivnijih napada iz svih oružja. Dakle, blaćenje ne samo političkih neistomišljenika, već svakog ko na bilo koji način pokuša da se usprotivi "vladari", odnosno Aleksandru Vučiću, postalo je norma ophođenja u javnoj sferi.

U mom slučaju ta kampanja traje mesecima i izuzetno je agresivna. Zasnovana je, pre svega, na neistinama. Da je bilo šta postojalo što nije bilo u skladu sa zakonom, da je bilo ikakvih neregularnosti tokom trajanja mog mandata kao ministra spoljnih poslova, državni revizor bi to svakako utvrdio, jer je detaljno izanalizirao svu dokumentaciju iz tog perioda. I poreska uprava je, više od godinu dana istraživala moje lične finansije i nije pronašla ništa sporno. Da je bilo, ja bih od danas imao seriju krivičnih prijava, a nemam ih, jer ništa od toga nije tačno. Isto tako, ja sam prošao trke za obe čelne pozicije Ujedinjenih nacija – predsednika Generalne skupštine i generalnog sekretara – i tu su biografije svih kandidata detaljno "pročesljane", i to od strane državnih aparata najmoćnijih zemalja. Zar ne mislite da

■ **"Antidot je monstruoza izmontirana kampanja Bebe Popovića. Znam da iza toga stoji on, i to ne samo po prepoznatljivom rukopisu, tj. određenim ljudima i događajima kojima je on lično opsednut godinama, a nemaju dodirnih tačaka sa istinom, već i na bazi konkretnih informacija koje sam dobio"**

■ **“Mnoge dezinformacije koje se plasiraju su prilično kontradiktorne. Zajednički imenitelj im je isti – pokušaj da se oklevetam i diskreditujem po svim pitanjima, ali hajde da vidimo kako će se to odraziti na izborne rezultate. Imam utisak da su ovaj put, naročito kad sam ja u pitanju, zaista prešli preko svake granice normalnosti. Optužba izneta u zvaničnom saopštenju vladajuće stranke pod logom kandidata Aleksandra Vučića da je moja supruga Nataša na čelu najmoćnijeg narko-kartela u Srbiji vam je najbolji primer”**

bi nešto tada isplivalo na površinu, da je postojalo?

Mogao sam da biram posle trke za generalnog sekretara UN, koju sam završio kao drugi na svetu, između brojnih visokih funkcija u međunarodnim organizacijama, a i u privatnom sektoru sam dobio mnoštvo izuzetno atraktivnih ponuda u inostranstvu. Život bi i meni i mojoj porodici bio mnogo lakši nego danas, ali sam svesno napravio taj korak i odlučio da se borim za bolju budućnost Srbije. Zaista verujem da nas nastavak ovoga što danas imamo sa očiglednom tendencijom pogoršanja može skupo koštati, i da bi to imalo generacijski devastirajuće posledice po državu i društvo.

Nisam hteo to da dozvolim i odlučio sam da iskoristim ono što imam: stečeno znanje i iskustvo, kao i međunarodni ugled i kontakte, da bi se ovome stalo na put, i da pokušam da zajedno sa, ne nužno političkim istomišljenicima, ali ljudima kojima je zajednička težnja da žive u normalnoj zemlji, doprinesem tome da Srbija postane mesto za život dostojan čoveka.

Kada govorite o mehanizmima vladavine ove vlasti, vrlo često pominjete kriminal i reketiranje. Na šta konkretno mislite?

Mislim da nikada država nije bila u čvršćem zagrljaju sa organizovanim kriminalom, pogotovo u nekim delovima Srbije kao što je, recimo, Vojvodina ili sever

Kosova. Danas ne možete imati iole ozbiljnu preduzetničku aktivnost, a da za to niste dobili zeleno svetlo ili praktično platili reket određenim ljudima, koji su teritorijalno raspoređeni, a od kojih je značajan broj u direktnoj sferi uticaja Andreja Vučića, brata premijera.

To je zaista zastrašujuća situacija u kojoj se guši ne samo sloboda življenja i izražavanja, već i sloboda ekonomskog delovanja, i tako bitno ograničava mogućnost da ljudi mogu pristojno da žive od sopstvenog rada. To je nešto čemu se mora hitno stati na put. Ponovno uspostavljanje pravne države i vladavine prava biće jedan od glavnih zadataka budućih državnih organa, a verujem da će nakon izbora doći do značajnih promena u njima. Prva će biti promena na mestu predsednika, i za to će se postarati građani, izlazeći na birališta, prvo 2. aprila, pa onda 16. aprila, u velikom broju.

Postoji li još ljudi koji su uključeni u ono o čemu pričate, osim Andreja Vučića?

Andrej Vučić je, naravno, najmoćniji od njih, ali postoje i drugi ljudi. Jedan od njih je Nikola Petrović, isto tako blizak saradnik i kum premijera, a treći je Beba Popović, koji u medijskom prostoru danas u Srbiji vedri i oblači. Vučić je kupio najkardinalnije figure iz svih perioda i njima se okružio. Stiće se utisak da je to pažljivo biran krug, i to važi ne samo za

centralnu vlast – situacija je slična i duboko po unutrašnjosti Srbije, na lokalnu.

I pored svega ovoga o čemu govorite, deluje da Vučiću stiže neka vrsta podrške od Evropske unije i od mnogih stranih državnika. Videli smo nedavno na sastanku sa Angelom Merkel da je, po Merkelovoj, Srbija na dobrom putu.

To me podseća na situaciju kada je Vinston Čerčil razgovarao sa Ficrojem Mekleynom, britanskim oficirom, koji je 1943. godine bio šef britanske vojne misije pri Titovom Vrhovnom štabu. Na Čerčilovu odluku da se podrže partizani, Meklejn ga je upozorio da će to značiti da će imati komunističku Jugoslaviju nakon rata. “Da li vi nameravate da živite u toj zemlji posle rata?”, pitao je Čerčil. “Ne, gospodine.” “Ni ja, pa zašto se onda brinete?”

Slična je situacija danas, naročito kada od nekih lidera EU dolazi podrška ovakvom sistemu vladavine, koji je sve osim evropskog. Ako mi danas živimo u društvu u kojem stvari idu u dobrom pravcu, i u kojem vladaju evropske vrednosti, koje napreduje ka Evropi, onda ja živim u nekoj drugoj stvarnosti. Ljudi sa kojima razgovaram to ne primećuju. Ali moramo biti svesni da nam niko neće pomoći, osim mi sami sebi, a priliku da to učinimo imamo na ovim izborima.

Ali ne na ulici, ne kroz bilo kakve nered, da šta me inače često optužuje vlast,

■ **“Vučić je pokupio najkardinalnije figure iz svih perioda i njima se okružio. Stiće se utisak da je to pažljivo biran krug, i to važi ne samo za centralnu vlast – situacija je slična i duboko po unutrašnjosti Srbije, na lokalnu”**

koja neprestano govori o državnim udarima, vanrednim stanjima i slično. Ništa od toga ne planiram, već samo podstičem ljude da izađu na izbore u što većem broju – to je osnovna pretpostavka uspeha. Druga je da se ljudi opredele shodno svom raspoloženju i doživljaju stvarnost – da li im je dobro ili loše.

Šta je po vašem mišljenju razlog pohvala koje premijer dobija iz inostranstva?

Mislim da je ključna stvar što je Vučić sa predstavnicima EU potpuno drugačiji u odnosu na svoje medijske nastupe i način ophođenja prema građanima ove zemlje. Njegov odnos prema evropskim zvaničnicima karakteriše potpuna snishodljivost i bespogovorno prihvatanje “domaćih zadataka”, od kojih neki imaju za posledicu objektivnu štetu kada su u pitanju državni i nacionalni interesi. Možda je najdrastičniji primer nelegalno prisvajanje srpske imovine na Kosovu od strane prištinskih vlasti. Na dan kada je on bio s Angelom Merkel, bilo je poznato da će to biti učinjeno sutradan, a on to na razgovoru sa kancelarkom uopšte nije pomenuo. Kao nagradu dobio je u našim medijima dosta vidljivu konferenciju za medije, gde su izrečene stvari koje se mogu doživeti kao potpuna podrška i njegovom načinu vladavine i njemu lično.

Da li mislite da to može uticati na izbore?

Mislim da može imati određenog uticaja, ali da će daleko dominantniji efekat biti doživljaj naše trenutne stvarnosti od strane građana ove zemlje.

Ko god bude pobedio na predstojećim izborima, a verujem da ću to biti ja, dobiće čestitke sa svih strana sveta, pogotovo ukoliko se ispoštuje regularnost izbora. Niko danas nema interes da bude zavađen sa Srbijom – tu mislim na svetске prestonice – jer svet je danas mnogo više zaokupljen drugim problemima – a ne onim sa kojima se mi u Srbiji i na Balkanu suočavamo.

Kakvo je vaše viđenje spoljne slike o Srbiji, vlast priča o izuzetnom poštovanju koje naša zemlja danas uživa u svetu?

Mislim da poštovanja nije bilo nikada manje. To što neko traži medijsku podršku, a zauzvrat daje ogromne ustupke, što ekonomske, što političke, nije matrica kroz koju jedna poštovana zemlja sprovodi svoju spoljnu politiku i opšti sa svetom. A svet je u stanju previranja – promene su nagle i drastične. Razumevanje sveta i odnos prema njemu u takvim periodima zemlji naše veličine može doneti razliku između sunovrata i procvata.

Današnja vremena nisu ništa manje revolucionarna nego što su bila ona kada je padao Berlinski zid, a tada smo napravili seriju pogrešnih koraka zbog

kojih smo svi platili ogromnu cenu. Verujem da ne bismo smeli da to ponovimo, zbog manjka znanja ljudi na čelnim položajima i zbog činjenice da je jedini cilj koji želi da se postigne spoljnom politikom nastavak podrške za način vladavine koji nas vodi potpunom apsolutizmu.

S obzirom na ovlašćenja koja ima predsednik države, koliko toga bi bilo moguće ostvariti ako biste izabrani, naročito ako bude postojalo ono što sadašnja vlada zove dvovlašće – da predsednik države i predsednik vlade nisu iz iste partije i nisu istomišljenici?

Veliko pitanje je kako će izgledati izvršna grana vlasti nakon poraza Aleksandra Vučića. Do sada nijedna vlast nije preživela gubitak na predsedničkim izborima, ali ostavimo to po strani. Ja nameravam da budem predsednik koji poštuje Ustav, institucije i ponaša se u okviru zakona. Ali, direktno izabrani predsednik dobija jedinstvenu političku snagu i legitimitet. Nameravam da taj legitimitet iskoristim tako što ću aktivno uticati na političke procese i odlučivanje u vezi sa svim ključnim problemima sa kojima se suočavamo. Mislim da predsednik i te kako može da utiče, ukoliko odluči da se tako ponaša. Mislim da je elementarna pristojnost i posvećenost vladavini prava neophodan, ali ne i dovoljan preduslov napretka. Nameravam da budem aktivan predsednik – možda se to nekome ne dopada, ali srećom ima i drugih kandidata na ovim izborima.

Bez obzira na rezultat, ostajete li u politici i posle ovih izbora?

Ja sam potpuno opredeljen da ovom nazadnom sistemu vidim leđa, koliko god bude vremena neophodno za to, ali uveren sam da će to biti već ovog proleća.

Da li to podrazumeva i formiranje nove političke partije?

Kao predsednik ću se baviti pre svega ispunjavanjem svih tačaka svog predsedničkog programa. Do sada sam jedini kandidat, verovatno ću to i ostati, koji je izašao sa detaljnim programom, koji sadrži oko 70 konkretnih mera. Formiranje političke stranke mi neće biti u vrhu prioriteta, već hvatanje u koštac sa problemima koji tište običnog čoveka.

MOMIR TURUDIĆ

Priča o Milenku (pulp fiction)

Zašto bi se mašina za blaćenje ljudi ikada zaustavila ako je mi ne zaustavimo? Šta, da neće možda Vučić da je zaustavi?

Znatel' priču o Milenku Jovanovu? I ja sam je tek onomad čuo... Šta čuo, osetio! I zato moram da vam je ispričam. Radi se o svima nama, a bogme i o našim porodicama, jer čovek je javna opasnost. Evo, recimo, šta je uradio meni. Sedim ja tako jednog poslepodneva u bašti *Gusana* i brojim džeparac koji sam upravo dobio od jedne od uglednijih zapadnih obaveštajnih službi: tačno hiljadu evrića, u vidu trideset novčanica od po trideset tri evra. Čekaj, tu je nešto nelogično, češkate se vi po bradi... Pa da, to je ukupno 990 evra, gde je resto, pevaj, 'tiči-ce?! Tačno, ništa vam ne promiče: zato su tu bila i dva metalna novčića, jedan od šest i drugi od četiri evra. I taman kad sam pare lepo izbrojao, formirao gomilicu na čijem su se vrhu sjajili metalni novčići, pogladio se po punoj šaci brade i spremio se da naručim obilan ručak, iz pravca Zmaj Jovine se stušiti Milenko Jovanov, prohuja pored mog stola, zdipi mi sve pare i nestade jakože dim u pravcu ulice Ilije Ognjanovića! Imam i svedoke, a jedna što je zovu Coka ga čak i uslikala smartfonom, doduše slučajno, jer je baš tad radila prvi poslepodnevni selfi-editorijal.

To, međutim, nije najgore. Naime, Milenko Jovanov je, još otkad se doselio iz Kikinde (a i tamo je, kažu ljudi, bio isti takav), postao varoška napast, strah i trepet, i ne preza ni da udari na najmlađe i najslabije: vrzma se oko osnovnih i srednjih škola i krade deci džeparac i užinu. Ali ni to nije sve! Ceo grad zna da svako malo napastvuje četrnaestogodišnje devojčice, što je njegov drugi najdraži hobi. Leleee, pa koji li je onda prvi, pitate se vi? Pa normalno – dečaci. Mada tu preferira one nešto mlađe, od dvanaestak god...

Najkasnije u ovom trenutku, u kolumnu zadihano i uspaničeno uleću glavni urednik, odgovorni urednik i veći deo kolegijuma (što znači da u ovako tesnoj kolumni nastaje strašna gužva), kolačeći oči i krlješteći se na mene, a neko je u toj gužvi, verovatno Jovana, počeo i da mahnito kruži kažiprstom oko leve slepoočnice. "Pa dobro, jesi li ti sasvim poludio, jesi li ti uopće normalan?!", urlao je Filip na mene, dok me je Žare, mračno čuteći, streljao onim "znao sam ja da će ovaj kad-tad sasvim da prsne" pogledom; "Kako možeš za čovjeka napisati da te je okrao, da krade djeci marendu, i još da je i pedofil? Pa jebate led, to je bolesno!", tresao se Filip dok mu je pepeo od cigarete padao na moj kompjuter, a Andrej pokušavao da mu da čašu vode s kockom šećera. "Pa, naravno da je bolesno, zato i pišem! Da upozorim javnost na takvog čoveka!", odvratioh ja, stešnjen u uglu kolumne. "Ama, šta se praviš blesav", nadovezao se Momir dok je Filipa reanimirao, "bolesno je to što si napisao, a dobro znaš da si izmislio sve od prvog do poslednjeg slova." U tom je trenutku, nemajući pojma šta se unutra deša-

va, u kolumnu ušetala Sonja i veselo rekla "Ćao, društvo!", ali kad je videla gužvu, strku i napeta lica, samo je tiho i obazrivo zatvorila vrata. Sa spoljne strane.

"Čekajte, ljudi, ne paničarite bez potrebe", iskoristih nena-dani intermeco da povratim inicijativu. "Naravno da je sve što sam napisao u prva dva pasusa teksta gomila odvratnih izmišljotina na račun jednog čoveka, ali šta ima veze, pošto se taj čovek ionako nikome od nas ne sviđa? Mislim, politički. Što ga ne bismo malo izoklevetali na najkretenski mogući način, a on neka posle dokazuje da to nije tako! Štaviše, ti bi, Filipe, mogao ako se nadigne dreka da se izviniš čitaocima (ne i samom Jovanovu!), i da kažeš da redakcija ne stoji iza toga što je tvoj 'kolega i prijatelj' Teofil Pančić napisao, ali da je on to učinio samo kao revanš zbog svega onoga što su Jovanov i slični govorili o nama i našim porodicama! I Mirna Bačka!", pontirao sam.

"Osim što si izmislio ona prva dva pasusa, ti si bre izmislio i sledeća dva i sve nas u njima, a evo nastavljaš sa izmišljanjem i dalje, evo baš u ovoj rečenici koju ja sad, kao, izgovaram", bunila se Jovana, ali ja sam znao da sam zapravo već skršio njihov otpor. Ponekad samo najbrutalnijim sredstvima možeš plastično da pokažeš kako izgleda brutalnost i bezočnost polusveta koji je zajahao ovu zemlju.

Naravoučenje je, dakle, ovo: nije mahnita, sumašedša i ogavna priča tog nesrećnika Jovanov Milenka o Nataši Jeremić kao vrhovnom vođi narko-mafije u Srbiji došla niotkuda, što je drugo ime za njegov organ za mišljenje. Sve je u ovih pet godina vodilo upravo ka toj priči, i nizu sličnih. Zašto bi političko, medijsko i uopšte kriminalno podzemlje koje je od nas otelo ovu zemlju i okupiralo je iznutra, zašto bi sva ta fukara kojoj nije ništa da, recimo, optuži politički joj suprotstavljenog čoveka za ubistvo njegovog prijatelja, stala baš na tom mestu, zašto ne bi nastavila sa skarednostima? Zašto bi se ikada zaustavila, ako je mi ne zaustavimo? Šta, da neće možda da je zaustavi Vučić? Pa, to je lično njegova mašina, a voze je oni koje je on odabrao, onuda i onako kako im on kaže. Okej, Gazda je shvatio da im je ova najnovija bolestina štetna, ali to je sve. Iako se tobože izvinio (ne i neposrednoj žrtvi), Vučić je počastio opskurnog Jovanova rečima da mu je "kolega i prijatelj", i njih dvojica nastavljaju da jašu i dalje na svojoj Rosinanti-Srbiji, i tako će biti sve dok se ova ne džilitne da ih zbaci sa sebe kao posebno odvratne nametnike. Uostalom, u moru degutantnih likova sa krajnje desnice, kakvima vrvi vojvođanska provincija, nije slučajno Vučić lično odabrao baš Jovanova za svoju novu severnjačku vedetu, i još ponosno govorio: "Zapamtite to ime!" Zapamtili smo, bez brige. I nećemo (vam) zaboraviti ništa. ¶

Lazar i Miloš u državnom poslu

Duže od decenije Jugoimport SDPR, državna firma za izvoz naoružanja, drži primat u razvojnim projektima. Mnoge od njih vojni stručnjaci smatraju predstavom za javnost. Da li zato Vučića kada razgovara o isporuci naoružanja ne prate generali ili oficiri i da li se zbog toga nigde nije mogla primetiti uniforma prilikom premijerove posete pogonu SDPR-a za složene borbene sisteme u Velikoj Plani

Rečenica bivšeg načelnika Generalštaba, penzionisanog general-potpukovnika Zdravka Ponoša, da ministar odbrane Zoran Đorđević "kao i neki pre njega, više brine o Jugoimportu SDPR nego o vojsci", odslikala je situaciju koja traje godinama i svojevrsnu "lakirovku" kada je reč o opremanju vojske novim sredstvima. Jer – posebno kad su izborne kampanje u pitanju – u intervjuima i nastupima zvaničnika na televizijama, ali i preko naručenih tekstova u "podobnim" medijima, pompezno se hvale snaga i ubojnost novih oružja, koja "samo što nisu" isporučena Vojsci Srbije.

Nije to samo odlika Đorđevića, Bratislava Gašića, Nebojše Rodića i Aleksandra Vučića, koji su se izmenjali na mestu ministra od 2012. (jedno vreme v.d. ministra bio je i Dušan Vujović, ali se on nije mešao u "svoj posao"), nego i onih pre njih, Dragana Šutanovca i njegovih prethodnika. Povezanost Jugoimporta SDPR i Ministarstva odbrane svakako je prirodna i traje decenijama, ali je uočljivo da nosilac razvojnih projekata u poslednjih deceniju-dve više nije Vojnotehnički institut (VTI), zajedno sa svojim Opitnim centrom (VOC), nego je primat u tome preuzela državna firma za izvoz naoružanja. Međutim, njihovi projekti često nailaze na neodobravanje vojnih stručnjaka, koji smatraju da su oni više spisak lepih želja i predstava za javnost nego stvarno realni i ostvarivi.

ČUDESNI SVET OKLOPNJAKA

Primer za to su oklopno vozilo točkaša "Lazar" (prvi model, pa drugi i treći), koji se razvija od 2008. i još nije ušao u upotrebu kod Vojske Srbije, ili samohodna

haubica NORA, čija prva baterija tek narednih dana treba da bude isporučena vojsci i ode na ispitivanje na poligon Nikinci. Slična situacija je i sa oklopnjakom "Miloš", takođe pompezno predstavljenim, koji kao ni "Lazar" nije prošao ispitivanja VOC. Stručnjaci VTI i VOC, očigledno, ne žele da popuste marketingu na uštrb profesije, a zašto je to tako, nije teško pretpostaviti. Primera radi, vojska za "Lazar" – mešavinu oklopnog vozila i oklopnog transportera – traži da ima top od 30 milimetara, a svi modeli do sada viđeni imaju mitraljez 12,7 milimetara, domaće proizvodnje. Taj traženi top potrebno je uvesti iz Rusije, ugraditi ga u modularnu kupolu, što poskupljuje cenu vozila; inače, ona nije poznata, a barata se nezvanično sumom od 1,3 miliona dolara za verziju sa mitraljezom.

"Lazar 1", koji je premijerno predstavljen 2009. godine, ispoljio je brojne taktičko-tehničke nedostatke. Oni su postepeno ispravljeni, pa se došlo do modela broj 2, a onda i 3. Ni ovaj model još nije zaživeo, nego ima samo prototipne primerke. To vozilo sa dobrom protivoklopnom zaštitom teško je 26-28 tona, sa motorom od 500 konjskih snaga ("Lazar 1" ima 400 ks) i dobro je za specijalne policijske i vojne jedinice, jer je pokretljivo (mada je malo verovatno da može postići brzinu od 100 kilometara na sat, kako stoji u prospektu) i štiti posadu i vojnike koje prevozi od pešadijske vatre i delova rasprsnutih minobacačkih i artiljerijskih granata.

Upitno je, međutim, kako će desetak vojnika u njemu dejstvovati kroz puškarnice, jer je, kao prvo, prostor u vozilu vrlo skučen, čak i za prosečno građanu osobu bez opreme, a kamoli za specijalce

sa pancirom i borbenim kompletom na sebi. Uz to, nema ni hvatače čaura, što je samo po sebi smešno, jer su to imala vozila BOV i oklopni transporteri M-80 proizvedeni kod nas početkom osamdesetih godina. A ni sa odvozom barutnih gasova ne stoji se baš najbolje, pa je teško zamisliti da bi se bez te dve "sitnice" takav oklopnjak mogao upotrebljavati u borbi. Uz to, kao jedinu zaštitu od napada ima mitraljez smešten u kupoli, kojim nišandžija upravlja daljinski iz kabine. Zamerke struke jedan oficir "naklonjen" SDPR-u u neformalnom razgovoru prokomentarisao je rečima: "Ovi iz TOC, kakve su uslove postavili, ni 'Patria' ih ne bi ispunita." Finska "Patria" slovi za jedno od najboljih oklopnih vozila točkaša u svetu.

U pohvalnim tekstovima i hvalospovima "Lazaru" u nekim medijima išlo se dotle da su se predviđale i varijante sa minobacačem 120 milimetara, sa raznim bacačima granata i slično, o čemu Vojska Srbije, kao potencijalni glavni naručilac, nije ni razmišljala. A da nešto ne štima na relaciji SDPR – Vojska, upućeni su mogli videti i iz nekoliko situacija iz proteklog perioda. Na primer, kad Vučić odlazi u Rusiju da kao premijer razgovara o isporuci naoružanja, na snimcima se može videti da ga ne prati niti jedan general ili oficir Vojske Srbije. Isti slučaj je bio nedavno, prilikom posete pogonu SDPR-a za složene borbene sisteme u Velikoj Plani – tamo se nigde nije mogla primetiti uniforma, nego samo ljudi iz te državne firme.

Jugoimport SDPR je inače "fabrika para" i zato nije ni čudno što svaka vlast na čelo stavlja svoje ljude od najvećeg poverenja. U vreme dok je ministar bio

Foto: Dragan Kujundžić/ Tanjug

Foto: Aleksandar Stanković/ Alo

Foto: Dragan Kujundžić

Šutanovac, u vojsci se sa dozom zlobe govorilo da je on "pomoćnik", a da je stvarni ministar Stevan Nikčević, koji je tada bio na čelu Jugoimporta. Jugoimport SDPR je i zakonom zaštićen i povlašćen jer je Ministarstvu i Vojsci zabranjeno da direktno sklapaju uvozne i izvozne poslove, nego to moraju da učine preko posrednika – te državne firme. A posrednik, naravno, ima svoju proviziju.

Oklopno vozilo "Miloš", predstavljeno prošle godine, ima bolje performanse od "Lazara" i verovatno bi ga bilo lakše prodati u inostranstvu, posebno državama koje imaju problem sa terorizmom i "gerilom". Naime, pompezno najavljivana prodaja "Lazara" tim zemljama bila je samo "spisak lepih želja" jer do sada u inostranstvo nije otišao nijedan primerak. Negde 2013. godine bila je ugovorena prodaja tri "Lazara" i desetak BOV Pakistanu, ali je ugovor raskinut, pošto je neki od ponuđača oborio tender. Zbog velike korupcije u Pakistanu, Indiji, Bangladešu i zemljama tog područja, koje su, prema najavama zvaničnika SDPR-a i premijera lično, potencijalni kupci, procedure nabavki traju po 10-15 godina, pa zato njihove izjave predstavljaju čist politički marketing. S druge strane, čak i da nije tako, postavlja se pitanje kako bi i gde u Srbiji mogli proizvesti 500 komada "Lazara" ili "Miloša", koliko, prema Vučićevim tvrdnjama, hoće da kupi jedna država, čije ime nije naveo, ali se moglo naslutiti da misli na Pakistan.

"Sloboda" u Čačku, "Lola" u Železniku i pogon SDPR u Velikoj Plani sigurno nisu fabrike gde bi se mogla serijski proizvoditi ta vozila, a način na koji se sad ona prave je takav da bi tih 500 komada već zastarilo dok bi se proizveo poslednji. SDPR bi morao praviti nove pogone, a to iziskuje velika sredstva.

"Lazar" pobedio Ruse i Amere", "Miloš" bolji od "Hamera", "Srpska zver na točkovima", "Stranci žele srpskog 'Miloša' i 'Lazara'", samo su neki od naslova koji su se pojavljivali u domaćoj štampi, a da nisu imali realno utemeljenje u činjenicama. Veliki problem u prodaji naoružanja, a posebno tih oklopnjaka, svakako su reference, jer je mala verovatnoća da će neka država kupiti sredstvo koje svoju upotrebu nije našlo u vojsci države koja ga je proizvela. To samo po sebi, tvrde vojni

stručnjaci, izaziva skepsu kod potencijalnog naručioca, koji se radije opredeljuje za isprobani model. Primer za to je "posao veka" odbrambene industrije bivše SFRJ, tenk M-84, izvezen u Irak i Kuvajt tek pošto je kod nas, posle svih testiranja, uveden u naoružanje, pa su stranci prvo gledali kako funkcionise u domaćim uslovima, da bi potom jedan broj uzeli na testiranje u pustinji, bili zadovoljni i tek onda sklopili posao. A kako videti "Lazara", za čijih prvih šest primeraka je letos naloženo da ih uzme u upotrebu Žandarmerija, i jedan broj je dat vojsci na testiranje. Ali zato se već više godina od zvanika može čuti kako "do kraja godine" u upotrebu ulazi oklopno vozilo "Lazar".

ruski kamion Kamaz 63501, što je bilo daleko bolje rešenje. Jedan broj tih "Nora" je i prodat (Bangladeš, Kenija...).

Pošto je Vojska zapala u finansijske teškoće, proizvodnja NORA je obustavljena, a 2009. SDPR započinje razvoj i izradu svog modela NORA B52. On umesto otvorene haubice na zadnjem delu, platformi, ima zatvoreni sklop, što je naišlo na neodobravanje vojnih stručnjaka, jer se tako povećava težina, veći mu je osovinski pritisak i smanjena je brzina kretanja. Postavili su i pitanje zašto na jednoj šasiji dve kupole, kad komandir i nišandžija, pošto je automatsko punjenje, sve radnje mogu obavljati iz zadnjeg dela vozačke kabine, gde ima dovoljno prostora.

nabudžili sve što se moglo, da bi ga prikazali kao buduću modernizovanu letelicu koja bi mogla da štiti nebo nad Srbijom (Air policing) umesto lovaca MiG-29. Pošto je Vučić tu došao sa novinarima, a među njima je bilo i onih koji se razumeju u avijaciju i mogli su lako da "provale" o čemu se radi, medijima je bilo zabranjeno da priđu "Orlu", a pogotovo da mu zavire u kabinu.

Spolja se moglo videti da je, pored standardnih domaćih laserski vođenih bombi, koje su tek u fazi razvoja, okačenih ispod oba krila, stavljene i rakete vazduh-zemlja kod nas dosad nepoznate, a dodati su i nosači na krajevima krila, takođe predviđeni za rakete. Pošto je taj avion

■ Glavni stručnjak Jugoimporta SDPR i zamenik direktora Nenad Miloradović postao je pomoćnik ministra odbrane za materijalne resurse. Odmah potom "desilo" se i da se izmeni pravilnik po kome godišnji plan nabavki potpisuje načelnik Generalštaba, njemu je oduzeto to pravo i preneto upravo na pomoćnika ministra za materijalne resurse. Iz Ministarstva tvrde da to nije sukob interesa, mada sve ukazuje da bi i te kako mogao biti

TOPOVI, AVIONI I BANGLADEŠ

U međuvremenu, desila se i jedna stvar koja je i te kako zanimljiva. Glavni stručnjak Jugoimporta SDPR i zamenik direktora Nenad Miloradović postao je pomoćnik ministra odbrane za materijalne resurse. Odmah potom "desilo" se i da se izmeni pravilnik po kome godišnji plan nabavki potpisuje načelnik Generalštaba, njemu je oduzeto to pravo i preneto upravo na pomoćnika ministra za materijalne resurse. Iz Ministarstva tvrde da to nije sukob interesa, mada sve ukazuje da bi i te kako mogao biti.

Poseban slučaj je haubica NORA, čiji razvoj traje od 1984. i još nije završen, iako Vojska ima potrebu za takvim oruđem, a stručnjaci iz te oblasti uputili su mnoge zamerke. Ta haubica 155 milimetara bila je prvo smeštena na kamionu FAP2832, koje je korišćeno za višecelni bacač raketa "Orkan", ali se ispostavilo da je šasija nedovoljne čvrstine da izdrži trzaje i pritisak prilikom ispaljenja, raspadala se, što nije ni čudo pošto je ceo sklop, zajedno sa kamionom, bio teži od 30 tona. Zbog toga je odlučeno da se oruđe montira na

Izbegavanjem druge oklopljene kabine težina vozila bi se smanjila za nekih osam tona, što nije beznačajno. I za tu NORU se pričalo kako će se masovno izvoziti u Emirate, a ispostavilo se da tek sad treba da ode jedan primerak na ispitivanje u pustinjske uslove. Što znači da u dogledno vreme, dok se ta ispitivanja ne završe, nema ništa od izvoza.

U moru propagandnih manevara Vlade i SDPR-a, upečatljivo je bilo i prošlogodišnje Vučićevo otvaranje novog hangara u Batajnici, kada su mu predstavljene školski avion "Lasta", koji se razvija od 1995, a još nije ušao u zvaničnu upotrebu u vojsci (do kraja godine, rekao je nedavno načelnik Generalštaba Ljubiša Diković, što je do sada toliko puta izgovorio, i on i njegovi prethodnici na toj funkciji), i "demonstrativni primerak" modernizovanog aviona "Orao". Taj "Orao" dvosedi, evidencionog broja 22507, izbačen je iz upotrebe 2012. godine, a duži period pre toga nije leteo, i bio je skrajnut na livadu pored piste u Batajnici, nije čak bio ni pokriven ceradom. I onda su ga uzeli stručnjaci SDPR-a, ofarbali i u njega i na njega

izviđački, tu je bio i kontejner za snimanje, tako, kad bi se takav "Orao" operetio svim što je predviđeno, teško da bi mogao da ima sve operativne sposobnosti. Plus što je SDPR predvideo i ugradnju radara u nos aviona, što bi, tvrde piloti, poremetilo njegov balans i otežalo polaganje i sletanje.

Načelnik Uprave za odbrambene tehnologije brigadni general Bojan Zrnić izjavio je minulog vikenda da je 99 odsto verovatnoće da će "Orao" ići na modernizaciju, a tek posle toga će se razmišljati da se to uradi sa školsko-borbenim avionom "Supergaleb G-4". Koliko će koštati modernizacija "Orla" i kakav će efekat biti od nje, s obzirom da se radi o zastarelom modelu letelice, čiji su resursi na isteku, do sada se o tome nije oglašio niko.

Ostaje sad da se sačeka neka nova parada, povodom Dana Vojske Srbije (23. april), pa da se pojavi neko novo oruđe ili sredstvo, odaju mu se hvalospevi, najavi veliki izvoz, kao što je to bilo proteklih godina, i onda da se čeka sledeća prilika za pohvale.

DAVOR LUKAČ

**СРБИЈА
ЗНА!
ЗАОКРУЖИ
ДВА!**

Вук 2

Јерemiћ

ЗА ПРЕДСЕДНИКА

Dužnička spirala i posledice

Ivica Todorić je najkrupniji predstavnik nove balkanske privredničko-tajkunske klase, nastale u tranzicionim mutnim godinama. Njegov problem postao je i politički, osim što je ekonomski i regionalni, zato što je toliko narastao da je prerastao samog sebe. U toj priči ima svega – i krupnog biznisa, i opasne megalomanije, i geopolitike. Problem su sad dugovi koji se mere milijardama evra, desetine hiljada radnih mesta i hiljade dobavljača

Foto: Boris Kovačev / CROPIX

Ko zna, možda će i holivudska filmska industrija jednog dana praviti milionske profite na pričama o balkanskim tajkunima koji su munjevito nastajali tokom raspada Jugoslavije i koji su isto tako brzo uspevali da upropaste imperije koje su stvorili. Te su propasti svojevrsan danak megalomaniji i neiskustvu u postupnom građenju biznisa kroz više generacija. Najkrupniji i najzamršeniji slučaj svakako je hrvatski Agrokor i njegov vlasnik Ivica Todorić.

Prema čuvenoj Forbsovoj listi, Ivica Todorić, vlasnik Agrokor, važio je još do sredine prošle godine za najbogatijeg čoveka na Balkanu: bogatstvo mu je procenjavano na 735 miliona evra, čitavih 200 miliona više od drugoplasiranog, srpskog biznismena Miodraga Kostića.

Direktor Sberbanke Herman Gref u utorak po podne najavio je da postoji plan za spasavanje Agrokor sa kojim se, kaže, i kompanija saglasila. Gref, ipak, nije želeo da saopšti šta taj plan sadrži. Inače, dve ruske banke, Sberbank i VTB banka,

drže 52 odsto ukupnih dugova Agrokor, odnosno više od 80 odsto dugova prema bankama. Do sada je bilo više sastanaka na temu kako da se spase Agrokor, pošto nikome nije u interesu da propadne. Ni predstavnici države Hrvatske ne govore da li će i na koji način pomoći Agrokoru, već daju uopštene izjave. Iz same kompanije od izbijanja krize ne oglašavaju se uopšte.

Još sredinom prošle godine pojavile su se glasine da se Agrokor sprema da svoju imovinu sredinom ove godine ponudi na prodaju na Londonskoj berzi. Dakle, znalo se da je ovaj konglomerat, najveći na Balkanu, u ozbiljnim problemima. Kad je to zvanično obznanjeno, odjednom je, takođe zvanično – nastupio šok. Dugovi Agrokor dostigli su neverovatnih šest milijardi evra, od čega tri i po milijarde evra čini dug prema bankama. U naredne tri godine Agrokor treba da vrati poveriocima milijardu i po evra, a kako celokupnu godišnju dobit troši na otplatu kamata, nema šanse da iz poslovanja sakupi toliko novca.

INVESTICIONI ZANOS

Agrokor poseduje 61 preduzeće u Hrvatskoj, Srbiji, Sloveniji, Mađarskoj i BiH. Ova preduzeća pretežno se bave proizvodnjom hrane i trgovinom, mada ima i nekih, upućeni kažu, sasvim nepotrebnih preduzeća koja je Todorić kupovao u svom investicionom zanosu. Zato sada potres u Agrokoru preti da uzdrma ceo region.

Na prvi pogled paradoksalno, ali kao "najnepotrebnije" preduzeće pokazao se slovenački Merkator, koji je Todorić platio više od pola milijarde evra, i to u trenutku kad je Merkator već ozbiljno posrnuo i imao dugove od oko milijardu evra. Ta akvizicija pokazala se, u stvari, kao najveći kamen o vratu Agrokoru.

Šta je iskusnog Todorića nateralo da se ovoliko preinvestira i prezaduži, da pogrešno ulaže i dovede sopstvenu kompaniju, a time i čitav ogroman lanac dobavljača, na ivicu propasti, a banke poverioce u problem kako da naplate dugove? Sagovornici sa kojima smo razgovarali imaju različite teorije o ovom pitanju,

IMPERIJA PRIMA UDARCE:

Ivica Todorić, vlasnik Agrokor i Idee, trgovinskog lanca u sklopu te kompanije

Foto: A. Anđić

ali se uglavnom slažu u dve stvari: prvo, iz priče o Agrokoru, Merkatoru i pojedinim bankama poveriocima ne može se isključiti politika, ili geostrategija, kako god tumačili. Todorić u tome svakako nije bio sam, niti je mogao biti, već iza cele priče sa Agrokorom stoje i hrvatska država i njena težnja da se ekonomski proširi u regionu. Samu kupovinu Merkatora stručnjaci posmatraju kao političku odluku, a kao dokaz navode i protivljenje slovenačkih zvaničnika i sindikata da se Merkator, kao najveći slovenački trgovinski lanac, proda "najvećem konkurentu koji je uz to i proizvođač hrane". Vlasnici Merkatora, naravno, nisu tako mislili. Sa stanovišta njihovog poslovnog interesa, prošli su odlično.

LANAC SVETOG ANTUNA

Drugi razlog za propast Agrokor, tvrde naši sagovornici, leži u domenu čiste psihologije i Todorić nikako nije prvi takav slučaj. Ima ih puno koji su prešli sličan put, samo nisu bili tako veliki, pa su prošli sa manje medijske pažnje.

Zajedničko im je da su počeli u tranzicionim godinama, zaradili novac, širili se, a onda je nastupio taj psihološki momenat – izgubili su tlo pod nogama i nisu znali gde i kad treba da stanu. Osim što je dug "zao drug", on je i ozbiljna droga, smatraju naši sagovornici, iskusni bankari. Kad čovek uđe u te, za obične smrtnike metafizičke sfere u kojima se operiše stotinama miliona evra, on izgubi kontakt sa realnošću, dok se sve ne pretvori u "lanac Svetog Antuna", kad se obaveze finansiraju novim kreditima i tako ukруг dok lanac ne pukne.

Ono što je tu pitanje jeste: kako poverioci, a pre svega poslovne banke koje obično veoma dobro odmeravaju kome će da daju novac, prihvate da finansiraju ovoliko dubiozne poslove? Kompanija može da izdrži dug koji je dva puta veći nego što je njen "keš flou", priliv novca. Ako je taj dug veći čak pet puta, kao što je slučaj sa Agrokorom, onda firma sigurno ulazi u problem. To bankari znaju, a razlog je jednostavan: prihodi su varijabilni, a dug je fiksni i dovoljno je da prihodi padnu

samo u tri uzastopna meseca, ne više, pa da kompanija dođe u ozbiljan problem likvidnosti i da nije u stanju da servisira dugove.

Prihodi su posebno rizični, odnosno varijabilni, na siromašnim tržištima koja ne rastu, ili rastu vrlo malo, kao što je slučaj u našem regionu gde Agrokor posluje. Jedan od naših sagovornika smatra da je upravo ta okolnost potopila Agrokor – postao je preglomazan za ovo tržište, odnosno tržište je postalo premalo za toliki apetit. Posebno ako se kompanija zadužuje po kamatnim stopama koje su u proseku dostigle 10,84 odsto, a profit joj je ispod tri odsto.

I šta sada imamo? Imamo konglomerat koji se prostire u nekoliko zemalja, sa procenama da od njega ukupno, posredno i neposredno, zavisi oko 150.000 ljudi i oko 5000 kompanija. Zato on nije problem samo Ivica Todorića, bankara i dobavljača, već je problem države Hrvatske, ali i ostalih država u kojima posluje. Hrvatski ministar finansija Zdravko Marić na to mesto došao je pravo sa mesta

direktora finansija i strategije u Agrokoru. Osim što tačno zna kakva je prava situacija u kompaniji, on je u delikatnoj situaciji da mora da objašnjava kako ta okolnost neće uticati na odluku da li će država i na koji način pomoći Agrokoru da preživi. Za sada predsednik Vlade Hrvatske Andrej Plenković tvrdi da želi konsolidaciju Agrokoru, ali mora da "deluje u interesu privredne i finansijske stabilnosti zemlje". To bi možda moglo značiti da neće davati novac iz budžeta za otplatu dugova Agrokoru, niti za održavanje likvidnosti. Stručnjaci pak tvrde da će, htela – ne htela, i država nekako morati da pomogne.

POSLEDICE PO SRBIJU

Ono što nas najviše zanima jeste pitanje šta će se u ovim okolnostima dogoditi sa preduzećima koja posluju u sastavu Agrokoru i njihovim zaposlenima, a osim toga šta će biti sa njegovim dobavljačima i njihovim zaposlenima. U oblasti trgovine, spajanjem Idee, Rode i Merkatora, u Srbiji dominiraju dva velika trgovinska lanca, Agrokor i Delez. Osim toga, Agrokor ima i veletrgovinu Velpo. U Srbiji još poseduje i fabriku ulja Dijamant, fabriku vode MG Mivela, Frikom i Kikindski mlin. Ukupno ima oko 11.000 zaposlenih i javnosti nepoznat broj dobavljača.

Osim što zaposleni mogu da ostanu bez plata, koje sada već kasne, ili da čak ostanu bez radnih mesta, poseban problem su dobavljači koji se sada nalaze u ozbiljnom problemu jer im Agrokor kasni sa plaćanjima više od sedam meseci, a zakonski rok je 60 dana. Podatak o visini dugova prema dobavljačima iz Srbije nije obelodanjen, a situacija je tu prilično zamršena. Prvo, zato što Agrokor dosta posluje unutar svog sistema – proizvodna preduzeća iz njegovog sastava su dobavljači njegovim trgovinama i trebaće mnogo rada i znanja da se to sve razmrsi. Tu su mogli dosta kreativno da se prikazuju i uvoz i izvoz i bilansi i dugovi i potraživanja, tako da zvanični bilansi i nisu mnogo validni.

Za manje kompanije iz Srbije koje su izvan sistema Agrokoru, a koje veliki procenat svoje proizvodnje vezuju za njegove trgovinske lance, ovo je ozbiljan problem. Da bi sačekali naplatu, a dotle nastavili proizvodnju, moraju da se zadužuju kod banaka i time i sami ulaze u

dužničku spiralu. A i to ako im banke u ovoj situaciji daju kredite, a male su šanse da hoće. Pre će da ih pritisnu da vrate one koji su im već dati. Veće kompanije, kojima "izloženost" prema Agrokoru ne prelazi 20 odsto ukupnog poslovanja, lakše mogu da izdrže kašnjenja u plaćanju.

E sada, na pitanje šta je činiti ugroženim dobavljačima, postoje dva suprotstavljena mišljenja: dok jedni sagovornici smatraju da njima ne ostaje ništa drugo nego da nastave isporuke čekajući naplatu, i u strahu da će ostati bez ica ako sasvim obustave dalje isporuke robe, drugi tvrde da je to najgore moguće rešenje i smrt za kompanije. Pre svega, veliki dobavljači imaju osigurana potraživanja i nemaju pravo da nastave isporuke sad kad znaju da je naplata neizvesna. Tu bi im osiguravajuće kuće dovele u pitanje polise osiguranja. Zato isporuke moraju na vreme da se preseku, da sa Agrokorom ne bi potonuli i njegovi do-

■ Pored Idee, Rode i Merkatora, Agrokor u Srbiji poseduje fabrike Dijamant, MG Mivela, Frikom i Kikindski mlin

bavljači. To je velikima još i izvodljivo, ali ovi manji verovatno moraju da nastave manji obim isporuka i da pokušavaju da naplate koliko god mogu.

Ako bi svi dobavljači obustavili isporuke, Agrokor sigurno propada i ne može da im plati dugove, što je za njih takođe veliki problem, a za neke znači sigurnu propast. Zato je rešenje, tvrdi jedan od naših sagovornika, da na scenu stupe banke i garantuju stabilnost dobavljačima za neko vreme i da obezbede likvidnost dok se ne vidi šta je činiti, da li kompanija može da preživi ili mora u stečaj. Ovi postupci jasno su definisani kroz osam globalnih principa postupanja u slučaju nesolventnosti dužnika. Pojedine kompanije bi čak i u procesu stečaja mogle da nastave da posluju, recimo Frikom i Dijamant, a time bi ljudi, ili bar deo njih, sačuvali radna mesta. Ako je kor biznis zdrav, poverioci mogu deo potraživanja

da pretvore u vlasništvo. Osim toga, neka preduzeća mogu se prodati za namirenje dela duga.

U svakoj od tih opcija, bankari odmah preuzimaju kontrolu nad kompanijom, bez preuzimanja vlasništva, već samo radi obezbeđenja svog potraživanja i nastavka rada kompanije. To bi značilo da se dalje Todoricevo rukovođenje kompanijom suspenduje i komandu preuzimaju poverioci.

RUSI DOLAZE

Hrvatska štampa uveliko piše da će se time, moguće je, ostvariti osnovna ideja dve ruske banke, zbog koje su one i ušle u ovu investiciju, a to je geostrateška namera da uđu u Hrvatsku, pa kroz nju i u Evropsku uniju, koja još uvek drži sankcije prema Rusiji. "Naivna je i sama ideja da Rusi od početka nisu znali u šta se upuštaju s Agrokorom", piše "Večernji list". Svaka je akcija promišljena unapred nekoliko poteza. Ruski geopolitički majstori kroje svoje zone uticaja računajući na slabosti države čijih je 15 posto privrede vezano za jednu autokratski vođenu kompaniju, kaže ovaj list. Dokaz o autokratskom vođenju firme je i činjenica da sam Agrokor, usred ove gungule, ne daje ni glasa od sebe.

Ako umesto hrvatske države Agrokor bude spasavala ruska državna Sberbanka, ona to može da radi samo ako ima interes da, uprkos sadašnjim tvrdnjama da joj to nije namera, uđe u vlasništvo najvećeg regionalnog igrača na primarnom i sekundarnom tržištu hrane. A to je za Rusiju, uz energetiku, jako dobar strateški potez za koji vredi izgubiti neku stotinu miliona evra. Zato se i može očekivati da ruske banke ulože još novca na održavanje likvidnosti i otplatu dugova Agrokoru.

U tim geostrateškim igrama Srbija se, po svom običaju, našla prilično nespregnata i sad joj ostaje samo da moli boga da prođe sa što manje štete, pošto nema običaj da osmišljava ni šta će biti sutra, a kamoli da smisli nekoliko poteza unapred. Da u ovom slučaju ne može ništa da uradi, sve i da hoće, potvrdio je svojom izjavom i ministar trgovine Rasim Ljajić – on je onako preko medija pozvao Agrokor da poštuje rokove plaćanja od 60 dana koji važe u Srbiji. Iste one koje čak ni sama država često ne poštuje. ¶

BILJANA STEPANOVIĆ

Todorić na ivici

O Agrokoru se u ogromnoj većini hrvatskih medija poslednjih 15 godina nije smelo ni pisnuti. Pre samo pola godine, kad je Dario Juričan na filmskom festivalu u Motovunu prvi put prikazao *Gazdu*, dopisnica Hrvatske radio-televizije otvoreno mu je rekla kako nije sigurna da će prilog o filmu biti objavljen. Sada staklena kupola puca

Za „Vreme“ iz Zagreba

U slučaju Agrokoru zasad je samo jedno sigurno – Ivica Todorić ostat će bez većinskog vlasništva nad korporacijom koju je tako dugo vodio. Prespore promjene u načinu vođenja koncerna, ali i neki nepovoljni faktori na koje nije mogao utjecati doveli su ga u ovakvu situaciju. Uzimanjem kredita snažno se izložio prema bankarima, pa stvarni vlasnici Agrokoru postaju ruske vlasti. Naime, glavni kreditori Agrokoru su Sberbank i VTB, banke u vlasništvu ruske države. Odsad, o Agrokoru više ne odlučuje Ivica Todorić nego Vladimir Putin, pa cijela priča o slomu poduzetnika koji u regiji zapošljava 60.000 ljudi dobiva i geopolitičku dimenziju.

Odlaskom Todorića odlazi i njegov menadžerski kadar, a Rusi po Zagrebu već traže nove ljude, sposobne restrukturirati kompaniju. Dosadašnji kadar, u kojem prevladavaju prijatelji triju generacija Todorićevih, mora otići. U koncernu još ima menadžera kojima je glavna kvalifikacija to što su im očevi 70-ih godina prošlog stoljeća bili suradnici Ivičinog oca Ante Todorića, no s takvom je kadrovskom politikom sada gotovo.

MOST KOJI SE NE MOŽE PREĆI

Više ne pomaže niti godinama stvarana, gusta klijentelistička mreža koja je dosegla do svake, pa i aktualne hrvatske Vlade, u koju je ministar financija Zdravko Marić došao izravno iz Agrokoru. Inače odmjereni Marić štiti svog nekadašnjeg poslodavca. Čak i kad je u emisiji „Nedjeljom u 2“ suočen s podacima iz dugometražnog dokumentarnog filma *Gazda*, gdje redatelj Dario Juričan opisuje Todorićev put do uspjeha i argumentira da Agrokor svake godine crpi više izvorske vode nego što bi to po koncesijskom

I VLADA HRVATSKE MU OKRENULA LEDA:
Agrokor i hrvatski premijer Andrej Plenković

ugovoru potpisanom s državom to smio, Marić lakonski odgovara kako „ne vjeruje da bi Agrokor išta radio protiv zakona“. Još krajem prošle godine, Agrokoru je država odobrila kredit, no s tom je praksom sada gotovo.

Božo Petrov, čelnik Mosta, HDZ-ovog partnera u Vladi, javno je rekao da će se država angažirati oko pomoći Agrokoru, no Ivici Todoriću nisu spremni pomagati. Most je nova stranka i nije dio klijentelističke mreže Agrokoru. Njihov otklon od Agrokoru, kakav nije imala niti jedna hrvatska vlada od 1990, postao je vidljiv u oktobru 2016, kad je na premijeru filma *Gazda* došlo cijelo vodstvo stranke.

HDZ-ov ministar državne imovine Goran Marić početkom februara 2017. usudio se javno prozvati Agrokor zbog priče o zastari čak 27 milijuna evra duga Todorićeve firme Grafoplast. Preko Grafoplasta Todorić upravlja Smokvicom Velom, otokom koji je nekoć koristila JNA i ostao je u državnom vlasništvu, a sada tamo ljetuju članovi obitelji Todorić. Smokvica je stalno zatvorena za javnost i kupaće se tjera s otoka, iako Todorić nema koncesiju na pomorsko dobro. „Tvrtka Grafoplast godinama bez plaćanja koncesije

Foto: AP

koristi cijeli jedan otok, zbilja ne razumijem zašto nitko ništa nije poduzimao“, rekao je tada ministar Marić i najavio nagodbu u vrijednosti naplate onih 30 milijuna kuna koje nisu otišle u zastaru.

Nedugo potom, mediji su prenijeli loše ocjene Agrokorova rejtinga koje su objavile agencije kao što je Moody's. Cijela se konstrukcija počela urušavati i odjednom su isplivali i razni drugi detalji. Primjerice, da Agrokor dobavljačima duguje 16 milijardi kuna (2,1 milijardu evra). Taj je dug raspoređen kao i imovina Agrokoru – oko dvije trećine otpada na Hrvatsku, a ostatak na Srbiju, Sloveniju, BiH. Bankama se duguje 19 milijardi, a ukupni dug Agrokoru dosegao je 45 milijardi kuna. Navodno je velik i porezni dug, no zakoni ne dopuštaju da se takvi podaci javno iznose. Za usporedbu, ukupna imovina Agrokoru vrijedi oko 53 milijardi kuna, a 2015. su završili sa 47,2 milijarde kuna prihoda, što je 14 posto hrvatskog BDP-a. Vrijednost Agrokorove obveznice pala je na četvrtinu nominalne.

GAME OVER

Zapravo je priča završila puno ranije, u junu 2014, kad je kupljen Merkator. »

AKCIJA

NEDELJNIKA **VREME** I IZDAVAČKE KUĆE **Laguna**

**Knjige za
299 dinara!**

U SVIM KNJIŽARAMA „DELFI“ U SRBIJI

Ponesite ovaj primerak „Vremena“ u neku od knjižara „Delfi“ i kupite jedan od deset naslova sa ovog spiska po specijalnoj ceni od 299 dinara.

Akcija traje od 17. marta do 21. aprila 2017.

Mark Mazeti
HIRURŠKI PRECIZNO
Knjiga dobitnika Pulicerove nagrade, zasnovana na iskazima učesnika i svedoka, o tajnom ratu koji SAD vodi na prostoru od Pakistana do Afrike, o upotrebi dronova i tajnim operacijama CIA i Pentagona. Uzbudljivo i uznemirujuće.

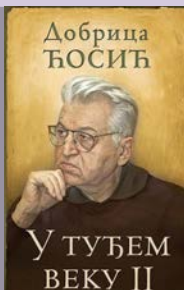

Samanta Šenon
SEZONA KOSTIJU
Distopijski roman o mračnom svetu budućnosti u kome se ukrštaju orvelovska politička tiranija i tolkinovska mistika. Knjiga pisana na tragu fantastike Margaret Atwood i u ključu jezičke razigranosti Antonija Bardžisa.

Vule Žurić
NEDELJA PACOVA
Duhovit i groteskno uvrnut „partizanski krimić“ o ubistvu Nikolettine Bursaća u Jajcu krajem novembra 1943, uoči istorijskog Drugog zasjedanja Avnoja. Među njegovim junacima su Josip Broz Tito, Vladimir Dedijer, Ivo Lola Ribar, Branko Ćopić, Milovan Đilas, Vladimir Nazor i jedna lokalna gatar.

Dobrica Ćosić
U TUDEM VEKU II
Testamentarna knjiga Dobrice Ćosića, poslednji tom njegovih dnevničkih zapisa koji se odnose na političke i istorijske prilike u Srbiji u prvim decenijama XXI veka.

Stela Dafi
PURPURNI PLAŠT
Romansirana biografija vizantijske carice Teodore, medvedarove kćeri i bivše glumice i bludnice, koja je postala supruga cara Justinijana i najmoćnija žena svog vremena. Izvrstan istorijski roman.

Elvedin Nezirović
BOJA ZEMLJE
Roman nastao prema porodičnom albumu, autobiografska priča o odrastanju u Mostaru, porodičnoj drami, ratu u Bosni i Hercegovini devedesetih, jednoj nestaloj zemlji i zauvek izgubljenom zavičaju.

Fatima Buto
SENKA POLUMESECA
Govoreći o sudbini petoro mladih ljudi koji pokušavaju da pomire ideje o ličnoj slobodi i večne zahteve porodice, društva i istorije, ovaj roman donosi priču o savremenom Pakistanu i većinom prokletstvu rata.

Dejvid Nikols
POČETNO PITANJE
Komedija o studentskom životu sredinom osamdesetih, o mladosti i ljubavima. Jedan brucš želi po svaku cenu da učestvuje u popularnom kvizu, a onda se zaljubljuje u kolegicu i čini sve da bi je fascinirao i osvojio.

Sofi Hana
BOLNO RASTOJANJE
Psihološki triler poznate britanske spisateljice o ženi koja je preživela strašnu traumu, a onda izgubila čoveka koga voli. Zastravajuća priča o opsesivnoj ljubavi, psihičkoj torturi i najmračnijim mestima ljudskog srca.

Liz Džensen
DEVETI ŽIVOT LUJA DRAKSA
Neobičan psihološki triler o devetogodišnjaku koji nakon nesreće pada u komu. Jedan lekar pokušava da ga iz kome probudi, ali ga dečak na ivici života uvlači u tamno središte svog potisnutog sveta. Napet roman, opor, tajanstven i iščašen.

Spisak knjižara u kojima ovaj popust važi:

Delfi knjižara „Momo Kapor“, Stanoja Glavaša br. 1, Beograd
Delfi knjižara, Immo Outlet centar, Gandijeva br. 21, Beograd
Delfi knjižara „SKC“, Kralja Milana br. 48 (ulaz iz Resavske), Beograd
Delfi knjižara „Borislav Pekić“, Knez Mihailova br. 40, Beograd
Delfi knjižara, Makedonska br. 12, Beograd
Delfi knjižara „Dobrica Ćosić“, Bulevar kralja Aleksandra br. 146, Beograd
Delfi knjižara „Vuk Karadžić“, Bulevar kralja Aleksandra br. 92, Beograd
Delfi knjižara, Vareška br. 4, Beograd
Delfi knjižara, Požeška br. 118a, Beograd
Delfi knjižara, TC Zira, Ruzveltova br. 33, Beograd
Delfi knjižara, Terazije br. 38, Beograd
Delfi knjižara, Glavna br. 20, Beograd
Delfi knjižara, Bulevar Mihajla Pupina br. 181, Beograd
Delfi knjižara, TC Aviv Park, Živka Davidovića br. 86, Beograd
Delfi knjižara „Miloš Crnjanski“, Vase Čarapića br. 2-4, Beograd
Delfi knjižara, TC Zemun park, autoput za Novi Sad br. 124-126, Beograd
Delfi knjižara „Borča“, Zrenjaninski put bb, Beograd
Laguna Klub čitalaca, Resavska br. 33, Beograd
Delfi knjižara, TC Big Shopping Center, Sentandrejski trg br.11, Novi Sad

Delfi knjižara „Jovan Jovanović Zmaj“, Zmaj Jovina br. 12, Novi Sad
Delfi knjižara, TC Aviv Park, Miloša Obrenovića br. 12, Pančevo
Delfi knjižara, TC Rodić, Sremska Mitrovica
Delfi knjižara, TC Aviv park Zrenjanin Ul. Bagljaš Zapad br. 5, Zrenjanin
Delfi knjižara „Vasko Popa“, Trg Sv. Teodora Vršačkog br. 5, Vršac
Delfi knjižara, Korzo br. 8, Subotica
Delfi knjižara, TC Shoppi, Segedinski put br. 88, Subotica
Delfi knjižara, Voždova br. 4, Niš
Delfi knjižara, TC Kalča, lam. E, lok. 11, Niš
Delfi knjižara Stop Shop, Bulevar Medijana 21g, Niš
Delfi knjižara, Kralja Petra I br. 12, Kragujevac
Delfi knjižara, Kneza Miloša br. 33, Valjevo
Delfi knjižara „Branko Ćopić“, Omladinska br. 37, Kraljevo
Delfi knjižara, Gradsko šetalište bb, Čačak
Delfi knjižara, Stari korzo br. 2, Požarevac
Delfi knjižara, Mirka Tomića br. 88, Kruševac
Delfi knjižara, Trg Svetog Save br. 46, Užice
Delfi knjižara, TC VIVO shopping PARK, lokal A10, Stevana Ivanovića bb, Jagodina
Delfi knjižara, Vojvode Milana br. 4, Gornji Milanovac

Transakcija je tada donekle tretirana kao nacionalni uspjeh, osveta Slovenima zbog ucjenjivanja oko ulaska Hrvatske u EU. Bio je to korak u provaliju. Todorčić je zbog Merkatora kod njemačkih bankara digao PIK (*payment in kind*) kredit od 485 milijuna evra. Takvi se krediti vraćaju odjednom, a ovih skoro pola milijarde evra stiže na naplatu u maju 2018.

Bilo je prilika da se Agrokor izvuče. Već se godinama priča o Agrokorovom izlasku na burzu, o inicijalnoj javnoj ponudi dionica (IPO) kojom će se vratiti PIK kredit. Previše je vremena izgubljeno, Agrokor je priliku propustio i to, tvrde upućeni, zbog tvrdoglavosti Ivica Todorčića, koji drži 97 posto dionica Agrokoru i nespreman je odreći se tolikog vlasničkog udjela, pa je zato ostao bez spasonosnog novca koji su mogli donijeti novi suvlasnici.

U zadnje je vrijeme bilo raznih signala da nešto ne valja, jer je Agrokor prodao nekoliko svojih, manje važnih firmi. S reduciranjem portfelja krenulo se prekasno a da bi se pribavio kapitala nužan za servisiranje kreditnih obveza. Todorčiću je godinama na stolu bila ponude Koka-Kole, zainteresirane za kupnju Jamnice. Problem je bio cijena – interesenti su nudili pola milijarde evra, vlasnik je tražio 800 milijuna. Sada treba vidjeti hoće li Rusi biti popustljiviji prema Amerikancima.

Todorčićeva era je gotova. Desetljeća provedena na vrhu poslovnog nebodera Cibona i život u dvorcu na obroncima iznad Zagreba, pri čemu ga okolina oslovljava sa "predsjedniče", ostavili su traga na ponašanju najbogatijeg Hrvata. Sve dosad probleme je rješavao novcem – korumpirao je političare, zasipao plaćenim oglasima medije. Novine su svoje ulagivačko "novinarstvo" platile gubitkom povjerenja čitalaca, pa sada više neće biti ni novca niti publike.

O Agrokoru se u ogromnoj većini hrvatskih medija zadnjih 15-ak godina nije smjelo niti pisnuti. Prije samo pola godine, kad je Juričan na filmskom festivalu u Motovunu prvi puta prikazao *Gazdu*, dopisnica Hrvatske radio-televizije otvoreno mu je rekla kako nije sigurna da će prilog o njegovu filmu biti objavljen, poučena iskustvima prethodnih godina kad kritičke priče o Agrokoru na

javnoj televiziji nisu mogle proći. Tekstovi o *Gazdi* objavljeni tih dana u dnevnim novinama uredno su sklanjani s njihovih portala. A sada, dnevne novine objavljuju šljafne i šljafne o koncernu i njegovu vlasniku, dok se na dnevnicima televizija s nacionalnom koncesijom objavljuju grafikoni s prikazom drastičnog pada vrijednosti korporativne obveznice.

IVICA NA VETROMETINI

Staklena kupola je nestala, Ivica Todorčić našao se na vjetrometini. Pojedini slavovski tajkuni već poručuju da su voljni preuzeti Agrokorovu poljoprivrednu proizvodnju; ugledni ekonomski analitičari sada tvrde da se ovakav scenario mogao davno predvidjeti; nekadašnji ministar financija Borislav Škegro sada se odjednom ne može sjetiti da je upravo on 1999. Agrokoru potpisao državno jamstvo na 31 mili-

svi će se vjerovnici morati odreći znatnog dijela svojih potraživanja, a ostatak će dobiti narednih godina.

Još gore će proći mali proizvođači, koji nemaju rezerve na kojoj bi preživjeli do raspleta situacije. Zbog Agrokorovih predugih rokova plaćanja mnogi od njih već su propali, a drugima bi se to sada moglo dogoditi. U ogromnom su strahu i radnici, koji unatoč lošim plaćama dobro znaju da bi dolazak novog vlasnika mogao značiti još gore uvjete rada, pa i otkaze.

Napokon, pad Agrokoru mogao bi značiti uništavanje hrvatske poljoprivrede, koja je ionako u lošem stanju. Zbog uništene domaće proizvodnje Hrvatska godišnje uveze hrane za preko 2,5 milijardi dolara i ostvari deficit od 1,5 milijardi dolara. Primjerice, najveći je uvoznik svinjskog mesa u EU. Nakon otvaranja tržište i ulaska u EU hrvatska prehrambena in-

■ Todorčić upravlja Smokvicom Velom, ostrvom koje je u državnom vlasništvu. Smokvica je stalno zatvorena za javnost iako Todorčić nema koncesiju na pomorsko dobro

jun evra. "Ne može ministar financija kontrolirati svaku moguću stavku jer dnevno potpiše od 150 do 200 dokumenata. Nema te od čega raditi priču o tome", izjavio je za jedan portal. A mejnstrim mediji počeli su se baviti događajima iz doba privatizacije i kasnijim pogodnostima, koje su tada eto propustili zabilježiti. Da je svih ovih godina bilo manje popustljivosti medija i političara prema Agrokoru, sada ne bi toliki kosturi odjednom poispadali iz ormara.

Pitanje je tko će u cijeloj priči najviše nastradati. Todorčiću je uništen san, no dio stečenog bogatstva mu ostaje. Velike hrvatske kompanije kao što su primjerice Podravka i Kraš strahuju da će ih kriza u Agrokoru upropastiti. Strah ih je da novi, strani vlasnik neće željeti njihovim napolitankama i goveđim gulašima puniti police Konzuma, a strani lanci kojih je u Hrvatskoj sve više ionako ne mare za skupu domaću robu. Ti veliki dobavljači ne boje se samo za svoja potraživanja – neki su navodno Agrokoru posuđivali i novac. Prođe li ideja bivšeg ministra financija Slavka Linića o tzv. predstečajnoj nagodbi, institutu koji je on inaugurirao,

dustrija, pa tako i Agrokor, počela je sirovinu kupovati na svjetskom tržištu. Ulje, voće i povrće stiže iz Srbije i nekih drugih zemalja. Godišnje u poljoprivredu država daje do tri milijarde kuna subvencija, dok ukupna vrijednost proizvodnje iznosi tek nešto više od sedam milijardi kuna. Zbog nerazborite politike ogromne subvencije nisu bile uvjetovane time koliko će se nečega proizvesti po hektaru, a motivacija seljaka da proizvode uništena je. U Slavoniji je u tijeku egzodus, koji uglavnom vodi prema Njemačkoj. A sada je situacija postala još gora. Neki seljaci već govore kako neće ništa sijati jer ne vjeruju da će se Agrokor izvući, a nitko drugi nije u stanju organizirati otkupni lanac poljoprivrednih proizvoda.

I dok se sve oko njega raspada, Ivica Todorčić šuti. Još se nije oglasio, čak niti priče o slomu Agrokoru i njegovom povlačenju nisu ga motivirale da stane pred kamere, kako bi s par rečenica pokušao smiriti sve uplašene. A takvih je puno, i to ne samo u Hrvatskoj.

SAŠA PAPARELLA,

autor knjige *Gazda* o vlasniku Agrokoru Ivici Todorčiću

Vakcine su žrtve svog uspeha

Dve trećine dece u centralnoj beogradskoj opštini, prema najnovijim podacima Gradskog zavoda za javno zdravlje, nije vakcinisano protiv malih boginja i drugih zaraznih bolesti koje mogu biti sprečene MMR vakcinom. To znači da dete koje iz medicinskih razloga ne može da primi MMR vakcinu ima mnogo više razloga da se plaši morbila nego gripa – gripozno dete može da zarazi dvoje, a dete zaraženo morbilama može da zarazi 12–18 dece bez imuniteta. Čije je zakonsko pravo jače, roditeljsko, dečije ili državno

U vreme Čika Jove Zmaja vladale su zarazne dečje bolesti, i deca su umirala. Bolest, bol, smrt i patnja tema su njegovog dela *Đulići uveoci* – njegova deca preminula su od zaraznih bolesti do treće godine života. Zahvaljujući vakcinama, danas deca više ne umiru od zaboravljenih zaraznih dečjih bolesti poput difterije, tetanusa, malih boginja, dečje paralize, a današnji pedijatri bi mogli da ih prepoznaju samo iz udžbeničkih opisa i sa slika, a ne na osnovu ličnog iskustva. Internet i antivakcinalni lobi naneli su ogromnu štetu tvrdeći da MMR vakcina izaziva autizam, što epidemiolozi uporno i glasno negiraju. “Roditelji su zbunjeni porukama iz nekredibilnih izvora sa društvenih mreža, dobijaju neubedljive poruke od nesavesnih pedijatara i pojedinaca iz stručne javnosti”, kaže za “Vreme” doktorka Ivana Begović Lazarević, epidemiolog Gradskog zavoda za javno zdravlje, navodeći da je u jednoj od centralnih beogradskih opština obuhvat MMR vakcinom za prošlu godinu pao na 35 odsto. “To znači da je u toj opštini dve trećine dece nevakcinisano u drugoj godini života.” Prema podacima Gradskog zavoda za javno zdravlje, u Beogradu je mali obuhvat vakcinacijom

MMR-a u drugoj godini detetovog života – 65,2 odsto (2015. godine obuhvat je bio 77,1 odsto). Kako je naglasila doktorka Lazarević, “vakcine su žrtve svog uspeha”. Međutim, obuhvat revakcine u sedmoj godini je znatno bolji – 91 odsto. “Razlika između obuhvata u drugoj i sedmoj godini pokazuje da su deca u međuvremenu psihofizički sazrela i da se roditelji više

ne plaše autizma.” Doktorka Lazarević naglašava da je virus morbila najkontagiozniji: “Ulaskom jedne osobe obolele od malih boginja u prostoriju gde su svi bez imuniteta zarazi se dvanaest do osamnaest osoba, dok, na primer, gripozna osoba zarazi najviše dvoje.” Iz Gradskog zavoda za javno zdravlje upozoravaju da roditelji ne mogu da vakcinišu svoju decu protiv malih boginja posle navršene 14 godine, a ukoliko se predomisle ranije, vakcinacija i revakcinacija su moguće sa određenim vremenskim razmakom. O tome treba misliti.

U susednoj Rumuniji je nedavno objavljen podatak da je 17-oro dece umrlo od malih boginja. Prema mišljenju profesora dr Zorana Radovanovića, epidemiologa u penziji i osnivača Lige za imunizaciju,

■ **“Roditelji ne mogu da vakcinišu svoju decu protiv malih boginja posle navršene 14 godine, a ukoliko se predomisle ranije, vakcinacija i revakcinacija su moguće sa određenim vremenskim razmakom”**

Ivana Begović Lazarević

■ “Širi pogled na 53 zemlje Evropskog regiona Svetske zdravstvene organizacije pokazuje visok obuhvat vakcinom protiv malih boginja, tako da se u mnogima više ne održava lanac prenošenja bolesti. Ona se u EU endemski trenutno javlja u Belgiji, Francuskoj, Nemačkoj, Italiji, Poljskoj i Rumuniji”

Zoran Radovanović

pojava epidemije morbila u Srbiji je samo pitanje vremena. “Neke naše kolege smatraju da nas štiti imunološki bedem postignut u Banatu zahvaljujući visokom obuhvatu vakcinacijom. Gube iz vida da rezervoar zaraze ne mora da se zadrži u Vršcu, već iz Temišvara može autom da protutnji sve do Beograda.”

Rumunija je imala u nekoliko mahova epidemiju u ovom veku, do 2009. godine imali su visok obuhvat, ali je onda naglo opao. “Oni kažu 17 umrlih, ali kod malih boginja je karakteristično da organizam ostaje u stanju smanjene otpornosti i na samu bolest može da se nadoveže bakterijska upala pluća koja odnese dete, tako da je stvarni broj veći. Tokom prethodne godine Rumunija je prijavila skoro 2000, Italija preko 1000, a Ujedinjeno Kraljevstvo preko 500 zaraženih ovom bolešću. Tačno je da se epidemijski proces od jeseni do danas pojačao u Rumuniji (preko 3000 obolelih), ali je bilo godina kada je tamo broj prijavljenih prelazio 4000–6000 (2005, 2011, 2012). S druge strane, da bi od malih boginja u Evropi umrlo dvadesetak osoba, broj zaraženih bi morao da bude nekoliko hiljada puta veći, recimo u rasponu od 30.000 do 50.000. Doduše, u Velikoj Britaniji je početkom ovog veka smrtnost bila jedan na hiljadu, ali je u razvijenim zemljama obično rizik umiranja od malih boginja nekoliko puta niži. To je u ogromnom neskladu u odnosu na siromašne krajeve sveta, gde i danas tu bolest ne preživi 5-10 odsto dece”, kaže profesor Radovanović. Prema njegovim rečima, od 30 zemalja EU i Evropske ekonomske zajednice, 25 zemalja ima pokrivenost vakcinacijom oko 95 odsto, dok se u Srbiji protiv malih boginja vakciniše jedva nešto preko 80 odsto dece. Profesor takođe ukazuje na nedopustivo mali broj vakcinisane dece u Niškom okrugu i pojedinim delovima Beograda.

TEMPIRANA BOMBA

Profesor Radovanović smatra da je opadajući nivo kolektivnog imuniteta tempirana bomba čiji se značaj osetio već u nekoliko mahova, kada smo doživljavali metastaze bosanskih epidemija, ponavljanih zbog malog odziva na vakcinaciju tokom građanskog rata. “Međutim, sa stalno opadajućim nivoom

kolektivnog imuniteta mi smo predodređeni za epidemijsko javljanje malih boginja. Do toga možda neće doći za godinu dana, možda ni za dve, ali što kasnije kresne varnica, požar će biti burniji. Verovatno neće biti smrtnih slučajeva dok se broj zaraženih znatno ne poveća, ali valja imati na umu da svako dvadeseto obolelo dete dobija ozbiljno (bakterijsko) zapaljenje pluća, a svako hiljadito zapaljenje mozga, često sa trajnim psihičkim i/ili fizičkim oštećenjima. Znatno je ređa uvek fatalna skleroza mozga, ali je samo sarajevski doktor M. Zubčević prethodnih godina negovao 14 državljanina BiH sa tom poznom komplikacijom malih boginja.”

Profesor Radovanović naglašava da je povezivanje vakcine MMR i autizma opasna besmislica i poziva na odgovornost stručnu i naučnu javnost, koja se nedovoljno jasno odupire antivakcinalnom pokretu. Optužuje i pojedine pedijatre za nesavesno obavljanje svog posla i napominje: “Vi možete da odbijete lečenje od raka jer time nikoga ne ugrožavate, ali ne možete da rasejavate zarazne klice zato što time ugrožavate druge ljude. Sloboda pojedinca prestaje tamo gde on počinje da ugrožava druge.” Profesor objašnjava da je Ustavni sud Hrvatske doneo odluku da roditelj nije jedini donosilac odluke kad je reč o vakcinaciji dece, jer “roditelj može da bude neobrazovan, povodljiv, nedovoljno bistar ili zaveden nesuvislim teorijama zavere”. Osim toga, potpisnici smo Konvencije o pravima deteta, po kojoj je pravo na zdravlje jedno od osnovnih prava, a postoji i pravo društvene zajednice da se štiti od opasnosti. “U pojedinim zemljama, poput Australije, roditeljima nevakcinisane dece uskraćeno je pravo na dečji dodatak, u Švajcarskoj se obračunava drugačija stopa prilikom ugovaranja osiguranja nevakcinisane dece, a u mnogim zemljama nevakcinisana deca

se udaljavaju iz kolektiva kad se proglašava epidemija. U SAD dete ne može da pohađa školu ukoliko nije vakcinama zaštićeno od 15 (dečaci), odnosno 16 bolesti (devojčice). U nekim saveznm državama SAD izuzetak se pravi za pojedine verske grupe i sekte, ali je i tu postupak sve rigorozniji.”

Protivnici vakcinacije se pozivaju na svoja demokratska prava. Međutim, odnos prema vakcinaciji je civilizacijsko, a ne demokratsko pitanje. U Skandinaviji ljudi veruju u sistem i bilo bi nastrano da roditelj sumnja u pedijatra ili uobražava da zna više od njega. U polovini evropskih država, mahom na jugu i istoku kontinenta, vakcinacija je obavezna. Primera radi, obaveza za neke vakcine postoji u Francuskoj i južnom, frankofonskom delu Belgije. U severnoj Belgiji (Flandriji) vakcinacija se preporučuje, ali je obuhvat vrlo visok, kao i u etnički srodnoj Holandiji. Politiku vakcinacije, dakle, određuju okolnosti, odnosno kulturološki nivo sredine, a suština je da se, na jedan ili drugi način, postigne zaštita od zaraznih bolesti.

Postavlja se pitanje odgovornosti inspekcijskih i sudskih vlasti zbog njihovog tolerantnog odnosa prema ovom važnom problemu. Njima je lagodnije da se ne bave savesno svojim poslom i da podležu pritisku neodgovornih roditelja i raznih udruženja umišljenih “znalaca” obuzetih teorijama zavere i svojim skučenim svetonazorima. “Javne ličnosti mogu mnogo da utiču na formiranje stavova o vakcinaciji. Neke od njih, nažalost, poput Jelene Karleuše i Mirjane Bobić Mojsilović, svoju potrebu da šokiraju i budu u centru pažnje zloupotrebljavaju širenjem dezinformacija o vakcinaciji.” Međutim, kada dođe do masovnih epidemija, najveću odgovornost snosiće oni pedijatri i oni domovi zdravlja koji se nonšalantno odnose prema svojim obavezama

ili čak podučavaju roditelje kako da izbegnu vakcinaciju svoje dece. Greh bi bio da njih ne sustignu pravosudne sankcije.

STAVOVI STRUKE

“Udruženje pedijatara Srbije snažno se zalaže za potpuni obuhvat vakcinacijom i taj zadatak je uvrstilo u prioritete svoga delovanja. U tom smislu se sprovode akcije među pedijatrima i u široj javnosti”, kaže za “Vreme” profesor dr Radovan Bogdanović, predsednik Udruženja pedijatara Srbije. “Na nizu stručnih manifestacija razmatraju se sva aktuelna pitanja u vezi sa vakcinacijom: zalaganje za proširenje i osavremenjivanje programa vakcinacije, stanje u obuhvatu vakcinacijom u Srbiji i borba protiv antivakcinalnog pokreta. Stav Udruženja je da pedijatri, a i ostali lekari i svi zdravstveni radnici, treba da zastupaju aktivan provakcinalni stav i da pedijatri ne mogu da budu ‘neutralni’ po ovom pitanju. Profesionalna i etička obaveza pedijatara je da se zalažu za vakcinaciju, da ukazuju roditeljima na nečasne motive ‘antivakcinalista’ i da roditelje objektivno informišu o svim pitanjima u vezi sa vakcinacijom. Odstupanje od ovog stava predstavlja profesionalni i etički prekršaj koji podleže sankcionisanju.”

Prema mišljenju profesora Bogdanovića, izbegavanje roditelja da vakcinišu decu ima sve odlike medicinskog zanemarivanja dece, te je i sa te strane i ranije podlegalo sankcionisanju, nezavisno od docnije donetog propisa o obaveznosti vakcinacije.

“U borbi za imunizaciju pedijatri očekuju podršku javnosti, na prvom mestu medija, koji treba objektivno i odgovorno da informišu o svim aspektima imunizacije, a da se klone senzacionalizma i neproverenih informacija, i da ne plasiraju stavove antivakcinalnog pokreta koji su lišeni svakog naučnog osnova, a vrlo često i zdravog razuma. Epidemija morbila u Rumuniji i Mađarskoj treba da za sve nas bude opomena do čega mogu da dovedu propusti u vakcinaciji i da je to previsoka cena koja se može lako izbeći, odgovornim ponašanjem roditelja, celog zdravstvenog sistema i društva u celini”, naglašava predsednik Udruženja pedijatara Srbije. ¶

BILJANA VASIĆ

Odlazak jednog od nas

Nedostajće nam naš Spaja, jedan u plejadi onih naših dragih prijatelja i kolega s kojima ćemo, kao da je i dalje s nama, nastaviti propovedati istinu i novinarstvo. Već nam nedostaje

U subotu smo čuli da je Spaja otišao; u utorak u kojem nastaje ovaj broj “Vremena” našli smo se – ta gomila nas novinara – u beogradskom Medija centru na komemoraciji na kojoj se govorilo o Spaji, ali i o tome da nismo mi mrtvi kao novinari, da novinarstvo nije mrtvo i da nam Spaja naš i dalje tu treba.

Njegova novinarska karijera o tome govori: radio je u brojnim medijima, elektronskim i pisanim (od Radio Beograda do NIN-a, a mi u “Vremenu” voljeli smo i njegova “Vremena uživanja” i reportaže), u Medija centru u kojem smo ga u utorak ispratili, uređivao je i vodio “Doba razuma”, pisao knjige među kojima i “Istinitu i poučnu istoriju blagoutrobija i tek ponekog još uživanja: sa zbirkom fantastičnih recepata”, oko koje smo se malo i svađali zbog recepata.

Generacija smo Spaja i ja. Nikad se nismo posvađali i znam da sam s njim sjedila posvuda, po geografskim širinama, po redakcijama, u “Kaleniću” zajedno sa Kusom, Mišom, Vasketom, Jakšom i raznima. Sjećam se da je on sjedio i sa

Vojom, Mašićem, Mlakarom i raznim drugima. Sjećam se i da smo jednom bolesni otkazali Spaji i Tamari večeru na koju su nas – kao pod konac planiranu – zvali; naljutili se, a nama dvoma, Miši Vasiću i meni, i danas je žao te propuštene večere i večeri.

Mnogi mogu više o Spaji da kažu – bili su njemu, Tamari i klincima intimnije bliži – svašta lijepoga. Ima nas koji smo ih znali kolegijalno i prijateljski po tom osnovu: ja sam ta, Spaja mi je bio i kolega i prijatelj, usprkos tome što sam ovog utoraka – kako teče vrijeme – njegovu djecu, kćerku i sina, jedva prepoznala. Ti njegovi “mali” bili su veliki ovog utorka: Jovana je poslagala slike i snimke Spajine ozbiljne i smiješne, Ognjen je osmijehom, kao i svi mi, čak i Tamara, slavio život Spaje oca i muža, našeg prijatelja.

Nedostajat će nam naš Spaja, jedan u plejadi onih naših dragih prijatelja i kolega s kojima ćemo, kao da je i dalje s nama, nastaviti propovijedati istinu i novinarstvo. Već nam nedostaje. ¶

TATJANA TAGIROV

Novo doba (opet)

I dosad je glumio, ali raniji zapisi – kao i sve gde su upleteni novinari – nosili su žig prolaznosti: sada sebe glumi u pravim filmovima

Koliko je glumaca pokušalo da rečima iskaže ono neizrecivo, tj. kako glumac ulazi u lik koji treba da odigra, ah, koliko se umetnici pripremaju, ako tumače kakvu istorijsku ličnost, koliko o originalu prethodno čitaju, odlaze tamo gde je ličnost živela, razgovaraju sa savremenikima ukoliko ih još ima, nalaze potomke, ako su ovi daj Bože živi i dostupni... U novom talasu (nešto između rijalitija i kratkometražnog umetničkog filma), Vučić glumi samog sebe te ne gubi dragoceno vreme na poniranje, pronicanje, uživljavanje i šta ti ja znam. Sinopsis, nekoliko glumaca koji u SNS vide budućnost (barem svoju), jedan avion po pristupačnoj ceni, jedan besplatan kafić, jedna biblioteka – eto srpske trilogije. Premijer zaista za naše dobro puno leti i puno čita, te se na setu, prvom i trećem (avio i biblio), osećao kao riba u vodi, doklen u kafiću se nakratko ukazao samo da dangubariji zapuši ta lakomislena usta vazda spremna da uzmu gutljaj piva.

Obično se misli da reklame neću reći baš lažu, ali da umnogome odstupaju od istine, u reklamama predsedničkog kandidata=predsednika Vlade ima pak istine više nego što bih se pre mesec dana usudio da zamislim: čovek ni najmanje ne prikriva da mu je ideal i cilj samodržavlje. U mojoj glavi, sto let spustia, još odjekuje "dole Car samodržac!", a jednonačalije mi kuca na vrata. Ono je, gle, za predsedničkog kandidata=predsednika Vlade najzad pronađeni oblik i preporoda i budućeg večitog napredovanja. Nisam znao da je Srbija Ustavom poverena dvojici pojedinaca, to sam čuo gledajući dramu u avionu, i taman sam pomislio da nam treba više upravljača, Vučić me prosvetli da sve konce mora vući samo jedan čovek, najbolje je da to bude najbolji među najboljima, a to je zna se ko.

Na daskama koje život znače predsednički kandidat=predsednik Vlade je od rane svoje mladosti. Za navijaštvo kod nas ne postoji dovoljno razumevanja, samim tim ni dovoljno poštovanja, ali i u toj grupi (koja ako sve ide kako Bog zapoveda postaje grupa za pritisak: od nje rebre i protivnički timovi, i protivnički navijači, ali i uprava voljenog kluba zajedno sa igračima, pa i novinar-ka ako ozledi njihove nežne duše) svak igra svoju ulogu; tu je predsednički kandidat=predsednik Vlade osetio i snagu zajedništva, i značaj retorike: navijači nisu svi podjednako rečiti, ni podjednako daroviti, među njima se uspostavlja hijerarhija, i već odatle je, pretpostavljam, predsednički kandidat=predsednik Vlade izašao kao neko ko zna kako se valja ophoditi sa jačima, kako sa slabijima. Brzo se (možda i prebrzo), našao u harizmatičnoj blizini dvojice vojvoda, jednog kome će, gle, baš on prevremeno dati uput za

ropotarnicu istorije, i drugog, koji se sada takođe pojavio na konkursu za vladaoca. U opisu pa neću reći posla, u opisu ranga vojvode je isto tako da glumi, te je g. Vučić najvećma sa ovom dvojicom velikana pekao glumački zanat i sa odlikom diplomirao u klasi najmlađeg doktora nauka u SFRJ i budućeg najstarijeg mastera isto nauka, ne znam kojih, grešna mi duša.

Glumački zenit ipak doživljava kao predsednik Vlade. Niko kao on nije tako naglo i brzo prelazio iz jednog duševnog stanja u ono posve suprotno, Šekspir bi ga primio u glumačku družinu: red samosažaljevanja, pa red hvalisanja, potom vakela i porcija prezira za sve koji nisu toliko vredni, samopožrtvovani i iskreni. To za kratko vreme publiku od divljenja i idolopoklonstva odvede do straha i prezira (mahom starog DOS-a, šta god to bilo), ali i do samoprezira, jer kad se vrsni glumac silom svog talenta okomi na lenština-re koji vazdan sede u toplom – ko se ne oseti prozvanim i krivim! (Nije čudo što mu se divi i L. R.)

Sparingujući u njegovom najnovijem izlivu samoljublja bibliotekarka ispušta otvorenu knjigu, bibliotekari čitaju stoječki, pa čak i hodu, uglavnom se ni bibliotekarka ni iznenadni gost neće sagnuti da vide je li upušteni biser naše književnosti i izdavaštva možda oštećen, državna službenica se sva blagoposvećuje korisniku koji joj knjigu vraća sa zakašnjenjem biblijskih razmera i nijednom joj se rečju ne izvinjava, nego se, naoborot, kočoperi zbog svoje beskrajne dobrote i savesnosti; bibliotekarka mu očito nije slala opomenu da vrati knjigu, niti je sprečila da nemarni ljubitelj poezije dobije đaćku knjižicu: nakon tolikih godina možda je i zazirala od malog Aleka koji je toliko uzleteo, ali se zato mali Alek lično ukazao i, gle, preobilna moć učinila ga je još boljim, još duševnijim nego što je bio. *Vratio se zato što drži reč*, Mrs. Shark se naravno ne seća toga zaveta, knjige se biblioteci nakon desetak dana bez mnogo pompe vraćaju, ali to što negdašnjeg klijenta zove Mali Alek govori nam da potonji od malih nogu druguje sa knjigom.

Ono što sam od predsedničkog kandidata=predsednika Vlade čuo o DOS-u uteralo mi je strah u svaku kost: pa te spodobe nije dovoljno slistiti na izborima, lustracija je odveć blaga za takve neprijatelje mira, blagostanja i budućnosti. Car samodržac u Rusiji (ali i sovjetska vlast potom!) imao je na raspolaganju kaznu progonstva, naš samodržac ne može tome da pribegne, mogao bi da donese takav ukaz, ali koja bi država prihvatila prognane dosovce, ko bi se tog zla primio, sve i da mu Srbija za taj napor i rizik debelo plati.

Intervju:
Branko Kukić, urednik

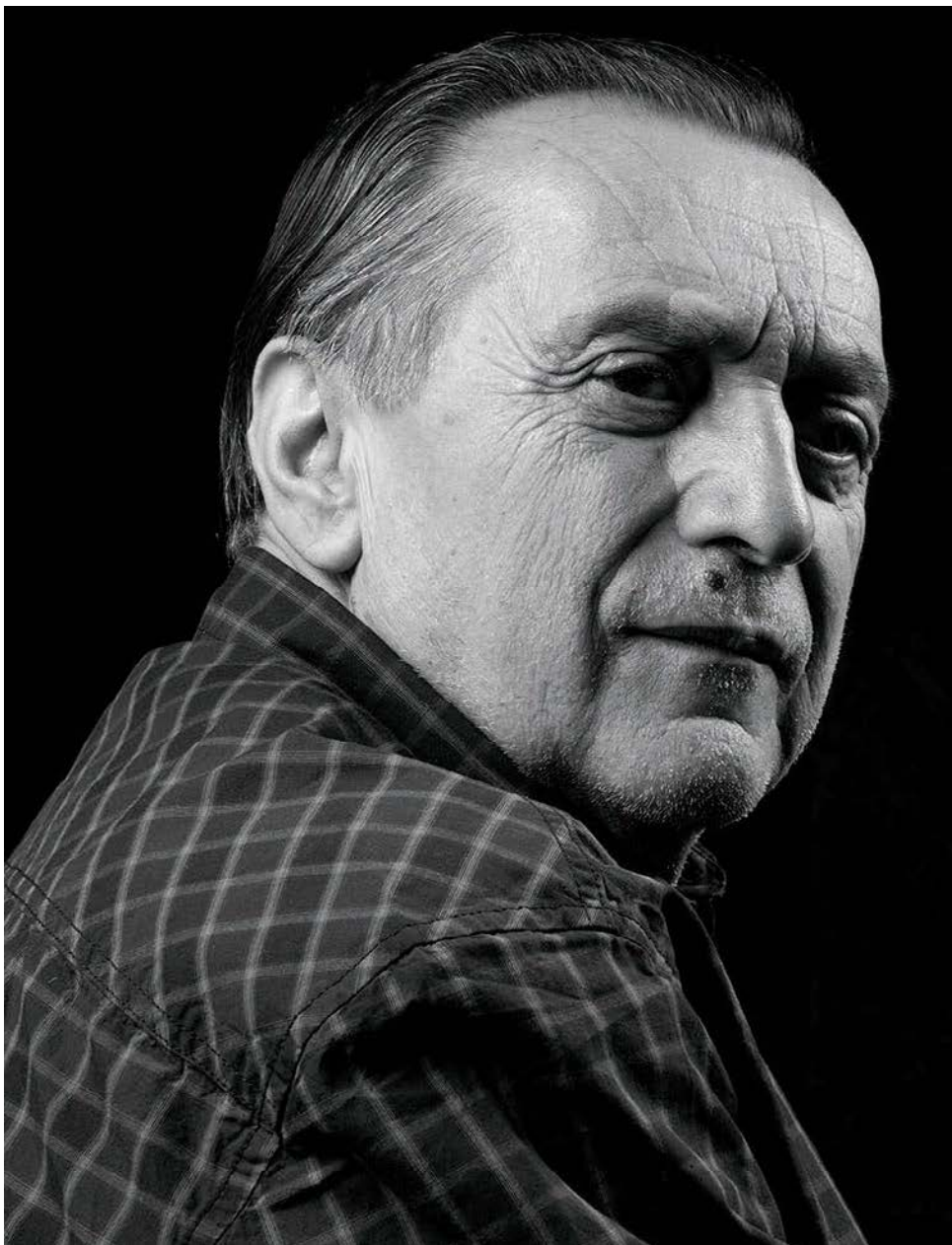
PROZOR NA

U nadnaslovu ovog intervjua navedena je samo jedna odrednica o Branku Kukiću – urednik, mada je on i izdavač i pisac a pre svega je jedan od malobrojnih koji ostavljaju trag u našoj kulturi, zato što je povod našeg razgovora dvestoti broj časopisa za književnost, umetnost i kulturu „Gradac“, koga Branko Kukić uređuje od osnivanja.

O časopisu „Gradac“ i o njegovom uredniku pisali smo povodom izbora Branka Kukića za ličnost 2013. godine nedeljnika „Vreme“ u broju 1201. Ovom prilikom podsećamo samo da je „Gradac“ osnovan 1974. godine, da je tri godine nakon toga postao tematski časopis (Medijala, Savremena svetska priča, Žan Žene, Rečnik imaginarnih mesta, Mebijus, Selin, Vasko Popa, Hugo Prat), i da je pre 32 godine pokrenuta edicija knjiga „Alef“ (Borhes, Nabokov, Sabato, Sioran, Arto, Selin, Beket, Kiš, Čudina, Crnjanski). Ovaj jubilarni dvestoti broj (priredio ga je Vlaho Bogišić), posvećen je stvaralaštvu Miroslava Krleža.

„VREME“: U Srbiji, dvestoti broj časopisa za književnost, umetnost i kulturu – važan je događaj. Međutim, ton vašeg predgovora jubilarom broju Nešto od nečega u ničemu nije slavljenički. Zašto?

BRANKO KUKIĆ: Da biste se nečem radovali i slavili potrebno je da za to postoji atmosfera i raspoloženje kako ta radost i slavlje ne bi ličili na „svadbu na sahrani“. Ton moga uvodnog teksta prilagođen je slici društva u kome proplamsaji ideja, umetnička dela, ličnosti i događaji liče na vatrice u mrkloj noći. A te vatrice su više orijentiri onima koji su se pogubili i zalutali nego onima koji „znaju“ put. Tako je i „Gradac“ ukazivao na te jedva vidljive putokaze koji na ovom prostoru vode kroz lavirint, dok „glavni putevi“ vode u onu jarugu Radoja Domanovića, zaobilazeći u širokom krugu „proplanke uma“, kako je rekao Dušan Matić, za koga danas malo ko zna ko je i šta je bio. Uostalom, u Srbiji se u tamo nekoj Jaruzi proslavlja neki praznik za koji niti ko zna kada je, niti zna šta predstavlja. Ovde su mnogi slavni trenuci u svim oblastima života dočekivani i ispraćani pognute glave, kao da je sve prekriveno nekim pokrovom

sramote, nelagodnosti i griže savesti. Od normalnog sveta mi smo postali kolektivna paranoja.

Kažete da je namera časopisa „Gradac“ bila da pripremi „novi put u novo vreme“, a da se njegova uloga pretvorila u to da „maskira realnost“. U kom smislu?

Na to pitanje sam dao, čini mi se, vrlo jasan odgovor u svom predgovoru. Suština je u sledećem: „Gradac“ je, s jedne strane, računao na jedan broj radoznalih ljudi koji se opredelio da im u životu putokaz bude znanje koje bi oni prenosili drugima kako bi se pripremio „novi put u novo

vreme“. Broj tih ljudi ni danas nije veliki, ali je zlatan. Svet je danas više nego ranije pred velikim izazovima, pa su ti ljudi, taj „zlatan broj“, neophodni za orijentaciju i umreženje u taj i takav svet. Ali, s druge strane, uloga „Gradca“ je uglavnom bila da „maskira realnost“. Ta uloga je bila najteža od svih, jer je bilo potrebno simulirati sliku koja će doprineti insinuiranju „pozitivne realnosti“, a što se postiže navlačenjem lažne maske kao ludačke košulje kako bismo se smirili u svojoj raspamećenosti i nervozu, da bismo se nepokolebljivo utemeljili u svojoj neodlučnosti, pokrenuli iz svoje indolentnosti, a što ovo društvo

HAOS

„‘Gradac’ se trudio – i u tom mutljaku nije bio jedini – da pošalje lažnu sliku kako se ovde tobože događaju umna i tvoračka čuda. Kad ono sve sam mutlak, tutumrak, brlog i šatori u tamo nekoj Jaruzi“

Foto: Tanja Draškić

već decenijama emituje ubeđujući samo sebe da je reč o visokoparnom stvaralačkom zanosu, sve uz pobednički mahnuti ples. Drugim rečima, "Gradac" se trudio – i u tom mutljaku nije bio jedini – da pošalje lažnu sliku kako se ovde tobože događaju umna i tvoračka čuda. Kad ono sve sam mutlak, tutumrak, brlog i šatori u Jaruzi.

Kada u predgovoru kažete da je "Gradac" "mnogo toga postavio na svoje mesto", na šta konkretno mislite?

"Postaviti stvari na svoje mesto" znači vratiti se onome što je u nekim trenucima neshvaćeno, pogrešno protumačeno, preko čega je nesmotreno i olako pređeno, ili

otkriti nepoznato, a važno, neophodno i očigledno, poigrati se u smislu Borhesa ili Umberta Eka sa vremenima i prostorima, sa religijama i teorijama, sa fikcijom i naukom, sa realnim i izmišljenim svetovima... Jer, u suštini, sve je jedna kosmička ili duhovna igra sa velikim I. Kada se ta Igra uspostavi, tada svet dobije smisao, i život traži nove izazove. Onda shvatite vrednost krajnosti, ukapirate Marka Tvena kada kaže da se "u Raj ide zbog klime, a u Pakao zbog ekipe", onda razumete reči Čuang Cea da je "svima poznata vrednost korisnog, ali ne i vrednost nekorisnog". Najveća tajna je kako te krajnosti ujediniti u onu "igru staklenih perli". Ali Đavo ne da mira – pre neki dan me je prijatelj podsetio na grafit iz devedeset i neke ispisan na Filozofskom fakultetu u Beogradu, iz vremena onog jadnog predsednika: "Vi imate moć, mi imamo noć." Noć jeste dobro vreme – za družbu, piće, čitanje, dok, kako je rekao Keruak, tutnji, tumara bluz, vreme za seks, i sve te lepe stvari – ali nije za druge "noćne radnje". Ali te druge "noćne radnje" ovde uvek više nad našim glavama. Ovde nikada nisu uspela da se sastave dva dobra. A onda sam sutra dan sa svojom prozora video nekog tipa kako na kući preko puta nekom farбом zamazuje grafit: "Dveri ustaše!" On onako u nekom kineskom odelcu, sav zgužvan, sjeban i pokisao, a prolaznici ga zajebavaju. Eto, to je naše nasleđe za budućnost. Kada sam ovo čuo i video, shvatio sam Slobodana Jovanovića kada je u svojoj studiji o Milošu Obrenoviću napisao da je Miloš morao da se bori protiv dva zla – protiv turške vlasti i protiv svoga naroda.

Kakav je bio odnos društva prema književnim časopisima u vreme osnivanja „Gradca“ u poređenju sa ovim sadašnjim vremenom? Odnosno, kad su i zbog čega kod nas književni časopisi počeli da nestaju?

Pre svega, treba reći da su tradicija i istorija časopisa – a pre svega književnih – na ovim prostorima ostavili znatnog i presudnog traga kao začetnici, otkrivaoci i prenosioци značajnih, temeljnih i naprednih ideja svoga vremena. Zahvaljujući upravo časopisima mi smo bili uključeni u svetska zbivanja. Ne zaboravite da i danas u svetu važna otkrića (kako u nauki

tako i u umetnosti) nisu relevantna ako prvo ne budu objavljena i potvrđena u eminentnim časopisima. Ta se tradicija kod nas nastavila i posle Drugog svetskog rata, uprkos jednom totalitarnom, uskomnom i represivnom političkom sistemu. Ispostavilo se da ono što nije smelo da se objavi u knjigama, objavljivano je u časopisima. Ali na ovom prostoru se dogodila katastrofalna duhovna obamrlost – svaka nova politička promena bila je za kulturu pogubnija od prethodne. Ti politički đilkoši i budalaši rušili su sve pred sobom. Tu, pred tim primitivnim, zatucanim i žilavim silama našli su se i časopisi. Ove "sile" su te proplamsale gasile nogom, da ne kažem čizmom i cokulom.

"Gradac" je, uprkos svemu, još tu.

Preživeli ste nekoliko država, i u svakoj ste bili vidno prisutni i relevantni. Na koji način?

Ne zaboravite da je "Gradac" i na prostorima bivše Jugoslavije bio specifičan, da ne kažem jedinstven. Ideja nije bila da ličimo na druge časopise, dakle da se bavimo tekućom produkcijom (da upotrebim ovu odvratnu sintagmu), već da otkrivamo nove teme, pojave, ličnosti i ideje, ili da se vratimo starim na nov način, da u jednoj maloj kulturi aktualizujemo ono što je u velikim odavno poznato i priznato. Ta posebnost je, po prirodi stvari, izazvala veliko interesovanje, a neretko i intrigu.

Kome se "Gradac" obraća?

"Gradac" se obraća svima onima koji imaju dovoljno hrabrosti za ono što je zaboravljeno kao i za ono što se još nije rodilo. Između ta dva pola, da ne ponovim krajnosti, skriva se istina čovečanstva ili jedne civilizacije. "Gradac" je uvek računao na one bez predrasuda – barem bez onih kočnica koje svet vode u besmisao, beznačajnost i dosadu – dakle, na slobodne ljude, ali ne na one koji slobodu shvataju kao anarhiju, razuzdanost, raspamećenost i izživljavanje, nego na one koji slobodu shvataju kao obavezu, odgovornost, dijalog i meru. Takođe, "Gradac" je uvek podržavao "ludi realizam": smelost da se imaginaciji, priviđenju i podsvesti pusti na volju. Treba razmišljati i o tome da je čovek neukroćena goropad.

Zašto ste baš sada, i zašto baš za dve stotine broj najuglednijeg književnog

»

časopisa u Srbiji izabrali Krležu?

Neko je ovih dana rekao da je "Gradac" časopis na Krležinom tragu. Priznajem da je to veliki kompliment budući da je Krleža od svojih prvih tekstova, tamo negde od 1918, delovao subverzivno: suprotstavljao se ustajalim idejama toga vremena, prihvatao plamenove novih kretanja u svim oblastima stvaralaštva i života, borio se protiv malograđanskog i kvaziintelektualnog mentaliteta, bio među prvim antiratnim evropskim piscima, zalagao se za siromašni svet koji je služio za rmbačenje i pogibije, svojim romanom *Povratak Filipa Latinovića* bio je preteča egzistencijalizma (Kami, Sartr...). Konačno, pokrenuo je i nekoliko časopisa. Međutim, među neukim i zlonamernim svetom, i u Hrvatskoj i u Srbiji, Krleži se spočitava veza sa Titovim komunizmom, tvrdi se da je sa istim žarom mrzeo i Hrvate i Srbe. Ali se zaboravlja da je on bio ortodokсни antistaljinista. Zaboravlja se da je hrabrim govorom na Kongresu pisaca u Ljubljani 1952. Krleža prvi dao signal za zaokret prema umetničkim slobodama, kada je došlo do distanciranja i kasnije raskida sa socrealizmom u umetnosti ("Značenje ljepote ne leži isključivo u tome da li je lijeva ili desna. Estetska vrjednost djela ne mjeri se mjerilom njegove neposredne revolucionarnosti u društveno-političkom smislu"). Zar to nije znak da je Krležin uticaj na Tita u tom smislu bio presudan? Ali u vezi sa ovim Krleži se nije pridavao zaslužen značaj. Očigledno je da ti ondašnji i današnji govornici i kibiceri Krleži nisu ni čitali. Doduše, niti je to mali posao, niti je dovoljna mala pamet... Takođe treba imati u vidu da je Krleža u nekim svojim tekstovima – imajući čitavu situaciju pred očima, ogromno iskustvo i dobre namere – predvideo raspad Jugoslavije. Takođe se zaboravlja da se zalagao za *južnoslovensku civilizaciju* tvrdeći da je čitava kultura od primorske Slovenije, preko Istre, Dalmacije, Zadra i Dubrovnika, preko bogumilske Bosne do Srbije i Makedonije jedna specifična civilizacija koja je bila u vezi i sprezi sa evropskom kulturom... Ali veliki ljudi imaju nepogrešivu intuiciju, pa je Krleža u jednoj svojoj pesmi na vreme napisao: "Ja udarac konačne sjekire već slutim / sjedim

u sobi / čekam i šutim." Očigledno je da danas Krleža svojim idejama uliva strah. On je grom iz vedra neba. Od njega beže glavom bez obzira.

Koje su to ideje?

Pre svega, želim da naglasim Krležino uverenje da pisac mora biti protiv struje vremena, da on u društvu mora biti "disident, pa čak i defetist, u odnosu na državu i institucije, na naciju i autoritete". Treba imati u vidu da su veliki umetnici često bili *negacija* i prošlosti i sadašnjosti. Neki su bili negacija i budućnosti, na slutivši njene sumnjive i obrnute vrednosti. A to je garancija da se svet neće učauriti i ukočiti. Zbog toga je Krleža imao vrlo rezervisan odnos prema *tradiciji*. Za razliku, recimo, od Paunda, koji je govorio da je "tradicija lepota koju čuvamo, a ne lanci za okivanje", Krleža je tvrdio da

je bandoglavo oslanjajući na tradiciju "patetično deklamiranje" i početak svakog kraja: "nesumnjivi znak tromosti mozga i dara, starosti" i kulture i civilizacije. (Ova distanca u odnosu na tradiciju danas se ovde uzima sa nipodaštavanjem kada se ima u vidu naše presamićivanje, uktanje,

arlanje i mećkanje sa tzv. tradicijom.) Ali je, na primer, bez rezerve prihvatio studentske proteste '68: tradicija se po njegovom mišljenju tada pretvorila u "motiv prezira i mržnje", tvrdeći da je ta pobuna "srodna sa stvaralačkim činom, sa avanturom". Možda je ovakvim stavom bio ponekad protivrećan, ali treba imati u vidu da često turbulencije vremena ne mare za logikom. U suštini, Krleža nije imao poverenja u svet, ali se za njega zverski borio. Bio je ubeđen da su čovek i društvo postali odraz laži, i laži služe: "Ima li uopće ikakve koristi od izgovorenih istina? Nema, jer za istinom kao takvom već su vjekovima raspisane tjalice." Inače, Krleža je često pisao o istoriji, ali njegova saznanja o njoj su izrazito tragična ili, ako vam bolje zvuči, istorija je "opća protivrečnost" (kao, uostalom, i umetnost i društvo): sloboda, jednakost i bratstvo pretvorili su se u giljotinu, a demokratija i prekoračenje slobode u fašizam. S tom razlikom što je protivrečnost u umetnosti kreacija, a u istoriji nesreća. Želim ovde da naglasim da se

Krleža zalagao za "maksimalizam u kulturi": "Kulturni obretaci ako nisu maksimalisti, spadaju u red sekundarnih mediokriteta, i oni su vojske, ali nisu vođe. Vojska mediokriteta ne smije da vodi, jer uvijek vodi krivo. Kulturnih maksimalista je bilo u svim epohama i civilizacijama, i oni su u prašume unosili svetlost." I na kraju, nešto o jednoj aktuelnoj temi – o Evropi. Još 1933. Krleža je konstatovao bolest na smrt Evrope: "Znajući danas više no što je ikad znala, a sumnjajući u sve što zna, Evropa danas ne zna što znađe i pojma nema što hoće. Evropa je danas rafinirano bezglava... Ne zna šta da počne, čega da se prihvati i kamo da zapravo krene, u stvari pred svojim vlastitim utvarama, u protuslovlju sa svojim intimnim lažima, bogata, kao nikada još u prošlosti, a prazna i dosadna." Da li vas danas i ovde ovo na nešto podseća? Da li je ovo prozor na kaos?

Javnost u vama vidi sinonim čoveka sa prosvetiteljskom misijom. Bez namere i potrebe da lamentiramo nad sudbinom pojedinaca koji obavljaju posao društva, kad ste osnivali „Gradac“, a ni kasnije, vi verovatno niste imali nameru da sami obavljate posao kolektiva. Molim vas za komentar.

U srpskoj istoriji kulturu su uvek stvarali pojedinci. To ništa ne bi bilo čudno da su ih u tome podržavali država i društvo. Međutim, ti sposobni pojedinci su uvek bili u drugom planu, jer je u prvom planu bila klika sa oficirima i političarima na čelu. Tih pojedinaca se uvek sete kada je kasno, ili kada im zatrebaju za njihova mešetarenja i lažno predstavljanje, kada proradi čuvena podnarednička psihologija. Pojedinci jesu stožer i orijentir svakog društva. Ali društvo neće imati moć za formiranje svesti o sopstvenim vrednostima i vrednostima drugih ako ih država ne postavi na vidno mesto, na videle onima koji žele nešto da saznaju i nastave gradnju. Međutim, ovde je hronično stanje "pad sa građevine". Pretežni delovi naše kulture uvek su bili povezani sa vlašću, politikom i nazoviideologijama. Ako je to ta *elita*, o kojoj se ovde bulazni sa toliko neznanja, onda je moj pogled na kulturu pogled autsajdera. U tom slučaju, ja sam za supkulturu, jer u njoj vidim sve ono što kulturu čini kulturom: invenciju, imaginaciju i – bunt.

SONJA ČIRIĆ

Savet za strategiju

Sad je dobar momenat da se Nacionalnom savetu za kulturu izmenom Zakona vrati nadležnost zbog koje je i formiran – izrada Strategije kulture Srbije

U skoro će godišnjica od isteka petogodišnjeg mandata prvog saziva Nacionalnog saveta za kulturu (NSK), a novi saziv još nije imenovan. Dok čekamo da vidimo da li će i kakve promene doneti imenovanje novog saziva, prigodno je podsetiti se šta zakon kaže o Nacionalnom savetu za kulturu, kao i na razlog zbog kog je NSK inicijalno formiran u maju 2011. godine.

Praksa pokazuje da Saveti kao državna tela mogu biti regulisani na različite načine. Neki su definisani posebnim zakonom, drugi Odlukom Vlade, a NSK je definisan članovima 15-18. Zakona o kulturi iz 2009. godine. Član 15. definiše NKS "kao stručno-savetodavno telo, radi obezbeđivanja stalne stručne podrške u očuvanju, razvoju i širenju kulture". Pomenutim zakonom iz 2009. godine, jedna od najvažnijih delatnosti NSK bila je Strategija kulture Srbije, može se čak reći da je ključni razlog za formiranje NSK-a bio zadatak izrade i ocene izvršenja Strategije razvoja kulture, dokumenta koji definiše ciljeve i prioritete u kulturi i instrumente za njihovo ostvarenje za period od deset godina. Izmenama Zakona, 2016. godine u vreme ministra Ivana Tasovca, nadležnost za izradu Strategije je u potpunosti prenet na Ministarstvo kulture, tako što je član 17. Zakona izmenjen u stavu 1. tačka 4. Konkretno, reči "učestvuje u izradi" zamenjene su rečima "razmatra i daje mišljenje o predlogu".

Ministarstvo kulture sa ministrom Vladanom Vukosavljevićem na čelu, nedavno je pokrenulo proces izrade Nacrta Strategije razvoja kulture Srbije. Tim povodom formirana je radna grupa, ali kriterijumi po kojima su birani njeni članovi, kao ni imena članova, nisu dostupni javnosti. Zato stručna javnost opravdano sumnja u kvalitet proizvoda te grupe.

Foto: Milovan Milenković

Strategija razvoja kulture je vrlo važan politički dokument za društvo i državu, pa je zato kriterijume za imenovanje članova tela koje vrši izradu ovog dokumenta potrebno definisati Zakonom. Kako bi se uspostavio širi društveni dijalog i legitimitet, potrebno je da ima više predlagača, a ne da se predlagači svedu samo na diskreciona prava Ministarstva kulture. Ovo je dobar momenat da se razmisli o povratku nadležnosti za izradu Strategije na NSK, ali tako što bi se prethodno njegov sastav stručno i rodno osnažio. Naime, Savet sada ima 19 članova/ica koje bira Narodna skupština na pet godina. Sastav NSK čine: po četiri predstavnika Vlade, zaposlenih u ustanovama kulture i reprezentativnih udruženja, po dva predstavnika SANU i nacionalnih saveta nacionalnih manjina, i po jedan predstavnik

udruženja iz oblasti zaštite kulturnog nasleđa, Univerziteta umetnosti i Konferencije univerziteta Srbije. Sagledano po profesijama članova/ica prvog saziva, struktura NSK izgleda ovako: četiri reditelja, dva književnika, slikara, prevodioca, kompozitorke, jedan scenograf, arhitekta, producent, istoričarka umetnosti, modna kreatorka, politikolog i sekretar KUD Beograd, s tim što je politikolog Muhedin Fiuljanin dao ostavku na samom početku rada. Skupština je usvojila njegovu ostavku, ali nije izabrala novog člana iako je to bila zakonska obaveza po članu 16. U sastavu NKS-a nema filozofa, antropologa, sociologa, istoričara, psihologa, politikologa, to jest predstavnika takozvanih društveno-humanističkih nauka čije su profesije adekvatnije za predviđene zadatke Saveta od umetničkih profesija, jer

Zvanično...

Na sastanku sa novinarima 28. februara, ministar kulture i informisanja Vladan Vukosavljević je o Nacionalnom savetu za kulturu rekao sledeće: "Nacionalnom savetu za kulturu je istekao mandat početkom 2016. godine. Ja sam ministar kulture od 12. avgusta 2016. godine, i do tada tim povodom nije preduzimano ništa tako da je Savet radio praktično bez zvaničnog mandata. Mi smo već u septembru počeli aktivnosti za rešavanje tog problema. Poznata je procedura kako se biraju članovi Nacionalnog saveta za kulturu: esnafska udruženja daju svoje predstavnike, daju ih Srpska akademija nauka i umetnosti, Univerziteti, i tako dalje. Mi smo svoj posao obavili brzo, dali smo svoje predloge, neko vreme su oduzele konsultacije koje ne zavise od nas nego od umetničkih udruženja, ali je taj spisak sada okončan, i predlog za formiranje novog Nacionalnog saveta za kulturu naći će se pred Skupštinom Srbije što pre. Vrlo je bitno reći da ćemo mi dati punu podršku radu Nacionalnog saveta za kulturu zato što smatramo da takvo telo vrši nadzor nad sprovođenjem Strategije, da zauzima stavove u vezi sa kulturnom politikom, i da služi kao važno savetodavno telo ne samo Ministarstvu kulture i informisanja nego i celokupnoj srpskoj javnosti. Različite su ocene bile dosadašnje praktične uloge koju je imao Nacionalni savet za kulturu, ali mi nameravamo da u potpunosti osnažimo njihove kapacitete, i da takav stav počne da donosi i kvalitetne rezultate."

... i nezvanično

Imena predloženih članova novog saziva Nacionalnog saveta za kulturu se ne znaju. Nezvanično, spisak nije okončan. Zna se da su u okviru Univerziteta umetnosti Fakultet likovnih i Fakultet primenjenih umetnosti predložili svoja dva ugledna profesora, a nezvanično se priča da je predlaganje zapelo zbog predloga Udruženja glumaca Srbije koji ne odobrava predsednica Skupštine Srbije Maja Gojković. Zato se navodno razmišlja da predlagači delegiraju po dva člana od kojih će se Parlament odlučiti za jednog.

se bave analizom i kritičkim promišljanjem društvenih identiteta i vrednosti – ideologijom. Nema ih zato što je zakonodavac propustio da bliže definiše naučnoistraživačku tačku u članu 8. Zakona o kulturi. Član 8. Zakona o kulturi u 12 tačaka definiše oblasti koje se smatraju kulturnim delatnostima, od kojih samo poslednja definiše "naučnoistraživačke i edukativne delatnosti u kulturi". Naučnoistraživačka oblast u kulturi je u nadležnosti Ministarstva prosvete i nauke. (Na ovom mestu treba podsetiti da u okviru Ministarstva kulture kao republička ustanova kulture postoji Zavod za proučavanje kulturnog razvitka. Osnovan je posebnim zakonom, većina zaposlenih su doktori humanističkih nauka i, naglasimo, bavi se sličnim zadacima kao i Savet za kulturu.)

Jedan od strateških ciljeva u razvoju kulture mogla bi biti izmena člana 8. Zakona o kulturi tako što bi se specifikovale naučnoistraživačke delatnosti u kulturi: filozofija, antropologija, sociologija,

istorija... To bi uticalo na način delegiranja predstavnika u NSK i unapredilo stručnost NSK-a za izradu Strategije i obavljanje zadataka analize stanja u kulturi i davanja sugestija za kreiranje kulturne politike.

Zakonskim rešenjem nije propisana ni rodna ravnopravnost članova/ica NSK-a, pa je tako u prvom sazivu bilo manje od trećine žena. Zato je potrebno direktno zakonom definisati rodnu ravnopravnost. Tako redefinisanim i osnaženom NSK-u trebalo bi vratiti nadležnost za izradu Strategije razvoja kulture Srbije.

Posebno otežavajuća okolnost za rad Saveta, a koja se ne može regulisati zakonom, jeste autoritaran i opstruirajući odnos vlasti prema savetodavnim i nezavisnim telima. Kašnjenje imenovanja članova NSK-a od skoro godinu dana poslednji je pokazatelj takvog odnosa vlasti prema kulturi – naročito u svetlu suspenzovanja Parlamenta zbog predsedničkih izbora.

Na margini

**Mladi pesnici o statusu
naše današnje poezije,
ovdašnjoj aktuelnoj
pesničkoj sceni i
sopstvenoj poziciji**

Svetski dan poezije 21. mart obeležen je i u Srbiji. U prestonici, između ostalih programa, i 17. festivalom u Kulturnom centru Beograda koji je ove godine nazvan "Čiji glas se čuje". U zaglušujućem svetu kakofonije i novih preraspodela društvenih moći, pisalo je u najavi festivala, "važno je iznova postavljati pitanja – čiji se glas(ovi) zapravo čuje, koga slušamo, koga ćemo (po)slušati... "Vreme" je dalo glas mladim autorima koji su ili učesnici ovogodišnjeg Festivala svetskog dana poezije, ili su na neki drugi način sarađivali sa Kulturnim centrom Beograda: Stevanu Tataloviću (1987), Danilu Lučiću (1984), Maši Seničić (1990), Anji Marković (1988), Slobodanu Ivanoviću (1988) i Srđanu Gagiću (1988).

Stevan Tatalović je objavio zbirku *Ustupanje mesta* (2016) kao laureat izdavačke kuće "Treći Trg" za prvu knjigu. Saradnik je i istraživač na Fakultetu za bezbednost. Danilo Lučić je urednik "Kontrast izdavaštva" i Portala za književnost i kulturu "Glif". Za zbirku *Beleške o mekom tkivu* (SKC Kragujevac, 2013) dobio je Brankovu nagradu. Osim poezije, piše eseje i književne prikaze i eksperimentiše sa videoformom. Maša Seničić je scenaristkinja, pohađa doktorske studije Teorije dramatskih umetnosti, medija i kulture na Fakultetu dramskih umetnosti. Njena prva zbirka pesama *Okean* nagrađena je Mladim Disom za 2015. godinu. Glavni je urednik onlajn portala *Before/After*. Anja Marković je urednica u izdavačkoj kući "Dereta". Objavila je zbirke *Napolju su ljudi* (SKC Kragujevac 2011; Brankova nagrada) i *Kowloon* ("Kontrast izdavaštvo" 2016). Deo je pesničkog i muzičkog kolektiva "Nebograd". Slobodan Ivanović je objavio zbirku *Osobine* (Knjižuljak, 2014). Prevodi sa engleskog i francuskog i komponuje muziku za pozorište. Takođe je deo "Nebograda". Srđan Gagić je profesor književnosti i

BOJAN MILOSAVLJEVIĆ

je svežiji vazduh

NJIHOV GLAS: Slobodan Ivanović, Danilo Lučić, Srđan Gagić (stoje), Anja Marković, Maša Seničić i Stevan Tatalović

Foto: Milovan Milenković

saradnik izdavačke kuće "Treći Trg". Objavio je zbirke *Deca u izlogu* (RVP, 2015; Brankova nagrada), i *Prelazno dobra* ("Treći trg", 2016). Objavljuje u Hrvatskoj, Srbiji, Bosni i Crnoj Gori.

O ČEMU PIŠEM

Stevan Tatalović kaže da pokušava da stihom podražava način na koji digitalizovana generacija kuca kodove. "Govorim o revoluciji koja nikako da se dogodi, i o svemu onome što propuštamo da u životu promenimo." Danila Lučića interesuje sumnja u jezik, tj. slom jezika koji se po njemu već desio i nije ga moguće prevazići. "Danas možda živimo neko vreme posle jezika i zato teško komuniciramo međusobno." Maša Seničić piše o delovima stvarnosti koji se smatraju životno važnim a zapravo nisu, o prolaznosti, nepredvidivosti, varljivoj prošlosti. Anja Marković kaže da su njene teme postapokaliptični prostor, gradovi – i fizički i oni u ljudima – telesnost i sve vrste gladi. Slobodanu Ivanoviću je od samog značenja stih bitnije eksperimentisanje sa njegovim

zvukom, jer značenje pripada samo posmatraču, onome ko prima tekst i ne zavisi samo od pesnika. "Zanima me partitura jezika i njegova intonaciona struktura." Srđan Gagić piše o ličnom iskustvu i pokušava da tekstom razreši traume. Kaže da mu je u drugoj zbirci bilo zanimljivo pitanje praznine kao praznog prostora na kom nastaje tekst.

DA LI PIŠEM O DRUŠTVENIM PROBLEMIMA

Srđan Gagić kaže da su na njegov rad najviše uticali odjeci rata devedesetih i njihovo prisustvo u današnjim nacionalnim i verskim odnosima u okruženju. Tiče ga se i prostor intimnog koji je ugrožen imperativima spoljašnjeg sveta. "Mislim pre svega na interese potrošačkog društva i politike koji razaraju elementarne odnose među ljudima." Mašu Seničić dotiču teme nedostatka prostora. "Svaki prostor u kojem postojim diktiraju neki spoljni uslovi na koje ja ne mogu da utičem. Ne želim da se pozivam na 'Beograd na vodi' jer je to postalo opšte mesto, ali svakako u

Beogradu postoji problem prostora. Osećam da nemam svoj prostor, a mislim da je ta vrsta nemanja i društveni problem." Danilo Lučić sve društvene probleme svodi na, kako kaže "galopirajući kapitalizam i njegovu neoliberalnu metastazu – koliko svi mi robujemo konzumerizmu, koliko se lišavamo slobode izbora i pristajemo na njen privid." Anja Marković smatra da je na njeno pisanje "najviše uticalo odrastanje na Voždovcu. To je prostor periferije gde nema nikakvih kulturnih sadržaja, postoji samo teretana. To je kraj pun nasilja, siromaštva i nezaposlenosti. Pesme sam pisala na poleđini gomile svojih odštampanih i neposlalih CV-jeva." Stevan Tatalović deli sve navedene teme, i navodi kako je izašao na kraj sa "trulom" Evropom: "U celoj zbirci Evropu pišem malim slovom."

DA LI SAM DEO NEKE PESNIČKE SCENE

"Pesnik danas opstaje u pesničkim grupama, ali one su efemerne: kad se oforme, vrlo brzo se raspadnu. Sebe ne vidim kao pripadnika neke grupe", kaže Stevan Tatalović. Danilo Lučić, između pojmova

Angažovana poezija

Stevan Tatalović: "Pišem angažovano, i veoma mi je bitno da bude politički angažovano i politički osvešćeno. To objašnjavam stihom u zbirci: *Valjda ako se bunim, mogu da postojim.*"

Danilo Lučić: "Svako bavljenje umetnošću u bilo kom obliku, ukoliko je iskreno i dolazi iz neke unutrašnje potrebe, mora biti angažovano. Angažman se ne odnosi samo na pesnike koji su na levom političkom spektru ili pak na one koji su na desnom, već na sve. Za pesnika je bitno i u kojoj meri je osvestio da je čovek političko biće i da je svaka poezija oblik angažmana."

Srdan Gagić: "Da li čovek ima pravo da bude apolitičan? Pesnik je pre svega čovek, te samim tim i građanin, a poezija je način komunikacije sa drugima. Poezija koja je lišena svesti o sebi i sopstvenom političkom aspektu pogrešna je koliko i poezija koja pokušava da propiše vrednosti."

Anja Marković: "Nemoguće je biti apolitičan danas, ali je moguće ne pisati angažovanu poeziju, samo što je nemoguće da ona ne bude u nekom angažovanom kontekstu. Zbornici poezije *Čiji grad* i *Naš grad* koje je objavilo 'Kontrast izdavaštvo' primer su čina okupljanja pesnika kao podrške protestima 'Ne davimo Beograd'. Čak i ako nema svesno angažovane poezije, ima postupaka koji su angažovani."

Maša Seničić: "Kao neko ko dolazi iz dramskih umetnosti gde se termin angažovanost toliko koristi da je obesmišljen, mislim da moramo biti pažljivi sa angažovanošću i odgovorni za ono što napišemo. U postmodernom dobu, ili kako god da definišemo ovo doba koje živimo, sve je relativno pa samim tim ni za šta se ne preuzima odgovornost."

Slobodan Ivanović: "Danas zaista živimo doba posle postmodernog. Mislim da pisanjem može da se stvara neko novo društvo. Moj angažman se ogleda u pokušaju da pisanjem dovedem do boljeg društva."

pesnička generacija i pesnička scena, bira ovaj drugi. "Za postojanje pesničke scene potreban je kontinuitet stvaranja poezije, zatim manje-više orga-

koja je mnogo više regionalna nego što je bila tokom devedesetih i početkom ovog veka, zato što se pesnici često formiraju na regionalnim festivalima i na internetu".

GDE JE DANAS PESNIK

Danilo Lučić objašnjava da pesnik i njegova poezija danas bitišu na margini, i da postoji egzistencijalna potreba da se pesnici udružuju kako bi se borili protiv skrajnutosti poezije iz savremenih tokova. "Pesnička produkcija je decentralizovana, postoji van izdavačkih kuća. Pozicija margine je teška, jer podrazumeva konstantnu borbu. S druge strane, na margini je mnogo svežiji vazduh: poezija ne računa na tržište pa ne mora da mu se podređuje."

Srdan Gagić objašnjava i da je margina sada mnogo veća nego što je ikada bila: "Mi se kao građani, kao radnici, kao pesnici, nalazimo na margini, i na toj margini nalazi se i većina naših sugrađana, što daje dodatnu odgovornost za svakoga ko se poezijom bavi, jer širi krug više i obavezuje."

NEVENA MILOJEVIĆ
JOVANA GEORGIEVSKI

Jubilej

Slaveći

Kada je prije skoro pet decenija Ela Ficdžerald, Kraljica džeza i Prva dama muzike kako je svi nazivaju, drugi put nastupila u Beogradu, u publici je bila i džez pjevačica Ljiljana Sađil, tada tinejdžerka. Koncert pamti, kaže, "po ljubavi koju je Eli uputila publici, bilo je to jedino što sam tada jasno razumela. Sećam se, Elin obožavatelj poznat kao Joca Ficdžerald tada se iznenada popeo na binu kako bi je zagrlio. Kao suvenir uzeo joj je jednu mindušu, a ona je rekla – ovo je ljubavi!" Ljiljana Sađil, Jelena Jovović, Katarina Kačunković, Bobana Đorđević, Ksenija Kočetov i Sanja Marković su članice neformalne grupe džez muzičarki koje koncertima u slavu velikih džez muzičara nastoje da šire ljepotu njihove umjetnosti i džeza. Do sada su na taj način podsjetile na slavu Bili Holidej i Frenka Sinatre. Ove subote, u beogradskom džez klubu "Mihailo Miša Blam", one će biti okosnica tribjut koncerta *Love Ella* posvećenog Eli Ficdžerald. Biće to jedna od malobrojnih manifestacija kojima će se naša džez scena priključiti obilježavanju stogodišnjice rođenja Kraljice džeza u svijetu.

Ela je svjetsku kulturu obogatila šest decenija dugom karijerom i jednom od najobimnijih diskografija. Sa vokalnim rasponom od tri oktave posjedovala je nevjerovatnu čistoću tona, osjećaj za ritam, sugestivno izražavanje i veliku mogućnost improvizacije. Nazvana "prvom damom muzike" praktično je izumila "skat" pjevanje koje se danas smatra džez formom "besmislene poezije" i pomogla da se džez etablira kao vid umjetnosti, a za razliku od teških i skandaloznih biografija njenih savremenika i savremenica, kao osoba bila je tiha i umjerena. Nije se uklapala, niti bi se danas uklopila, u poželjni šablon žene u muzici. Takođe, ona nije bila

nizovane manifestacije na kojima se poezija pojavljuje, medijska sredstva, i interakcija između članova scene. Mislim da su kod nas sva četiri faktora prisutna." Maša Seničić se ne oseća kao deo bilo kakve grupe "ali samo zato što po obrazovanju dolazim iz dramskih umetnosti a poslom sam prešla u novu profesionalnu sferu, pa je problem da sebe definišem samo na jednom nivou". Anja Marković i Slobodan Ivanović govore da su za njihov razvoj bili bitni i interna okupljanja i festivali: "Dok sam stasavala kao pesnikinja, značila su mi čitanja na večerima poezije koje su organizovali festivali 'Argh!' i 'Nebograd', na koje su dolazili ljudi različitih profila, senzibiliteta i godina." Slobodan Ivanović dodaje: "Poezija je najočigledniji primer demokratizacije prostora – čita se u kafani, često postaje performans, a može okupiti i četiri-pet generacija." Srdan Gagić misli da "treba govoriti o sceni

Elu

Koncert povodom stogodišnjice rođenja besmrtnog Ele Fiddžerald retka je prilika da naša muzička scena nađe prostor za džez

diva sa tragičnom prošalošću, ni tajnovita pjevačica sa melanholičnim glasom. Mase nisu razmišljale o njenom ljubavnom životu jer ga je kompletnog pretvorila u snagu muzike, a njime su vladali ritam, harmonija i melodija.

Sagovornice "Vremena" koje će joj koncertom odati počast tvrde da je Ela Fiddžerald bila fenomen. Iako neškolarovana muzičarka, odlikovali su je nevjerovatna intuicija i razumijevanje muzi-

je Ela "imala sposobnost da shvati novu muziku. Kad je era džez počela da jenjava muzičari poput Frenka Sinatre su doživeli krizu. Nije im bilo jasno šta je rokenrol jer su svi postulati koji su do tada važili pali u vodu. Ela je razumela kako se ta muzika peva i svoj izraz je stavila u kontekst nove muzike. Prilagodila je muziku sebi."

Pored velikog jubileja rođenja Ele Fiddžerald, tokom ove godine se obilježava

da zna da aranžira, mora da se bavi muzikom, tako da u tom smislu ne bih se usuđila da ne kažem da smo mi muzičari", naglasila je Jelena Jovović, pjevačica i profesorica džez pjevanja.

Iako u umjetnosti traje era podražavanja i konfekcije u kojoj džez, kao uostalom i drugi, ima uspone i padove u produkcijskom i poslovnom smislu, naše sagovornice tvrde da postoje mnogi mladi džezeri sa kvalitetnom autorskom mu-

zikom, ali da u Beogradu gotovo da nemaju gdje da je prezentuju – pomenuti budući džez muzej i edukativni centar posvećen Miši Blamu jedan je od rijetkih. Programi klubova tog tipa, uglavnom neprofitabilni, trebalo bi da budu dotirani od strane države zbog umjetnosti koju baštine, smatraju naše sagovornice. Zatim, iako je džez scena finansijski "u crvenom", želja za trajanjem ove muzike dovela ih je do najvišeg nivoa kreativnosti i stvaranja nečega što bi se moglo nazvati *ženski gerila džez*. "Nemamo budžet, radimo na mišiće, ne kritikujemo društvo, već radimo ono što znamo najbolje. Najbolja formula za opstanak jednog društva je da se svako bavi onim što iskreno i najbolje ume da radi. Tako možemo da

promenimo bar mikrokosmos oko sebe", objasnila je Jelena Jovović osnove rada ovog *ad hoc* sastava.

I na kraju, kako bi Ela živjela u 2017? Moguće da bi opet bila uspješna, ali šanse da bi nabasala na lošeg menadžera, ili ga ne bi ni imala, nisu male. Možda ne bi imala mogućnost da izrazi ono što je naumila jer bi joj, kao našim muzičarkama nerijetko, tražili da svira nešto manje džez, a življe i komercijalnije.

JOVANA PREŠIĆ

ONE SU DŽEZ: Ljiljana Sadil, Katarina Kačunković, Jelena Jovović i Sanja Marković

Foto: Milovan Milenković

ke: "To je bila era big bendova, a Amerika tek što je izašla iz velike krize. Muzičari su se borili za opstanak, prepodne vežbali, naveče svirali. Zapravo su imali veliki trening što je učinilo da Ela postane besprekorna u muzičkom smislu i da to potraje decenijama. Ona je živjela za pjevanje", objašnjava džez pjevačica Katarina Kačunković.

Kada su je pitali šta je bolje od pjevanja, Ela je bez razmišljanja rekla: "Još pjevanja!" Katarina Kačunković navodi da

vaju i stogodišnjice izuzetno važnih događaja za džez: objavljivanje prve džez gramofonske ploče, i masovne selidbe muzičara iz Nju Orleansa u Čikago (vidi "Vreme" br. 1366), što je iniciralo pitanja našim sagovornicama o sadašnjoj džez sceni Srbije, o čarima gerilskog rada na koji se ne tako profitabilni kulturni vidovi kao što je džez sve češće oslanjaju, i o statusu džez pjevača. "Javnost džez pevača izjednačava sa estradom. Džez pevač u 21. veku mora da svira barem jedan instrument, mora

Ne brini, dragi deda

Ove subote preminuo je Čak Beri, jedan od pionira rokenrola

I ako će zvučati sarkastično ili čak bezosjećajno u trenu kad obilježavamo odlazak jednog od prvih i istinskih rokenrol inovatora, svedjedno mi se ukazalo odjednom: naime, lako je danas preživjelim veteranima pop-muzike. Scena je potpuno prazna, sve reciklirano nebrojeno puta i ljudi tako brzo zasićeni (jer je sve već viđeno), da je dovoljno da časne starine (ako su još pokretne) okače gitaru na rame i krenu na turneju – glad za "autentičnim" toliko je jaka da za starce vazda ima posla. Ploče se ionako više ne prodaju, no pozornica zato ima po izboru, i to štoviše preko granica koje su praktički do jučer bile zatvorene. Stanje traje već dugo, dotle da se zaboravilo koliko je nekad bilo drugačije.

To "nekad" i to "drugačije" posljednji put bilo je osamdesetih godina, i nikada poslije. Iz toga također: nikad neće dokraja biti jasno i sasvim rasvjetljeno u vezi te nevjerojatne dekade, koliki je bio, kako bi pokojni likovni kritičar Robert Hughes rekao, "šok novoga" – a paradoksalno, u deceniji koja se dičila svojim postmodernim stanjem, dakle sposobnošću recikliranja i ironične igre referencama, odnosno nemogućnošću novog. E tada je trebalo preživjeti starijoj generaciji! Imena do jučer moderna, nestajala su u trenu, pokrivena novom *ex-nihilo* scenom, ali i raznesena tehnološkom eksplozijom, kompjuterima i digitalnim zvukom. Muzički studio donio je produkciju nezapamćeno perfekcioniranu i kristalno čistu, koja je pakirala pjesme svedene poput Bauhauusa, arhitekture i benda, oštre kao staklo, stilski stesane i izvajane do nečuvane hladne elegancije – i to unutar muzičkog pravca, nota bene, inače po sebi "štrokavog" i emotivno "vrućeg".

Dobro, čekaj – otkud sad tu stari roker, električni (analogni) gitaroš, autor i pjevač Chuck Berry? Evo kako: kritičari, retrospektive i pregledi sada poslije svega selektivno prikazuju osamdesete kao dekadu kad su tinejdžeri striktno rasli uz The Smiths i New Order, uz Frearsovu *Moju lijepu praonicu* i *Paris – Texas*, uz Afrika Bambaataa (via Kraftwerk) i Soul Sonic Force, Nicka Cavea i Sonic Youth, magazine FACE, NME i Spin. Sve je to uljepšavanje i naknadna pamet. Sredinu osamdesetih, za odrastajuće momke i cure zapadne hemisfere (što znači i nas) pokrili su Rambo (ne Amadeus – Sylvester Stallone), a seksualnost (jebi ga, Aids...) i to u doba Madonne; Michael Jackson u bijelim čarapama i frizura "fudbalerka"; Zemecisov *Povratak u budućnost* i – kratko pamćenje. U potonjem filmu tako, najimpresivnija scena briljantno se igrala anakronizmom: Michael J. Fox, stigavši vremenskim strojem iz budućnosti-sadašnjosti u pedesete godine, pokazuje tinejdžerima šta je rokenrol tako što kao kvintesenciju žanra svira spektakularnu verziju *Johnny B. Goode*. Na kraju furiozne scene, jedan od muzikanata nekome telefonira: "Chuck? Ovdje rođak Marvin. Znaš onaj novi *sound* što si tražio? Slušaj ovo!" U eri zaborava starog, nastalog uslijed lavine novog, Chuck Berry – stvarni a ne ovaj fikijski – oživio je u trenu ponovo kao kulturna

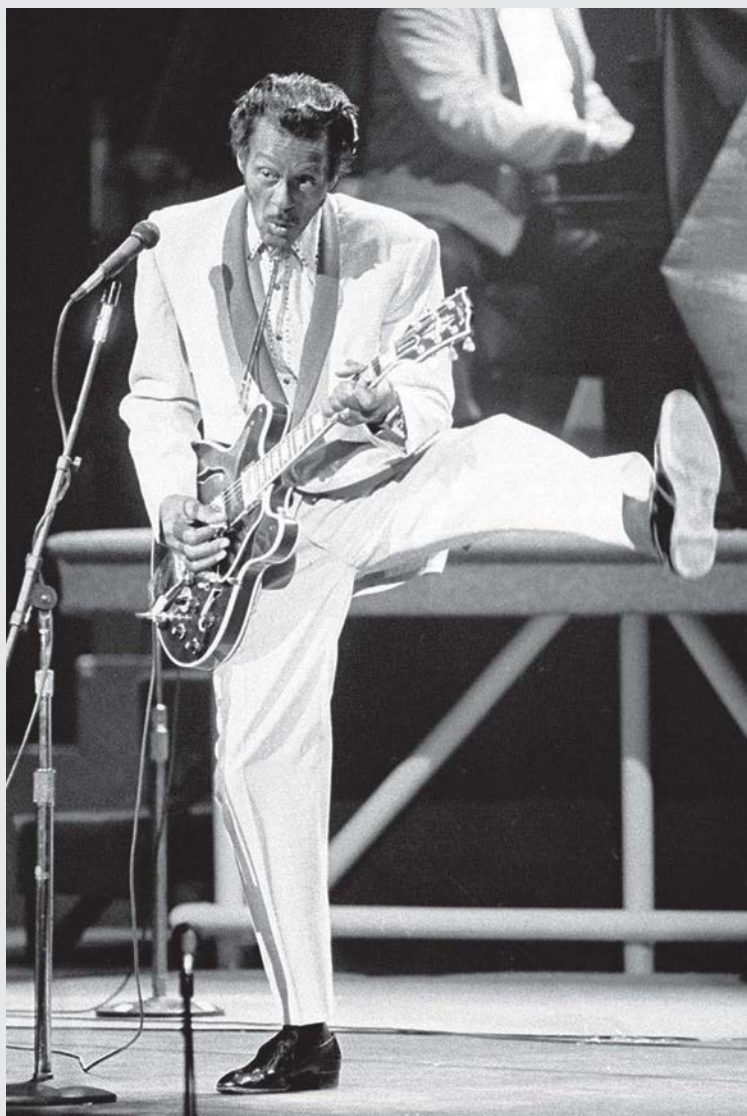

Foto: AP

činjenica. Koliko velik moraš biti da se tako nanovo rodiš, a da ne moraš maknuti ni iz vlastite dnevne sobe?

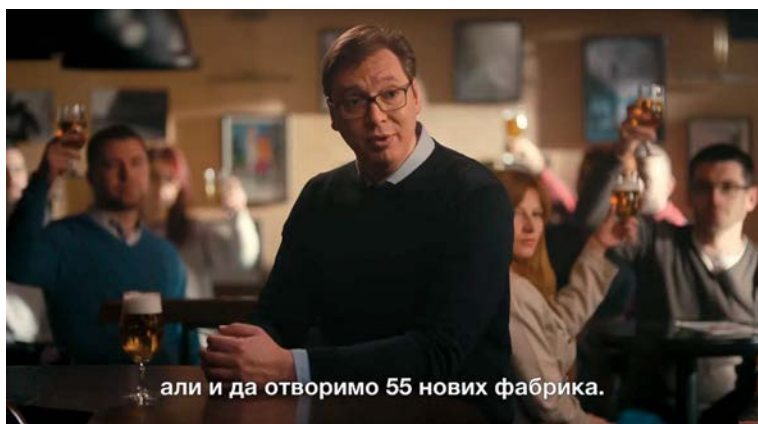
No, ta je čudesna i čudnovata era prošla, da bi je zamijenila druga, tamna, razlivena i konfuzna, ona devedesetih naravno. Vrijeme kad su se gorostasi kao na mig pretvarali u patuljke i kad se činilo da je sve gotovo. Devedesete su, između svega *ostalog*, bile strašne i po tome što su stalno i opetovano davale dojam da više nitko nije važan, niti će ikada više biti. Međutim, u ključnom filmu decenije, Tarantinovom *Pulp Fictionu* dakako, vjerojatno najmagičnija sekvenca (od brojnih), ona je takmičenja u tvistu, scena plesa Johna Travolte (još jedna ikona prošle ere) i Ume Thurman. Njih dvoje plešu uz beskrajno poletnu i (muzički) radosnu, karipski obojenu rokenrol-poskociću *You Never Can Tell*, pjesmu od dvostruke ironije, voljne i slučajne – i opet staru Chuckovu pjesmu, koja će još jednom obilježiti dio pak najnovije ere. Album s muzikom iz filma bio je kasnije jedan od najprodavanijih pa je stari srebroljubac, koji je svirao samo za gotovinu, zaradio brdo para od autorskih i izvođačkih prava. I već drugu dekadu zaredom, on, koga su nekad toliko varali, prevario je vrijeme i okolnosti – opet ne maknuvši iz predgrađa St. Louisa i kuće s bazenom u obliku gitare.

E zbog toga, opraštajući se, treba mu odati priznanje: zbogom, i ne brini, dragi Deda – sve si ih *zajebao*! A to je ionako bila suština rokenrola, ostalo je manje važno.

ĐORDE MATIĆ

Sex, partijski neprijatelj broj jedan

Najviše spotova i dalje ima Aleksandar Vučić, koji uporno pokušava da nas uveri kako drži reč i gura svoje uprkos podmetanjima i nerazumevanju

Predizborna groznica u Srbiji se pojačava, tako da već možemo govoriti o specifičnostima televizijskog praćenja I17, kako to skraćeno obeležavaju TV stanice sa nacionalnim frekvencijama. One su odredile posebne blokove u kojima prate aktivnosti kandidata, a tu su i nezaobilazni prevodioci na znakovni jezik koji imaju zadatak da svaku nebulozu lepo pokažu. Shvatio sam da i najveća glupost pokazana znakovnim jezikom nekako izgleda lepše, ili makar veselije.

Najviše spotova i dalje ima Aleksandar Vučić, koji uporno pokušava da nas uveri kako drži reč i gura svoje uprkos podmetanjima i nerazumevanju. Tu je čak došao pod udar cenzure, jer su iz REM-a upozorili da skandiranje "Vučiću, pederu!" vređa seksualne manjine. Ova neobična politička korektnost je neobična, jer se toleriše u svim drugim delovima programa uključujući i rijaliti "Parovi". Istini za volju, tamo se preko psovki i vulgarnosti pušta ćurlikanje ptičica. Možda bi to moglo da se upotrebi i pri emitovanju spota.

Aleksandar Vučić je postao nesvesni akter neobičnog socijalnog eksperimenta na Happyju tokom razgovora sa Marićem. Šta mladi više vole, sex ili politiku? U publici su bili mladi i lepi simpatizeri i simpatizerke, a kamera je snimila gotovo golo dupe jedne devojke, kojoj su farmerke sa niskim pojasom baš, baš spale. Verovali ili ne, momak iza nje nije blejao u razdeljak, već je herojski zadržao pogled na Premijeru. Bravo, omladinac, savladao si iskušenije telesne napasti, zreo si za napredovanje. Sex je, verujem, i dalje neprijatelj broj 1 svake partije i partijske discipline.

Ovaj primer korektnosti nastavio je i RTS tokom predstavljanja predsedničkih kandidata. Da ne bi, ne daj bože, neko pomislio da ovi ljudi koji će se pojavljivati na televiziji govore u ime RTS-a, voditeljke (a posebno koleginica Čkonjević) bezbroj puta će ponoviti da se RTS ograđuje od svih audio i video sadržaja i od stavova iznesenih u njima. Narodski rečeno, ako se Vučiću ne dopada ono što će čuti, neka se ne ljuti na RTS, on samo ustupa frekvenciju.

Ovo je prvi put da se javni servis ograđuje od izrečenih stavova kandidata na izborima. Mogao bih i da pozdravim ovu inicijativu ukoliko bi bila dosledno primenjivana na svako političko oglašavanje, makar dolazilo i iz vladajuće stranke. Da li bi se RTS, na primer, ogradio od izjave iz Vulinove stranke da je štab Vuka Jeremića središte međunarodne trgovine drogom!? Ili još gore, saopštenje SNS-a prema kojem Nataša

Jeremić upravlja kriminalnim bandama Braća Burgije i Paucima i naravno – upravlja tržištem narkotika. Alooo bre, ko to nije popio lekić ovog jutra? Konferenciju za štampu koju je Nataša Jeremić sazvala pokušali su da miniraju ljudi iz "Informera", sa Pinka i Studija B. Premijer je na svojoj konferenciji govorio o "cmizdrenju" ili trudnoći novinarkе Čkonjević, i o svojoj porodici koja je takođe meta napada. Slažem se da je svako blaćenje porodice u političkim prepucavanjima nedopustivo, ali Premijer obavlja javnu funkciju i njegova porodica mora biti predmet posmatranja zbog moguće zloupotrebe i korupcije.

Problem sa političkom korektnošću je što morate dosledno da je primenjujete sve dok ne isterate mak na konac. Ako Premijer želi da uputi izvinjenje, onda mora da uradi isto što i RTS – da se ogradi od besmislenih sadržaja za čiju verodostojnost ne može da garantuje.

Zato se privatne televizije uopšte ne obaziru na ovu inicijativu RTS-a, tačnije, potpuno je ignorišu. Na Pinku nećete čuti glas nijednog od kandidata, već će tokom njihovih 10 sekundi (ja merio) spikerka izgovoriti bukvalno jednu rečenicu iz saopštenja. Nešto bolja situacija je na Prvoj TV i B92 gde ćete možda čuti poneku izjavu opozicionara, ali se i tu vreme meri sekundama. Moram priznati da se najbolje u medijima snašao kandidat Radulović – koji je shvatio da izjavu mora dati u jednom dahu, jer čim udahne, oni ga iseku. Uz to, njegova izjava je uvek titlovana, pa je poruka još jasnija. Dodate li tu još i prevod na znakovni jezik, poruka svakako dolazi do birača.

Medijski presedan je ipak napravio Ljubiša Preletačević Beli, koji je uspeo da pomeri granice TV žanra svojim predstavljanjem na RTS-u. Iako je najbolje zastupljen na društvenim mrežama, Beli je uspeo da demontira kvaziozbiljan ton kampanje svojom TV parodijom. Priznajem da sam subjektivan prema ovom kandidatu, jer je moj student sa Fakulteta za medije i komunikaciju i smatram da je svojim dosadašnjim uspehom u kampanji potpuno zaslužio diplomu mastera iz komunikologije. Iako je izazivao podsmeh tzv. političkog establišmenta raznih provincijalnih, uspeo je da pobedi najvećeg protivnika – a to je apatija, naročito kod mladih birača. On je uspeo da pronade način da se obrati mladim i nezainteresovanim glasačima mudro koristeći nove i savremene kanale komunikacije. Ismejao je našu populističku i demagošku političku paradigmu koja se danas globalno pojavila i upalila kod Donalda Trampa.

A demagogija je u našoj politici večna!

UDARANJE ISPOD

Za "Vreme" iz Bona

Tip ima smešne brkove i kosu koja se zbog viška testosterona i neumoljive biologije povlači, ali je ipak strogo začesljana u razdeljak. Gestikulira, urla, pada u vatru, proklinje neprijatelje naroda. Nije baš neki govornik, ali je perfektno ovladao pravilima obraćanja masi iz knjiga Gistava Lebona. Zna da mora da govori tako da ga i najglupli sledbenik razume. Fotografiji hvataju momenat u kojem ispruženom desnom rukom pozdravlja masu. Desetine hiljada ljudi mu kliču.

Ovo je opis mitinga turskog predsednika Redžepa Tajipa Erdogana s početka marta u Istanbulu. Analogija sa Hitlerom – pun je internet montaža koje tu dvojicu stapaju u jedan lik – bila bi tek plitka razbibriga da Erdogan baš na tom mitingu nije potegao krupan kalibar da se razračuna sa Nemačkom: "Vaše ponašanje se ne razlikuje od nacističke prakse. Mislili smo da je to vreme u Nemačkoj davno prošlo, ali prevarili smo se." U nedelju (19. marta) direktno se obratio kancelarki Angeli Merkel: "Ti koristiš nacističke metode. Protiv koga? Protiv turske braće u Nemačkoj i turskih ministara."

Na to je kancelarka okončala ćutnju: "Nećemo dopustiti da cilj uvek opravdava sredstvo i da se ruši svaki tabu." Erdoganove reči su, kaže, izraz nepoštovanja prema žrtvama nacizma.

Višetomne knjige se mogu napisati o tome zašto Nemci dobiju ospice kada ih danas, nakon sedamdeset godina (kako veruju, uspešnog) sučeljavanja sa zlehudim razdobljem istorije, neko optuži za nacističke prakse. U svakom slučaju, tursko-nemačko preganjanje može da izazove krizu koju će osetiti čitav kontinent pa, u dobroj meri, i Balkan.

DOKIDANJE ATATURKA

O čemu se radi? Turski usud Erdogan je namerio da promeni Ustav iz 1982. godine i moć i formalno stavi u ruke predsednika – sebe samog. O tome će građani glasati na referendumu 16. aprila. Dok Erdoganovi

Predsednik Turske Redžep Tajip Erdogan puca iz svih oružja pred referendum o uvođenju predsedničkog sistema. Tako Berlin optužuje za "nacističke metode" zbog zabrane njegovim ministrima da govore na mitinzima turskih gastarbajtera u Nemačkoj. Nad napetim odnosima između dve zemlje kao Damoklov mač vise oko tri miliona izbeglica koje borave u Turskoj i koje bi uglavnom volele da odu u Nemačku

Fotografije: AP

dvorski analitičari po upodobljenim televizijama i novinama objašnjavaju da u ovome nema ničeg neobičnog, da bi turski predsednički sistem bio hibrid francuskog i američkog, hladna analiza dovodi do drugačijeg zaključka. Ako prođe naum Erdogana i konzervativne stranke AKP, Turska će i na papiru postati poludiktatura i dokinuti ostatke republikanske i sekularne zaostavštine Kemala Ataturka.

Predviđeno je da predsednik, kao u SAD, istovremeno bude šef kabineta (premijer) i sam bira ministre. Ali za razliku od Amerike, gde famozni *Checks and Balances* postavljaju aktuelnog predsednika Donaldu Trampa u okvire pa svojoj narcisoidnosti oduška daje na Tviteru, turski parlament ne bi mogao ni da saslušava ni da smenjuje ministre, a veto predsednika na zakone bio bi konačan. Osim toga, vladar sa Bosfora bi kapricom mogao da stvara i ukida ministarstva, raspušta parlament

i raspisuje nove izbore, vlada dekretima, uvodi vanredno stanje, komanduje vojsci, a imenovao bi i rektore univerziteta po svom čefu. Cinik bi rekao da je predlog turskog Ustava sažetak vlažnog sna Aleksandra Vučića.

Možda je Erdogan ovog puta napravio račun bez krčmara. Istraživanja javnog mnjenja su retka i možda nepouzdana, ali ukazuju da je trenutno više Turaka sklono da odbije ustavnu reformu. Nije po tom pitanju potpuno jedinstvena ni Erdoganov AKP, dok se nacionalistički MHP – koji je u parlamentu podržao izmene Ustava – otvoreno cepa. Kemalistički CHP i levičarsko-kurdski HDP su svakako protiv širenja Erdoganove moći. I tu u igru ulazi Nemačka.

Ovde živi oko tri miliona ljudi sa "turskim korenima", kako se to politički korektno kaže. Od toga je punoletnih sa turskim pasošem 1,4 miliona i oni imaju pravo

POJASA

PRETNJE I UVREDA: Predsednik Redžep Tajip Erdogan i kancelarka Angela Merkel

glasa. Nije nemoguće da upravo nemački Turci budu jezičak koji bi pretegnuo na Erdoganovu stranu. Do sada ga nisu razočarali: na prošlim parlamentarnim izborima je Erdoganov AKP u Nemačkoj pokupio čak 60 odsto glasova (u Turskoj oko 50 odsto), čime je potvrđen stereotip o konzervativnim gastarbajterima. Turska emigracija u Velikoj Britaniji je drugačija: niti je toliko zainteresovana za izbore u matici, niti je naklonjena Erdoganu.

Tako su na značaju dobili mitinzi turskih vladajućih političara koji su se do sada rutinski održavali u Nemačkoj. U moru crvenih zastava sa polumesecom Erdogan je grmeo protiv "asimilacije" svojih zemljaka u Evropi, njegovi ministri su, iz godine u godinu, koristili slobodu govora u Nemačkoj da zagovaraju postepeno zakidanje slobode govora kod kuće. To je postalo perverzno nakon diletantskog pokušaja državnog udara u Turskoj prošlog

leta, kada je krenuo divovski talas čišćenja državnog aparata od navodnih neprijatelja, što Kurda, što gulenovaca koji su prema zvaničnoj verziji organizovali neslavni puč. Uhapšeno je oko 40.000 ljudi, oko 100.000 je ostalo bez posla, zatvoreno je 150 medija...

Nemačka se našla pred dilemom: ili će i dalje tolerisati mitinge Erdoganove klike na svojoj teritoriji, ili će ih zabraniti i tako ograničiti slobodu okupljanja koja važi čak i za neonaciste koji poslednjih godina protestuju protiv prijema izbeglica? Muke ih je ratosiljao sam Erdogan koji je preko Unije evropsko-turskih demokrata – evropskog oruđa AKP – poručio da turski političari do referenduma više ne planiraju da posećuju mitinge u Nemačkoj.

UHAPŠENI NEMAC

Pera nemačkih kolumnista su odavno naoštrena na Erdoganovo glajhšaltovanje

Turske, ali je prelomni trenutak nastupio kada je prvi put uhapšen Nemač. Deniz Judžel, dopisnik lista "Welt", čitaocima od ranije poznat kao autor levičarskog "Tagessajtungsa" bez dlake na jeziku, zatočen je od 14. februara kada se sam javio istanbulskoj policiji jer je od decembra na snazi nalog za njegovo hapšenje. Pre toga se, kako se može zaključiti, nekoliko sedmica krio u letnjoj rezidenciji nemačkog ambasadora u Istanbulu. Držan je bez rešenja o pritvoru maksimalne dve nedelje da bi onda nadležni sudija to rešenje konačno doneo – u uslovima vanrednog stanja, pritvor bez optužnice može trajati čitavih pet godina. Ako bude osuđen zbog "terorističke propagande" preći mu deset godina robije.

Šta su gresi ovog novinara? Najpre to što osim nemačkog ima i turski pasoš, pa ga turski organi – u skladu sa međunarodnim pravom – tretiraju kao domaćeg.

Osim toga, Judžel nije uradio ništa što nisu i ostali dopisnici: 2015. je intervjuisao jednog komandanta militantne Radničke partije Kurdistan, u jednom članku je doveo u pitanje teoriju prema kojoj iza puča stoji pokret propovednika Fetulaha Gulena (tu teoriju u međuvremenu odbacuje i nemačka tajna služba BND) i izvestio je o elektronskoj pošti Erdoganovog zeta, ministra energetike Berata Albajraka. Do mejlova je došao levičarski hakerski kolektiv *RedHack*, a prepiska hrani sumnje u veze zvanične Ankare i Islamske države.

Erdogan je nazvao Judžela "predstavnikom Radničke partije Kurdistan" i "nemačkim agentom". Sve je zasolio optužbama na račun Berlina koji navodno štiti kurdske teroriste i Gulenove pulene. Istovremeno u Nemačkoj, kako je otkrio Dojče vele, azil traži četrdesetak turskih oficira i vojnika koji su bili smešteni u evropskim bazama NATO. U domovini bi ih sačekao montirani proces zbog navodnog učešća u puču. O ovom slučaju nemački političari mudro ćute i tvrde da će odluku u redovnoj proceduri doneti Ured za migracije i izbeglice. Procedura, dakako, može da potraje. Samo od početka godine je azil u Nemačkoj zatražilo preko 1100 državljana Turske, mahom Kurda.

MINISTRI KAO "GRADANI"

Onda je došlo ono što je ponukalo predsednika Erdogana da optuži Berlin za nacističke metode: vlasti gradića Gagenaua zabranile su skup na kojem je trebalo da govori turski ministar pravosuđa Bekir Bozdag jer se navodno očekivao veći broj posetilaca od najavljenih 500. Usledio je niz sličnih zabrana u gradovima širom Nemačke – te navodno zakupljena sala nema valjanu protivpožarnu zaštitu, te nema dovoljno parking-mesta. Dovijali su se i turski ministri koji su govorili na nekoliko "privatnih" skupova u Porajnju u svojstvu "građana", dok je šef diplomatije Mevlut Čavuşoglu držao miting u rezidenciji turskog konzula u Hamburgu.

U međuvremenu se 91 odsto Nemaca protivi turskoj kampanji usred Nemačke, a čak 77 odsto je za eksplicitnu zabranu. Ipak, kako je objasnio Maks Bauer, stručnjak javnog servisa ARD za pravna pitanja, nemački zakon predviđa zabranu

javnog skupa samo ukoliko postoje konkretne indicije da će skup ugroziti bezbednost – da će biti tuče, napada na policiju ili širenja verske i nacionalne mržnje. Bauer veruje da su pred sudom neodržive zabrane koje su izrekle pojedine nemačke opštine i gradovi iz tobože tehničkih razloga.

Postoji i škola mišljenja prema kojoj je ovakvo podbadaње koristilo upravo Erdoganu. Tako je, kaže ta teorija, turski sultan u pokušaju još jednom mogao da se predstavi kao žrtva zlog Zapada, kao maleni David koji štiti sve Turke ovog sveta od nacističkog Golijata. "Erdoganu se ne smemo suprotstaviti zabranama već samo argumentima. (...) Čak ni predsednik Erdogan ne želi da se previše zaigra

■ Od Erdoganovog raspoloženja zavisi hoće li da potera oko tri miliona izbeglica ka Evropi

sa Evropljanima. Da je drugačije, odavno bi ostvario pretnju i otvorio granice svoje zemlje za izbeglice", rekao je novinar Frank Kapelan u komentaru radija Dojčlandfunk.

DAMOKLOV MAČ

Osim basne o Turskoj kao pouzdanom partneru NATO-a (a NATO je, znamo, "zajednica vrednosti") potpuni kolaps diplomatskih odnosa Berlina i Ankare sprečava upravo izbeglički sporazum potpisan pre godinu dana. To je čedo Angele Merkel kojim je uspela da zaustavi strmoglavi pad svoje popularnosti nakon što je, prema opštem ubeđenju, septembra 2015. otvorila nemačke granice za stotine hiljada zlosrećnika. A baš je ovih dana u knjižare stigla knjiga novinara Robina Aleksandera o izbegličkoj politici Merkelove – tu se otkriva da je vlada u jesen 2015. već bila spremila naređenje da rasporedi policiju, zatvori granice i odbije izbeglice, ali su se na kraju predomislili jer su se plašili reakcije sudstva. Tako je Merkelova zapravo bila prinuđena da se prikaže kao izbeglička majka i izgovori famozno "Uspećemo".

Kako bilo da bilo, danas je Balkanska ruta skoro sasvim zapečaćena, ali se jednim okom uvek gleda prema Turskoj – procenjuje se da tamo ima oko tri miliona Sirijaca. Između njih i Zapadne Evrope

ostala je samo dobra volja Redžepa Erdogana da čuva zidine evropske tvrđave u zamenu za briselske milijarde i izgleda da njegovi sunarodnici uskoro putuju u Šengenski prostor bez viza. Od Erdoganovog raspoloženja tako možda zavisi hoće li se manje srećne države Balkana, među njima i Srbija, pretvoriti u kolektore za izbeglice koje napred ne mogu, a nazad neće.

"Za predsednika Turske izbeglički sporazum sa EU je od samog početka bio isključivo instrument za pritisak na EU", piše "Zidojče cajtung". "Kad god Erdogan pomisli da treba malo da se ljuti na EU on pripreti raskidom izbegličkog pakta. Ali to je prazna pretnja", piše minhenški list. Jer Evropa više nije ona Evropa u koju su ljudi krenuli pre godinu, dve ili pet. Svuda ih čekaju ograde i nahuškani psi, a izgledi da se dobije azil drastično su pali kako je rastao talas desničarskih populista. Nemačka

nije izuzetak – poslednjih nedelja se iz zemlje masovno izbacuju čak i Avganistanci, guraju se nazad u domovinu u kojoj se svako malo neko digne u vazduh na pijaci ili pred džamijom.

Ipak preovlađuju mišljenja da je Angela Merkel ucenjena žena koja ne sme da pre više naljuti turskog predsednika u izbornoj godini. Nemačko izdanje *Hafington* posta piše da od nje, takve, ne treba očekivati promenu popustljive politike prema Turskoj. "Ako Merkelova bude sledila svoj model, pokušać da se umili, da načini korak prema Ankari. I time neće postići ništa, baš kao ni u prethodnih dvanaest meseci."

Tursko pitanje je tamni vilajet za Merkelovu – šta god da uradi, zažaliće. Teško je oteti se utisku da je sve umornija kancelarka u dvanaestoj godini mandata počinila istu grešku kao njen politički otac Helmut Kol – nije otišla na vreme. A mogla je da ode kao najmoćnija žena sveta, da krcka penziju šetajući šumama Južnog Tirola i peče kolačiće koje toliko voli, ali za koje obično nema vremena. Ovako će se boriti za još jedan mandat i, kako sada stvari stoje, dočekati da je na jesen u penziju pošalje Martin Šulc, kandidat socijaldemokrata za kancelara. Tada konačno ne bi morala više da lupa glavu ni o Redžepu Tajipu Erdoganu.

◀ NEMANJA RUJEVIĆ

Nevidljive i vidljive rane

BEZNADE I STRAH: Izbeglički kamp na Lezbosu (gore); grupa izbeglica pristigla na Samos (dole)

Deca izbeglice i migranti nose se sa teškim psihološkim posledicama zbog iskustava kroz koja su prošla i situacije u kojoj se nalaze. Humanitarna organizacija *Save the Children* dokumentovala je stanje u zatvorenim kampovima na ostrvima u Grčkoj. Zaključak je dramatičan: kod dece su u porastu depresija, nasilno ponašanje, upotreba alkohola i droge, samopovređivanje i pokušaji samoubistva

Fotografije: AP

“Svaki dan mi je isti. Ne znam kada ću moći da nastavim. Ne znam hoću li moći da nastavim”, kaže mi Ulfat, šesnaestogodišnji Avganistanac, koji već nekoliko meseci boravi u prihvatnom centru za izbeglice u Preševu. Pokazuje mi podlaktice u ožiljcima. “Pre neko vreme sam uzeo brijač

i posekao se po rukama. Već neko vreme gledam druge kako to rade. Uvek sam im govorio da prestanu, da to nije u redu. A onda jedno veče nisam znao šta da radim sa sobom i uradio sam isto.” Sa Ulfatom sam razgovarala pre dva meseca. Govorio mi je o svojoj školi u Avganistanu, o tome kako jedva čeka da ponovo

ide u školu u Nemačkoj, gde mu živi brat, o tome kako je putovanje do Srbije, iako opasno, bilo velika životna škola. Vidno neispavan i bezvoljan, sada govori o tome kako ne vidi perspektivu i kako ništa više nema smisla.

Ulfat je jedno od oko 900 dece bez pratnje među 8000 izbeglica i migranata koji

Deca iz Sirije

“Osećam se odsutno i kao da sam u nekom drugom svetu. Kada se probudim, shvatim da sam još uvek ovde, i onda ne mogu da pomerim telo”, kaže Muhamed, tinejdžer iz sirijske regije Istočna Guta. Muhamed je jedno od miliona dece koja već šest godina žive pod bombama, gladujući i strahujući za svoj život i živote svojih bližnjih. Povodom šestogodišnjice rata u Siriji organizacija *Save the Children* obavila je najopširnije istraživanje o mentalnom zdravlju dece iz Sirije i psihološkim posledicama koje je dugotrajni konflikt ostavio na njih. Rezultati objavljeni u izveštaju *Invisible Wounds* pokazuju široko rasprostranjene posledice nezdravog, “toksičnog” stresa i

poremećaja u mentalnom zdravlju dece. Dok se određeni nivo stresa smatra normalnim, kako bi se telo upozorilo na neposrednu opasnost, “toksični” stres sprečava povezivanje ćelija u mozgu – što ostavlja značajne i dugoročne posledice na kognitivni, socijalni i fizički razvoj dece.

Dvoje umetnika, nagrađivani fotograf Nik Balon i konceptualna umetnica Alma Haser, radili su zajedno sa *Save the Children* i decom izbeglicama koja trenutno žive u Turskoj, blizu granice sa Sirijom, da kroz portrete ispričaju priču o njihovoj borbi sa psihološkim posledicama teških iskustava koja su preživeli.

Ahmed

Ahmed ima devet godina. Otac mu je preminuo tokom bombardovanja kada je imao sedam godina. On i sestra nisu govorili ništa nekoliko dana nakon što su videli njegov leš. Razdvojen od majke tokom jednog napada, Ahmed je sa drugom porodicom završio na teritoriji pod kontrolom ISIS-a gde je video odsecanje glava i druge nasilne incidente. Nakon godinu dana u izbegličkom kampu u Turskoj, gde mu timovi koje vodi *Save the Children* pružaju psihološku podršku, oseća se bolje, više ne muca i ne mokri u krevet, ali i dalje ima jake napade nekontrolisanog besa. Ne spava dobro i svega se plaši.

“Ne volim avione, bombe i mine. Neke od njih nalaze se pod zemljom, pa možeš hodajući da naletiš na nju i onda umreš. Sećam se svog oca. Išli smo zajedno u vinograd da navodnjavamo biljke. Imali smo biber, patlidžane i sve ostalo. Ovde

sam došao iz Sirije i bio sam srećan. Sada imam nove prijatelje sa kojima se igram, ali sam jako tužan kada sam sâm.”

Fotografije:
Nik Balon i Alma Haser,
Save the Children

su zaglavljeni u Srbiji čekajući na mogućnost da se prebace u neku od zemalja Evropske unije. Na desetine ih i dalje stiže svakoga dana u Srbiju rutom koja je zvanično zatvorena nakon sporazuma Evropska unija–Turska. Ovde im sve nade padaju u vodu kada shvate da ne mogu da nastave putovanje.

Prva godišnjica sporazuma između Evropske unije i Turske obeležena je 20. marta. Cilj sporazuma bio je da stavi tačku na ogromni talas izbeglica sa Bliskog istoka koji se valjao ka Evropi. Petnaestog marta obeležena je i šestogodišnjica početka građanskog rata u Siriji koji još traje. Traju i sukobi u Iraku, a ljudi i dalje masovno napuštaju Avganistan, zemlju u kojoj je tokom prošle godine dnevno

život izgubilo u proseku troje dece, a procenjuje se da će ove godine čak 1100 dece dnevno napustiti školovanje zbog rastuće nestabilnosti. Među onima koji putuju u potrazi za sigurnošću i budućnošću i dalje je veliki broj dece koja su izložena životnim opasnostima i nasilju, koja se prilagođavaju novim okolnostima. Na “sigurnom”, daleko od ratova od kojih su pobjegli, njihovo mentalno zdravlje i razvoj, pa i život, i dalje su ugroženi.

U KAVEZU

Povodom godišnjice sporazuma EU–Turska humanitarna organizacija *Save the Children* objavila je izveštaj koji se bavi posledicama boravka u pritvoru na grčkim ostrvima na mentalno zdravlje

dece izbeglica i migranata. Izveštaj “Pli-ma samopovređivanja i depresije” (*A Tide of self-harm and depression*) pokazuje da deca u kampovima trpe ozbiljne posledice boravka u pritvoru, u lošim uslovima i pod stalnom policijskom prismotrom. Osim što ilustruje zabrinjavajuće posledice primene sporazuma EU–Turska u Grčkoj, ovaj izveštaj je upozorenje na moguće posledice ukoliko bi zatvaranje dece postalo praksa i u drugim zemljama, kao što predviđa novi zakon o tražiocima azila u Mađarskoj, ili ako se isti model primeni u zemljama severne Afrike.

Sporazum EU–Turska predviđa da sve izbeglice pridošle na grčka ostrva tamo i ostanu, bez mogućnosti da legalno pređu na kopno dok njihov zahtev za azil

Nasrin

Devetogodišnja Nasrin pobjegla je sa porodicom i petoro braće i sestara iz Idleba u Tursku pre tri meseca. Pre nego što su otišli, njihovo mesto je bilo bombardovano i deca nisu mogla da spavaju. Mnogi od njihovih prijatelja i rođaka poginuli su u eksplozijama. Dok su bežali za Tursku, četvorogodišnje dete iz porodice sa kojom su putovali izdahnulo je na rukama svoga oca pred njihovim očima, nakon što je pogođeno u glavu. Uprkos svemu što su preživeli, Nasrin i njena braća i sestre pokazuju izuzetnu otpornost i optimizam u pogledu budućnosti.

“Kada nije bilo aviona u Siriji, to je bilo

divno mesto. Onda su došli avioni i pretvorili sve u ruševine. Mislila sam da ću i ja umreti jer su svi ostali umrli, niko nije

ostao. Nadam se da će neko čuti moj glas kada se molim da u Siriji opet bude mir. Ne želim ništa više osim toga.”

Adira

Adira je izbegla iz Sirije sa mužem i dvoje dece. Sedmogodišnji Abas pati od cerebralne paralize i epilepsije i potrebna mu je svakodnevna nega. Porodica je najpre boravila u Jordanu, ali kada je izbeglički kamp stradao od napada bombaša samoubice, bili su prinuđeni da peške pređu put do Turske, sve vreme noseći Abasa na leđima. “Sve što sam želela je da moj sin dobije medicinsku negu. Ne znam šta se dešava u njegovoj glavi, ali znam da se boji kada čuje bombe... Nosili smo ga dovde na leđima i ramenima. I ja osećam mnogo bola, i fizički i psihički, ali sve što želim je pomoć za moga sina. To je jedino o čemu razmišljam.”

ne bude procesuiran. Svi kojima bi azil bio odbijen trebalo bi da budu vraćeni u Tursku, a sporazum je uveo i pravilo koje propisuje da za svakog državljanina Sirije koji bude vraćen u Tursku jedan državljanin Sirije bude relociran iz Turske u EU. Čim je sporazum stupio na snagu, centri za prihvatanje izbeglica i migranata na grčkim ostrvima okruženi su visokim zidovima sa žicom i obezbeđeni vojnim i policijskim patrolama. Tokom vremena, ljudima je dozvoljeno da napuštaju centre, ali cela ostrva postala su pritvorske jedinice.

“Nema ničeg lepog ovde tako da nema ničeg lepog ni u mom danu. Ovo je mesto kao zatvor. Ne želim da budem ovde”, opisala je osmogodišnja Mina utočište koje je njenu porodicu izbeglu iz Iraka dočekalo

na grčkom ostrvu Kios. U takvim uslovima, u prepunim, zatvorenim izbegličkim kampovima na Kiosu i ostrvima Lezbos, Samos, Leros i Kos, živi 13.200 izbeglica i migranata, od kojih je 5000 dece.

Na lekara, tuširanje ili na pranje veša čeka se satima, ljudi spavaju u kontejnerima i šatorima, a protesti, požari i nasilje postali su svakodnevnica u okruženju u kome su resursi oskudni i niko ne zna šta donosi sutra. “Ranije, kada su centri bili otvoreni, deca su bila slobodna. Crtila su optimistične, maštovite i živopisne scene: kuće, cveće, nebo, ptice. Sada su mnogi motivi ograničeni, crtaju kaveze,

linije, ljude sa negativnim emocijama na licu; sve je sivo ili u tamnim bojama...”, stoji u izveštaju. Kako razgovori sa humanitarnim timovima sa stanovnicima kampova pokazuju, godinu dana nakon početka primene sporazuma EU–Turska kod dece na ostrvima u porastu su depresija, nasilno ponašanje, upotreba alkohola i droge, pokušaji samoubistava i samopovređivanje – slučajevi samopovređivanja čak su zabeleženi i kod mlađe dece.

TARIK JE GOTOV

Mnoga deca su u proteklih godinu dana u kampovima preživela požare i

DALEKO JE NEMAČKA: Dvoje dece na ostrvu Lezbos

Foto: Ana Pantelija, Save the Children

videla leševe, ili bila umešana u proteste i tuče koje su česte u kampovima. "Šestogodišnji Tarik stradao je u požaru koji je zahvatio kamp u novembru", kaže jedan od članova tima *Save the Children*. "Sledećeg dana, pojavila se njegov najbolja drugarica koja je dolazila u naš kutak sa njim i celog dana nije rekla ništa osim *Tarik je gotov*. To je bilo sve: *Tarik je gotov*. *Tarik je gotov*, ponavljala je bez izraza na licu. Mogli ste da osetite da to ne govori dete."

Čekajući u pritvoru da se njihov status reši, deca nemaju šta da rade, ništa ne kreiraju, ništa ih ne inspiriše. Njihovo iskustvo je ograničeno na svakodnevne scene nasilja. Nakon dužeg boravka u kampu deca počinju da pokazuju simptome iznurenosti, depresije i anksioznosti. Neka od njih reaguju tako što mokre u krevet, imaju noćne more, a njihovi crteži pokazuju uznemirujuće prizore. Postaju nezainteresovana za bilo kakve aktivnosti i teško ih je motivisati da učestvuju u bilo čemu.

U kampovima su se, navodi se u izveštaju, na otvorenom dešavali čak i pokušaji samoubistva odraslih osoba, što neku decu navodi da pokušaju isto. Neizvesnost, strah i nedostatak strukture navode ih da pribegnu negativnim mehanizmima kako bi osetila da imaju bar nekakvu kontrolu nad sobom i svojim telom, te sve veći broj njih nanosi sebi povrede. Kako izveštaj pokazuje, samopovređivanje je postalo sveprisutno i uobičajeno. Mnogo dece to čini i kako bi skrenulo pažnju na sebe, a mlađa deca imitiraju stariju. Jedno dete od dvanaest godina

je snimilo svoj pokušaj samoubistva jer je videlo ostale da rade slično, a jedna majka je, kupujući svog sina, videla na njegovim rukama tragove samopovređivanja. Dečak, koji ima samo devet godina, objasnio je da to svi rade, pa što ne bi i on.

DA LI JE OVO EVROPA

U ovakvim okolnostima mnogi očajnički pokušavaju da napuste ostrva sa krijumčarima, što sa sobom nosi veliki rizik. Posebno su ugrožena deca koja putuju sama, ali često ne vide drugo rešenje. "Proveo sam četiri i po meseca u kampu u šatoru. Hrana je bila loša, a situacija tamo nije dobra. Bio sam preplašen sve vreme. Kada bi me neko nešto pitao, samo bih odmahivao glavom", kaže dečak bez pratnje koji je boravio na Samosu. Oni koji uspeju da odu sa ostrva i nastave dalje, zabrinuti su za sudbinu onih koje ostavljaju za sobom. "Srećni su ljudi koji su uspeali da napuste kampove u Grčkoj. To nisu kampovi – to su zatvori. Ljudi tamo žive groznim životom. Bojim se da će svi poludeti i uraditi nešto strašno. Bojim se da će tamo vrlo brzo da se dogodi nešto jako loše", rekla nam je porodica iz Sirije koja je, plativši krijumčarima, uspevala da dođe do Beograda.

Kako se osećaju oni koji ostanu, opisuje citat oca čija je porodica iz Sirije stigla na Lezbos: "Znamo da ovo nije legalno. Ali imamo pravo da nađemo sigurnost u Evropi, to je međunarodni zakon. Stalno mislim: da li je ovo Evropa? Zaista? Da li je ovo zaista Evropa? Trebalo je da umrem u Siriji."

¶

TATJANA RISTIĆ

Dejvid Rokfeler: Smrt u 102. godi

Magnat

**Dugovečni akter večite
priče o novcu kao
majčinom mleku politike**

U svom domu u Pokantiko Hilsu, u 102. godini, u snu je od slabosti srca umro bankar svetskog uticaja i filantrop Dejvid Rokfeler. On je praunuk Vilijama Bila Rokfelera, putujućeg "botaničkog lekara" i šarlatana nemačko-engleskog porekla koji bi napuštao grad čim bi prodao svoj eliksir, a najmlađi unuk "onog" Džona D. Rokfelera seniora, koji je 1870. osnovao naftnu kompaniju Standard oil i postao prvi američki milijarder.

Dejvid Rokfeler, rođen 12. juna 1915, živeo je u raskoši u njujorškoj Zapadnoj 54. ulici, sa batlerima, vaspitačicama i sobaricama. Kada je na Menhetenu sa svojom braćom vozio rolšue duž njujorške Pete avenije, pored njih bi lagano klizila limuzina u slučaju da se zamore. Kad bi izrecitovao pesmicu, deda bi mu dao deset centi. U letnjoj rezidenciji Rokfelerovih u Pokantiko Hilsu u brdima iznad Njujorka sreo je mnoge poznate ličnosti, među kojima i pionira vazduhoplovstva Čarlsa Lindberga.

Dejvidov otac, sin jedinac osnivača Standard oila, Džon D. Rokfeler junior, koji je bio viđen kao filantrop, počeo je tridesetih godina prošlog veka da "sakuplja sindikat" kako bi na zemlji iznajmljenoj od Kolumbija univerziteta bila sagrađena metropolitenska opera. Međutim, posle berzanskog kraha 1929. taj Džon D. Rokfeler junior je zaključio da nema drugog izlaza nego da na tom nesuđenom opera placu između 48. i 51. ulice u Njujorku gradi poslovni kompleks od 14 poslovnih zgrada u art-deko stilu, koji je nazvan Rokfeler centar. Kad je 40.000 radnika završilo posao, bilo je predloga da se taj prostor iznajmi nemačkim kompanijama, ali je to otpalo, zbog dolaska Hitlera na vlast. Alan Dals, šef CIA, posle japanskog napada na Perl Harbur svoj operativni je centar postavio u Rokfelerovom centru u Njujorku. Biće kasnije Dejvidov prijatelj i pouzdanik.

Kako piše "Njujork tajms", familiju

ni nad magnatima

Rokfeler su mnogo godina kasnije u američkoj javnosti kritikovali zato što je 1989. japanskoj kompaniji Micubiši prodala 51 odsto akcija Rokfeler grupe, koja je posedovala i Rokfeler centar, jedan od američkih nacionalnih simbola. Kompanija Micubiši je posle prodala tu zgradu konzorcijumu u kome su bili Goldman Saks, Anjeli, i, naravno, Rokfeleri.

Kad je o njujorškim simbolima reč, dejvidova majka Ebi Oldrič Rokfeler je 1929. osnovala Muzej moderne umetnosti u Njujorku, u kome se sada čuva oko 15.000 umetničkih dela. Došavši na čelo borda tog muzeja Dejvid Rokfeler je 1968. otkupio i kolekciju moderne umetnosti (sa delima Sezana, Gogena, Matisa i Pikasa) Gertrude Stejn, američke spisateljice, pokroviteljke umetnika, čiji je otac Danijel Stejn zaradio svoje bogatstvo investicirajući u železnicu.

UTICAJNA BRAĆA

Dejvid je 1936. diplomirao na Harvardu, postdiplomske studije je završio na prestižnoj Londonskoj školi ekonomije, a doktorirao je 1940. na Univerzitetu u Čikagu, koji je osnovao njegov otac Džon. U svojoj doktorskoj tezi branio je principe Ruzveltovog Nju dila, što je bila novost, s obzirom na to da je familija Rokfeler bila protiv tog programa.

Nakon što je diplomirao Dejvid je za godišnju platu od jednog dolara radio kao sekretar borbenog republikanskog gradonačelnika Njujorka Fjorela la Gvardije, poznatog po tome što je naredio da se uhapse Laki Lučijano pod bilo kakvom optužbom, ali i po javnim radovima u Njujorku.

Tokom Drugog svetskog rata Dejvid je služio u američkoj vojnoj obavestajnoj službi u Francuskoj, a kraj rata je dočeka sa činom kapetana i kratko bio ataše u američkoj ambasadi u Parizu.

Od 1946. počeo je da radi u Čez nešenel banci, koja je 1955. postala Čez Menheten banka, na čije je čelo Dejvid Rokfeler

došao 1957, a potom Džej-Pi Morgan Čejs, čiji je predsednik bio od 1969. do 1980. Kako piše "Njujork tajms", porodica Rokfeler u toj banci nikada nije imala udeo veći od pet odsto.

Dejvid Rokfeler se šalio da je jedini od svoje braće živeo od svog rada. Njegov brat Nelson (1908–1979) je bio guverner Njujorka u četiri mandata i potpredsednik SAD u mandatu Džeralda Forda. Džon D. Rokfeler III (1906–1978) je poginuo u saobraćajnoj nesreći. Lorens (1910–2004) je nasledio dedino mesto u upravi Njujorške berze, vodio je Rokfelerovu fondaciju, u poznom životnom dobu se zanimao fenomenom NLO. Vintrop (1912–1973) je bio guverner Arkanzasa.

ŠIRENJE UTICAJA

Daleko od toga da je Dejvid Rokfeler bio udaljen od politike: šezdesetih godina je u saglasnosti s drugim biznismenima formirao savetodavni komitet Čejz internešenel, a nakon spajanja sa bankom JP Morgan to telo je preimenovano u Međunarodni savet u kome su bile uticajne ličnosti kao što su američki državni sekretar (1982–1989) Džordž Šulc, automobilski magnat Đani Anjeli, Henri Ford II, Dejvid Pakard, britanski tačerezovani laburista Toni Bler, "oficir za vezu s administracijom Bila Klintona, itd.

U tom društvu se, naravno, ne može zaobići Henri Kisindžer, sa kojim je Dejvid Rokfeler našao mnogo zajedničkih tačaka. Kisindžer ga je, kažu, konsultovao i o interesima Čejza u Čileu pre izbora socijaliste Salvadora Aljendea, a, kako izgleda i posle toga. U 1979. kada su on i Henri Kisindžer nagovorili tadašnjeg predsednika SAD Džimija Kartera da pruži utočište radi lečenja od raka bolesnom svrgnutom šahu Rezi Pahlaviju, razbesnele su se

Foto: AP

pristalice Ajatolaha Homeinija. Došlo je do talačke krize zbog koje Karter, kome je Rokfeler prigovarao da američke interese ne tretira kao primarni cilj svoje spoljne politike, izgubio izbore.

Dejvid Rokfeler je tvrdio da od njega niko nije sreo više svetskih lidera. Od 1957. do 1981. Čejzov bos putovao je u 103 zemlje, sreo se sa desetinama predsednika, premijera, kraljeva i diktatora i upisao oko 150.000 imena u svoj "rolodeks" (rotirajući adresar s karticama koji danas zamenjuju elektronske verzije adresara).

Sedamdesetih godina, posle Rokfelerovih susreta sa Anvarom al-Sadatom u Egiptu, Leonidom Brežnjevom u SSSR i sa Ču Enlajem u Kini, Čejz Menheten je proširila poslove u tim zemljama. Sreo je Kastru, Hruščova i Gorbačova. Jeljcin ga je zvao da modernizuje ruski bankarski sistem.

Dejvid Rokfeler je bio važan učesnik diskretnih sastanaka 120 do 150 uticajnih zapadnih političara i privrednika poznatih kao Bilderberg grupa. Kada su on i Zbignjev Bžežinski predložili da se tom zatvorenom društvu pridruže i Japanci, što je bio interes Čejza, a to naišlo na otpor, inicirao je 1973. osnivanje Trilateralne komisije koja je od tada okupljala svetsku vladajuću elitu – oko 400 najviđenijih osoba iz poslovnog i političkog života.

MILAN MILOŠEVIĆ

Plivati protiv struje

"Na Balkanu se prelamaju evropski, američki i ruski interesi, dok se u Izraelu oni spajaju i dopunjavaju. Ujedinjena Evropa je zapravo velika Nemačka, a pošto Nemačka ima 'veliki moralni dug' prema jevrejskoj naciji, najviše što Evropa može jeste pasivno protivljenje izraelskoj politici, što je isto kao i da ga nema"

Nerezidentni rabin jevrejske opštine u Sarajevu Eliezer Papo od devedesetih godina živi i radi u Izraelu. Predaje jevrejsku književnost na Univerzitetu u Negibu. Jedan je od inicijatora Centra za ladinu kulturu koji neguje jezik sefardskih Jevreja. Ovih dana u Beogradu organizuje kurs "Jevrejska umetnost i tradicija" na Filozofskom fakultetu.

Eliezer proučava i humor u Bibliji, o čemu je prošle nedelje držao predavanje na Bogoslovskom fakultetu: "Da li je Bog duhovit i koliko bi bilo strašno kad bi se pokazalo da nije." Zaključak sa predavanja "Biblija je u toj meri narodna, da ostavlja mogućnost da je božanska" ogleda se i u njegovoj sklonosti da govori u alegorijama koje razbija "narodskim" dosetkama.

Na svojim predavanjima komentariše sve odreda, pa i društveno-politička pitanja. Na pitanje da li se kritički duh neguje u jevrejskoj veri, kaže: "U rabinскоj tradiciji bitnija su pitanja, nego li odgovori. Čak se i obredom djeca podstiču da postavljaju pitanja. Na primjer, u toku kućnog obreda pashalne večere, kojom

se slavi događaj koji je stvorio jevrejsku samosvijest, pater familias čini nekoliko neuobičajenih postupaka, kako bi djecu podstakao da se zapitaju: "Po čemu je ova noć različita od svih drugih noći." Takav, tokom generacija negovani ljubopitljiv odnos prema svetu "trasirao je put današnjem izraelskom uspjehu u startapovima", kaže Eliezer.

Razgovaramo na fakultetu u pauzi između predavanja. Seća se "Vremena" pre rata, kao i nezaboravne "Duge". Seli smo da pričamo o religiji, ali nikako da se odmaknemo od politike. Stalno povlači paralele između epizoda iz Starog zaveta i aktuelne politike. Govori "mi" kada govori o Srbiji i regionu, što nije slučaj kad govori o Izraelu.

"VREME": Kako biste opisali odnose u postjugoslovenskom regionu?

DR ELIEZER PAPO: Ovaj region je, pre svega, potpuno zavisn od spoljnih faktora. Svaki put kada se nešto bitno desi na međunarodnoj sceni cijeli region počinje iznova da izmišlja sam sebe. Kod nas ništa nije ni utemeljeno ni definisano te je stanje stvari direktna posledica američkog pritiska, njemačkog pritiska, i naravno, ruskog pritiska. Nije oduvek bilo tako i Jugoslavija, iako je imala, nazovimo to "zastoja u razvoju" i infantilnih trenutaka, ipak je bila jedna ozbiljna država. Danas, ovi "šegistani", kako ja nazivam državnice koje su nastale iz Jugoslavije, nisu ozbiljne države i zato i najmanja promjena, poput promjene čovjeka na vrhu Sjedinjenih Američkih Država i naznaka da se mijenja kurs politike, sve ponovo dovodi u pitanje.

Koliko su bitni međukonfesionalni odnosi?

je košer

Fotografije: Milovan Milenković

Vrlo su bitni. Desio se veliki povratak religije onda kada su narodi shvatili da je glupo da vode vjerski rat, a da ne poznaju religiju u čije ime ga vode. Naravno, ne mora se niko složiti sa mnom, ali moje ubjeđenje je da je rat devedesetih bio vjerski, a ne građanski, i to rat između pravoslavne, katoličke i islamske vjere.

Kakav je odnos Izraela i svetskih sila?

Situacija je, tamo, zapravo, suprotna od one ovde. Na Bliskom zapadu, nazovimo tako Balkan, prelamaju se evropski, američki i ruski interesi, dok se u Izraelu oni spajaju i dopunjavaju. Izrael je dugo bio uporište američke moći na Bliskom istoku. Ali u Izraelu živi nekoliko miliona ruskih Jevreja i nekoliko stotina hiljada Rusa pravoslavaca, te možemo reći da je Izrael jedna od najvećih ruskih kolonija

na svetu. A pošto ujedinjena Evropa nije ništa nego velika Njemačka, a kao što znamo, Njemačka ima, "veliki moralni dug" prema jevrejskoj naciji, najviše što Evropa može da pruži jeste pasivno protivljenje izraelskoj politici, što je isto kao i da ga nema.

Kako Izrael koristi tu političku poziciju?

Izrael je, nažalost, ne koristi da dobije ikakvo strateško preimućstvo, da nametne svoje rješenje situacije sa Palestincima. Država bira da postponira rješenje zbog unutrašnjih previranja u Izraelu. Činjenica je da je trenutak vrlo povoljan za Izrael, jer danas Izrael ne mora da ponudi Palestincima sve ono što im je ponudio bivši premijer Ehud Barak u mirovnom sporazumu. Nažalost, Izrael misli da je dovoljno jak, a da su Palestinci toliko slabi, da ne mora da im da ništa.

Kuda to vodi?

Takva odluka može da dovede do toga da Izrael postane građanska, a ne jevrejska država, protiv čega ja lično nemam ništa protiv, ali znam da bi mnogi imali. Danas u Izraelu postoje Arapi koji imaju izraelsko državljanstvo i Palestinci koji nemaju nikakav status – oni su i dalje vezani pupčanom vrpcom za Izrael. Država je, naime, dala puna građanska prava arapskim Izraelcima, ali to, naravno, nisu ista građanska prava koja imaju Jevreji. Ipak, to je i dalje više nego što prosečan Arapin ili musliman ima u mnogim arapskim državama. Jordanski Arapin ne sme da pogleda policajca u oči. Izraelski Arapin sme da bude i verbalno grub sa policajcem – ali bi njegova fizička grubost bila ozbiljnije sankcionisana nego prestup jevrejskog državljanina. U pitanju su nijanse. Izrael nije anđeo, ali nije ni sotona. Izraelska vlada je klasična vlada pohlepnihih političara, među kojima nema državnika.

Šta to znači?

Postoje političari i postoje državnici. Ovi prvi su kao smetljari, pružaju usluge i dobijaju za to platu. Državnici, s druge strane, imaju viziju. Ipak, oni se često zanesu i dožive sebe kao očeve nacije, i

tada su prijetnja za demokratiju. Iz te perspektive ipak su bolji političari.

Da li je odnos Zapada prema Palestincima licemerje?

Prvo, izborom Donalda Trampa za predsjednika Sjedinjenih Američkih Država Zapad više ne postoji. I ranije su na Zapadu postojali različiti interesi, ali danas Njemačku možemo izjednačiti sa Evropom. Njemačka neće redefinisati svoje stavove zbog Trampa, Tramp neće redefinisati svoje stavove zbog Evrope. Zapad odsad peva u dva glasa na 80 odsto tema.

A šta je preostalih 20 odsto tema?

Da NATO ipak treba da opstane, jer za Ameriku savez sa Rusijom nije alternativa savezu sa Evropom, a svijet treba držati pod kontrolom da se, ne daj Bože, ne razvije kao mi.

Ali da se vratim na pitanje. Propalestinski stav je moda. Postoje tragedije koje se nose, kao detalji, i tragedije koje se ne nose. Nikog ne zanimaju jadni Kurdi u Turskoj. Između jevrejske države i arapskog sveta se desila razmena stanovništva. Zapadne manekene humanizma, međutim, zanima samo jedna polovina te priče – zanimaju ih samo Arapi koji su proterani iz Izraela, ali ne i Jevreji koji su proterani iz arapskih zemalja.

Većina ljudi pliva niz struju, a ne protiv struje. Kada je Tito umro, izašli su na ulicu milioni ljudi i plakali, što kasnije nije smetalo mnogima od njih da govore da je Tito bio poljski Jevrejin, Čerčilov vanbračni sin i slično. Svako vrijeme ima svoju modu, ideologiju koja "se nosi". U Jugoslaviji to je bilo bratstvo i jedinstvo, ljubav prema drugu Titu, univerzalistički antinacionalistički stavovi...

A šta kad počnete da se davate plivajući niz struju?

Zavisu ko ste. Neki se prepuste i struja ih nosi, neki se udave, a neki pobjede rijeku. Oni rijetki koji pobjede rijeku, o njima učimo u školi. Civilizaciju prave oni koji su pobedili rijeke i promenili tok stvari.

Postoji jedna divna ideja u rabinskom Judaizmu. Ptice se dijele na košer (čiste) i nečiste. Šta, međutim, ako ptica koja

pripada košer vrsti upadne u rijeku. Kako možemo da znamo da joj nisu povrijeđeni unutrašnji organi, što bi je učinilo zabranjenom za jelo? Jednostavno, ako pliva protiv struje, neozlijeđena je, ako je struja nosi, onda više nije košer. Hahami (mudraci, rabini) kod kojih sam učio prenose pouku ovog zakona na polje ljudskog djelovanja. Ko želi da bude košer, neka pliva protiv struje. To je jedan "Asterix stav", toliko tipičan za biblijski monoteizam.

Možete li dati neki primer.

Demokratija, kao i svaki sistem, religijski ili sekularni, počiva na fikciji. Svaka demokratija dolazi na vlast tako što jedna elita svrgne drugu sa vlasti u ime naroda. Ipak, za običnog čovjeka demokratija je dosta dobra, ili bar bolja od prethodnih političkih sistema. Takozvani "slobodni svijet" jeste slobodniji od drugih svijetova, jest najslobodniji, al nije slobodan.

A koji politički sistem je najbolji?

Ja sam anarhista-utopista, te sam možda nezgodna osoba za ovo pitanje. Po meni, svaki čovjek treba da bude država za sebe. Ne šalim se. Bar ne previše. U mom svijetu svako je svoj vlastiti predsjednik vlade, svoj vlastiti diplomatski kor, svoj vlastiti otpravnik poslova diplomatske misije (smeh). To znači punu odgovornost i punu samosvjest. To je veliki teret i zato se neće desiti u skorije vrijeme, ali kad god da bude, bilo bi lijepo.

Postoji li epizoda iz Starog zavjeta koja bi bila paralela za to što govorite?

Čuvena je biblijska epizoda Izraelovog izlaska iz Egipta: Jevreji lutaju četrdeset godina kroz pustinju, hrana pada sa neba, na sredini naroda je šator sastanka. U šatoru sastanka stanuje Bog. Očekivali bismo da Biblija teži vraćanju tog svetog vremenu kada je Bog potpuno vladao ljudima. Ali takvo "idealno" društvo dovodi do automatizovanja čovjeka. Ništa ne radiš, sve ti pada s neba, ostavljeno je vrlo malo prostora za prestupe. Pa ipak, ovih četrdeset godina u Bibliji se nazivaju "godine Božjeg gneva". Kada narod ulazi u zemlju Izrael, utopija prestaje. Tada tek oni počinju da djeluju kao ljudi, imaju izbora, pa i pravo da loše izaberu. Osvješćenje čovjeka, to je cilj Biblije, i to bi trebalo da bude cilj čovječanstva. I jesmo bliži tom cilju više nego što smo ikad bili, ali još smo daleko od toga da svaki čovjek

bude svoja država, kosmos za sebe.

Ta epizoda dovodi nas do migrant-ske krize. Da li je i ona zapadno licemerje?

Prvo i osnovno – ako Zapad ne želi izbjeglice, možda ne bi bilo zgorog da prestane da ih proizvodi. Znamo ko je srušio Libiju, ko je srušio Siriju, ko je srušio Irak. Zapadne elite pokušale su da izmodeliraju novog evropskog čovjeka. Oni koji sjede u kuli od slonovače u Briselu izgubili su dodir sa narodom. Mogu da povučenjem paralelu sa Starim zavjetom. Biblija kaže budite sveštenici svijetu, ne kaže budite kaluđeri svijetu. Postoji velika razlika između sveštenika koji služi parohiji, živi u narodu i s narodom, i kaluđera koji se povuče u Hilandar zauvijek. Biblija ne kaže budite Hilandarci. Biblija kaže budite seoski popovi. Brisel je odavno Hilandar. Oni su u kontaktu samo sa samim sobom, ili sa još ekstremnijim od sebe, i nemaju više prostor u kome bi provjerili koliko je "narod" spreman na njihova "svenoćna bdenija, poslušanja i podvige".

Zar nije tako bolje, ako ste rekli da većina voli da pliva niz struju?

Naravno. Nikome nije smijetalo, dok nisu došle izbjeglice. Ovog puta struja je bila prejaka i ljudi su se prepali gde će ta struja da ih odnese.

I onda su okrenuli niz struju populističke desnice?

Stvar je u tome što se ne glasa "za", nego "protiv". Od glasača Donalda Trampa možda je samo 30 odsto njih glasalo "za" Trampa, ostali su glasali "protiv" Hilari Klinton. Imam prijatelje Jevreje iz Amerike koji su mi rekli: "Između Hilari i Musolinija, glasao bih za Musolinija." Na Balkanu takođe ljudi najčešće biraju

"protiv", a ne "za", a onda sa tim novim "protiv" plivaju dok mogu.

Kako se neguje sećanje na Holokaust u Izraelu?

Veliko pitanje jevrejske teologije u drugoj polovini 20. vijeka i u 21. vijeku jeste gdje je Bog bio u Aušvicu ili Jasenovcu. Niko se neće usuditi da na to pitanje pruži bilo kakav pozitivistički odgovor, jer su ljudi koji su doživjeli Aušvic, a i njihova djeca, još uvek živi. Ali način na koji se njeguje kultura sećanja na Holokaust u Izraelu je odgovor na to pitanje na nivou nesvjesnog i neverbalnog.

Izrael se ne sjeća Holokausta na Svetog Savu 27. januara kada su Rusi oslobodili Aušvic ili kada su Amerikanci, prema američkom viđenju stvari, oslobodili Aušvic. Izrael se sjeća Holokausta na dan koji se zove "dan sjećanja na Holokaust i junaštvo", što je, složićete se, vrlo indikativno. Na datum ustanka u Varšavskom getu koji pada u proljeće, a jevrejski prolječni praznici predstavljaju vaskrsenje i buđenje prirode. Gle čuda, praznici se nižu ovim redom: Purim, mesec dana posle Purima ide Pesah, šest dana posle Pesaha ide Dan Holokausta i herojstva, sedam dana potom Dan poginulih vojnika, odmah iza koga slijedi Dan nezavisnosti države Izrael. Dakle, od Purima do Dana nezavisnosti imate period koji je konstruisan kao simbioza prvog i potonjeg Nacionalnog Vaskrsenja. Drugim riječima, Holokaustu je retroaktivno dat smisao time što je u jevrejskom kalendaru uvršćen u niz praznika koji obeležavaju nacionalno obnavljanje.

Postoji li kultura sećanja na Holokaust na Balkanu?

Napisao sam čitavu knjigu o tome. U

socijalistička vremena opšti diskurs je Jevreje pretvarao u apsolutne žrtve; a Nijemce, ustaše i nedićevce predstavljao kao otjelovljenje suštog zla. Tada se paralelno jugoslovensko-jevrejsko sjećanje bavilo, što svjesno, što nesvjesno, individualizacijom sjećanja, anegdotama i humorom, poput onog u "Partizanskoj agadi" Šaloma Šanija Altarca (koja je postala integralni dio ondašnjih zajedničkih proslava Pesaha u Jevrejskoj opštini Sarajevo), htjelo se žrtvama vratiti stvarni (umjesto arhetipski) karakter. Nakon rušenja Jugoslavije i povratka profašističkih i fašističkih snaga na kormilo mnogih naših "šegistana", Jevreji su u obrnutoj situaciji. Treba ponovo dokazivati da se stradanje uopšte i desilo.

A postoji li kultura sećanja na stradanja devedesetih?

Postoje kulture sjećanja. U množini. Da je bilo partizana centripetalista, i da su pobijedili centrifugaliste, imali bismo jednu kulturu sjećanja. Istoriju bi pisali pobjednici. Ovako, imamo paralelne kulture sjećanja, koje su razvili svi naši gubitnici, prvenstveno kao sredstvo nastavka specijalnog rata protiv drugih naših

gubitnika. Preljepa kombinacija autoviktizacije i autizma. Ne dao Bog nikome.

Boluju li Izraelci od veličanja istorije?

Svakako.

A boluju li od nje balkanski narodi?

I ovde postoji kod ljudi svijest o istorijskim misijama njihovih naroda, vjera u izabranost i u smisao žrtve. Meni je to jako blisko i zato što sam oдавde, i zato što sam to što jesam i zato što sam tamo gde jesam. Na tu temu i Izrael i balkanski narodi vrlo su slični.

Ima jedna lijepa molitva svetog Franje Asiškog koja kaže: "Bože, daj mi snage da izmjenim ono što mogu, daj mi strpljenja da prihvatim ono što ne mogu da izmjenim, i daj mi mudrosti da znam razliku između to dvoje." Vrlo često ljudi, kad govore o balkanskim narodima, čine to sa nekim sarkastičnim prizvukom kako je grozno to kakvi smo, a još je gore što ne možemo da se izmjenimo. Ja uopšte nisam deo tog narativa. Mislim da smo mi sasvim u redu, ali da bismo bili i bolji – kad bismo samo naučili da uložimo svu snagu u menjanje stvari koje možemo da mjenjamo. Kod nas je često problem

u tome što ulažemo silnu energiju u to da mjenjamo stvari koje ne možemo, a ne ulažemo nimalo snage da promenimo stvari koje možemo.

A šta možemo da promenimo?

Prvo moramo da shvatimo da je neu-mjesno da pripadnici jednih naroda optužuju pripadnike drugih naroda da su izmišljotina – jer sve su nacije fikcija. Srbi kažu: "Ne postoje Bošnjaci, Bošnjaci su Srbi koji su prešli u islam", a Bošnjaci kažu: "Ne postoje Srbi, u Bosni žive samo Bosanci, a ovo su bosanski pravoslavci koje je neko ubjedio da su Srbi." I sad imamo jednu divnu situaciju u kojoj jedni narodi drugim narodima kažu "vi niste vi – vi ste mi". Ljudi na ovim prostorima – Srbi, Hrvati, Bošnjaci, Makedonci, Crnogorci – moraju da shvate da smo genetski jedan te isti narod.

Mislim da kada prestanemo da negiramo drugim ljudima nacionalnosti, i kada prestanemo da se informišemo o religiji kao o nečemu što može da nam objasni zbog čega ubijamo komšije koje ionako ubijamo, i koje ubijaju nas, ruže će nam procvjetati.

NEVENA MILOJEVIĆ

MARTOVSKI

FESTIVAL

30.03-02.04.2017.
DOM OMLADINE BEOGRADA

FILMSKE PROJEKCIJE

Četvrtak, 30.03. / Velika sala DOB
19č – Svečano otvaranje, dodela nagrade za životno delo, projekcije filmova "Bunker 93" Puriše Đorđevića i "Pantha Rel" Ljubiše Samardžića

Petak, 31.03. / Velika sala DOB
21č – Specijalna projekcija: "The Space in Between - Marina Abramović in Brazil" režija: Marko Del Fiol

Subota, 01.04. / Velika sala DOB
21č – Specijalna projekcija: "Svaka dobra priča je ljubavna priča" režija: Rajko Grlić i Matjaž Ivanišin

Nedelja, 02.04. / Velika sala DOB
21č – Svečano zatvaranje – dodela nagrada i projekcija filma "Trst, Jugoslavija" režija: Alesio Bocaro

+ PREKO 80 DOKUMENTARNIH, KRATKOMETRAŽNIH IGRANIH, ANIMIRANIH I EKSPERIMENTALNIH FILMOVA U TAKMIČARSKOM PROGRAMU
+ OMAŽI KRSTI ŠKANATI I LAZARU STOJANOVIĆU
+ REVIJALNI NETAKMIČARSKI PROGRAM
PROJEKCIJE U SVIM PROSTORIMA DOMA OMLADINE BEOGRADA

RADIONICE

- ULOGA SCENARISTE U DOKUMENTARCU
- RADIONICA ANIMIRANOG FILMA ZA DECU I RODITELJE
- KAKO NAPRAVITI 3D SLIKU BEZ PROFESIONALNE TEHNIKE
- POTENCIJALNI IZVORI FINANSIRANJA DOKUMENTARNIH FILMOVA
- KREATIVNA UPOTREBA ARHIVSKOG MATERIJALA
- STORYBOARD RADIONICA

MUZIČKI PROGRAM

Četvrtak, 30.03. / Amerikana DOB
21č Felonezzy & Phillie P

Petak, 31.03. / Amerikana DOB
21č 50Grass & Luka Gačina

Subota, 01.04. / Amerikana DOB
21č Autopark

Nedelja, 02.04. / Amerikana DOB
22č VRC

www.martovski.rs

Virtuelni novčić od hiljadu dolara

Lako je shvatiti zašto vlasti i banke sa negodovanjem gledaju na rast vrednosti i popularnosti bitcoina. Nijedna država ne voli da se suoči sa sistemom kome ne može ama baš ništa. Anonimnost je skoro potpuna, plaćanje bitcoinom jednostavan je način da se u potpunosti zaobiđu regularni finansijski tokovi, uključujući paprene bankarske provizije i plaćanje poreza na promet. I na kraju, sistem je praktično nemoguće zabraniti

I ako postoji već godinama, bitcoin je pažnju domaće javnosti privukao tek nedavno, kada je SBPOK u Beogradu uhapsio izvesnog M. Đ. pod optužbom da je ucenio dve poznate holivudske kuće. On je od američkih producenata zatražio 25 bitcoina kako ne bi "pustio u promet" tek završeni film *Bos bejbi*.

Od tražene sume uplaćeno mu je ukupno devet bitcoina, ali je na kraju ipak završio u zatvoru. Najbolji komentar do sada? "Budala, trebalo je da traži pare!"

STABILNI SISTEM BEZ POVERENJA

Šta je, zapravo, bitcoin i zašto su srpski lopovi i hohštapleri među prvima u regionu prepoznali njegovu vrednost? U suštini, bitcoin je virtualna valuta, sredstvo direktnog plaćanja između dve strane bez posrednika i bez državne kontrole. Za razliku od dolara ili evra, bitcoin postoji samo u virtuelnom svetu nula i jedinica. Zašto jedan bitcoin danas vredi 1000 dolara? Jednostavno zato što postoje ljudi koji su spremni da za jedan bitcoin daju 1000 dolara ili robu u ekvivalentnoj vrednosti.

Fenomen bitcoina nemoguće je shvatiti ukoliko niste spremni da makar malo zagnjurite u tehničke detalje implementacije. Za taj trud bićete višestruko nagrađeni. Otkrićete da iza bitcoina stoji fascinantan sistem koji se ne zasniva na poverenju niti na tom poverenju insistira. Sistem je, naprotiv, zasnovan na pretpostavci da sve vreme trgujete sa potencijalno zlonamernim ljudima čiji vam je identitet potpuno nepoznat. Bitcoin nema sedište, centralu, upravni i nadzorni odbor i nema diktatora koji upravlja njegovim razvojem. Iako iza bitcoina ne stoji

nijedna značajna državna ili internacionalna ustanova ili kompanija, sistem se i dalje uspešno odupire pokušajima bankarskih špekulanata i drugih (ne)formalnih grupa da u ekonomiju bitkoina ugrade svoje interese.

Šta je to što bitkoin čini sve privlačnijim i značajnijim? Možda činjenica da se umesto na bankarskim mahinacijama i berzanskim špekulacijama zasniva na jednostavnim, jasnim, nepodmitljivim i nepromenljivim matematičkim formulama. Većina nas je celog života bežala od matematike, ali nas sada ta matematika sustiže ponovo, ovoga puta u obliku bitkoina.

Bitkoin je virtuelna valuta pa je za nju potreban i virtuelni "novčanik". To je, u suštini, najobičnija softverska aplikacija koja može da funkcioniše na vašem laptopu, mobilnom telefonu ili tabletu. Većina tih aplikacija izgleda prilično spartanski: u njima se vidi stanje vašeg računa, imate dugmiće "pošalji" i "primi" i to je sve. Aplikacija je tu, pre svega, da od vas sakrije višak detalja (naročito onih komplikovanih) i pojednostavi obavljanje novčanih transakcija.

KLJUČEVI BITKOAIN UNIVERZUMA

Najvažnija funkcija aplikacije je da kreira vaš "privatni" i "javni ključ". Privatni ključ ostaje u vašem trajnom vlasništvu, u suštini liči na lozinku koju koristite za Gugl ili Fejsbuk, ali je neuporedivo složeniji. Vaši bitkoini su bezbedni onoliko koliko je bezbedan privatni ključ koji ih kontroliše.

Javni ključ predstavlja vaš identifikator u bitkoin univerzumu. Kada nekom šaljete novac, vi zapravo šaljete novac na "adresu" koja je definisana njegovim javnim ključem. Privatni i javni ključ međusobno su upareni – postoji samo jedan privatni ključ koji odgovara javnom ključu neke osobe. Međutim, mehanizam generisanja ovakvih ključeva toliko je složen da je nemoguće rekonstruisati privatni ključ neke osobe na osnovu onog koji je javno dostupan.

Javni ključ je jedini trag koji ostavlja iza sebe u bitkoin transakcijama. Potrebne ključeve za vas generiše aplikacija za koju ste se opredelili i za to nije potrebna nikakva internet konekcija, lična karta, broj mobilnog telefona, čak ni ime.

Ne postoji centralni registar javnih ključeva niti postoji nešto što bi ličilo na bazu podataka o korisnicima (ako vam je takva baza potrebna, moraćete sami da je napravite).

Kako onda sistem zna da meni i vama treba da dodeli različite parove ključeva ako ne postoji centralno mesto za njihovu evidenciju? Zapravo, sistem i ne garantuje da će naši ključevi biti različiti ali je broj mogućih ključeva toliko veliki da je praktično nemoguće da na svetu postoje dva identična para. Ako biste čitavu Zemljinu kuglu napunili zrcima peska, veće su šanse da u dva uzastopna izvlačenja iz nje izvučete jedno te isto zrno peska nego da vam bitkoin dodeli par ključeva koji neko već koristi.

Ok, instalirali ste bitkoin softver na svoj pametni telefon i negde u njemu kriju se potrebni ključevi. Pretpostavimo da ste već nekako stekli jedan bitkoin i da želite da ga pošaljete svom prijatelju koji može da bude bilo gde. Potrebno je da sačinite virtuelnu uplatnicu u kojoj, otprilike, piše da osoba X šalje osobi Y ukupno Z bitkoina. Osobe koje učestvuju u transakciji identifikovane su na uplatnici isključivo svojim javnim ključevima a ne imenima ili email adresama. Šta vas sprečava da sastavite uplatnicu kojom ćete, na primer, svom prijatelju da pošaljete bitkoine koje poseduje neka treća osoba? Zloupotreba se sprečava time što svaka uplatnica mora da bude digitalno potpisana od strane onoga ko šalje novac.

Digitalni potpis kreira se matematičkom formulom koja pomoću vašeg tajnog, privatnog ključa i podataka koji opisuju transakciju kreira njen "sažetak" u vidu šifrovanog teksta koji se dodaje na kraj digitalne uplatnice. Digitalni potpis je unikatan, svaki put drugačiji, čak i kada se ista svota šalje istoj osobi. Verodostojnost digitalnog potpisa može svako da proveriti korišćenjem vašeg javnog ključa. Potpis istovremeno štiti i integritet čitave transakcije: ako bi neko promenio neki detalj u njoj (recimo tako što bi preusmerio novac na sebe ili promenio navedeni iznos), digitalni potpis se više ne bi slagao sa podacima navedenim u uplatnici i transakcija bi bila odbijena.

Ako vam ovo zvuči komplikovano, treba da znate da ste pročitali najjednostavniji deo.

MILIONI KNJIGOVODA

Elem, popunili ste uplatnicu (uz pomoć aplikacije koju koristite) i putem interneta uputili je u bitkoin mrežu kako bi transakcija bila realizovana i proknjižena. Kako sistem uopšte zna da vi posedujete bitkoine koje nameravate nekom da prenesete? Za to je potrebna "glavna knjiga" (*ledger*) u kojoj su evidentirane sve do sada napravljene transakcije. U toj knjizi ne postoji specijalan list koji se odnosi na vas. Umesto toga, glavna knjiga sadrži naizgled beskonačan popis svih bitkoin transakcija još od dana kada je "iskovan" prvi virtuelni novčić. Ta knjiga je javno dostupna svakom i možete je analizirati do mile volje uz softver koji je takođe besplatan, ali budite spremni da na njeno inicijalno preuzimanje potrošite čitav dan. Za razliku od banaka koje stanje na računu i promet na njemu mogu da otkriju samo vlasniku računa, kod bitkoina je sve "na izvol'te".

U glavnoj knjizi ne postoji tako običan podatak kao što je "stanje na računu". Da biste saznali koliko bitkoina imate moraćete da saberete sve svoje uplate i isplate i da sračunate razliku. Kad god vam neko pošalje bitkoine, u glavnu knjigu se za vaš glavni ključ veže jedan "ulaz" (tzv. *input*). Kad god nekom šaljete novac morate da se pozovete na jedan ili više nepotrošenih "ulaza" iz prethodnog perioda.

Iz gore navedenog izgleda kao da "glavna knjiga" predstavlja najslabije mesto čitavog sistema. Onaj ko vodi glavnu knjigu ima, zapravo, vlast nad bitkoinom. On može da prihvata i odbija transakcije, da generiše nepostojeće uplate na sopstveni račun ili nametne "porez na promet". Ako bi se neko dočepao glavne knjige, uništio je ili nepovratno kompromitovao, ceo sistem bi se u trenutku nepovratno raspao.

Ko, zapravo, održava "glavnu knjigu" bitkoin sistema? Genijalnost bitkoina zasniva se pre svega na činjenici da "glavnu knjigu" može, sa jednakim pravima, da održava svako kome se čefne, uključujući mene i vas. Ne postoji "glavna kopija" pa ni mogućnost da ona bude kompromitovana. Svako ko želi da "knjiži" javno dostupne transakcije može da preuzme bilo koju od postojećih kopija glavne knjige i "knjigovodstveni" softver. Sve postojeće kopije su u suštini potpuno ravnopravne.

Ovakav demokratski koncept suočava

nas s jednim naizgled nerešivim problemom: ako na internetu postoji milion kopija glavne knjige, kako da znamo koja kopija je trenutno važeća? Neke od tih kopija su zapuštene ili nekompletne usled hardverskih otkaza ili problema na mreži. Neke su i "frizirane" od strane prevarena koji će pokušati da istu svotu novca potroše nekoliko puta.

BESKRAJNI LANAC BLOKOVA

I tako dolazimo do najsuptilnijeg detalja bitcoin arhitekture koji se zove *blockchain*. Verifikovane bitcoin transakcije knjiže se u tzv. blokovima nalik na registratore u koje knjigovođe odlažu proknjižene fakture. Glavna knjiga je, zapravo, kolekcija registratora (blokova) poredanih jedan pored drugog. Da bi bitcoin definitivno promenio vlasnika neophodno je da se transakcija verifikuje, smesti u registrator (blok), da registrator bude "potpisan" i odložen na policu.

Punjenje registratora je jednostavno (podaci o novim transakcijama vam neprekidno pristižu), ali ga nije lako

potpisati. Da biste generisali potpis (tzv. "heš", u suštini jedan broj sa velikim brojem cifara) morate da uzmete sve podatke iz registratora, zatim heš sa korica prethodnog registratora i jedan slučajno izabrani broj (tzv. "nons") i primenom matematičke formule sračunate sledeći heš. Postoji, međutim, *catch*: da bi novi heš bio priznat a registrator zaključen, potrebno je da novi heš bude manji od neke unapred definisane vrednosti. Što znači da ćete heš morati da sračunate mnogo puta, svaki put sa drugom vrednošću "nonsa", sve dok slučajno ne "nabodete" validni heš. Tek onda možete da kažete da ste "rešili blok", čime ste istovremeno verifikovali i sve transakcije koje se u njemu nalaze. S obzirom da se svaki blok poziva na heš onog prethodnog, rešeni blokovi formiraju neraskidivi lanac, otud i termin *blockchain*.

Informacija o novom rešenom bloku distribuira se putem interneta svima koji se bave verifikacijom transakcija. Oni će od vas preuzeti rešeni blok i nastaviti da rešavaju onaj sledeći. Sistem je

tako podešen da u mreži uvek prevлада najduži lanac blokova dok se svi kraći odbacuju. U retkim, malo verovatnim situacijama, sistem može da divergira, recimo kada dve osobe na dva kraja sveta istovremeno reše blok. Ta konfuzija (ko ima "pravu" verziju) obično traje deset minuta, dok se ne reši naredni blok, nakon čega će najduži lanac ponovo prebrisati sve one koji su kraći.

PARE IZ VAZDUHA

Koji je vaš interes da se uopšte bavite ovim bitcoin knjigovodstvom? Svako ko reši blok (kompletira jedan registrator) dobija malu svotu bitcoina kao nagradu za trud. Ovi bitcoini predstavljaju "primarnu emisiju", tj. "štancovanje para" bukvalno iz vazduha, i ne postoji nijedan drugi način da se novi bitcoini upumpaju u sistem. Zbog vrednosti koju stvaraju, ove internet "knjigovođe" često nazivaju i "rudarima", samo što oni ne kopaju zlato već bitcoine (što je danas skoro isto).

S obzirom na trenutnu sumanuto visoku vrednost bitcoina, šta vas sprečava da i sami krenete da knjižite bitcoin transakcije (softver to i onako radi automatski, vaše je samo da obezbedite računar i struju) i tako otvorite sopstveni "zlatni rudnik" iz koga će svaki čas da se iskotrlja poneki bitcoin? Ništa, samo napred, ali računajte na ogromnu konkurenciju. U svakom trenutku nekoliko miliona računara bavi se rešavanjem narednog bloka (zaključavanjem novog registratora). Ukupna snaga ovih računara 250 puta je veća od ukupne snage svih svetskih superkompjutera a potrošnja struje prelazi 40 megavata. I pored toga, matematička zagonetka koju je potrebno rešiti da bi novi blok bio dodat u lanac toliko je teška da se rešenje pojavljuje samo jednom u deset minuta. Težina problema menja se na svakih par meseci kako bi vreme

Kako doći do bitcoina?

Na isti način kao što dolazite do evra ili dinara! Možete da prodate neku svoju robu ili uslugu za bitcoine, da otkupite bitcoine od prijatelja ili da ih kupite kreditnom karticom u nekoj internet menjačnici. Ima ih dosta, ali one najveće, sa najboljim kursom i najmanjom provizijom, kao što su "Coinbase" ili "Bit Panda", još uvek ne funkcionišu u Srbiji. Menjačnice koje posluju i na našem tržištu ("Coinmama", "Indacoin") nisu najpovoljnije, naročito ako imate želju da počnete sa malim svotama i kupite nekoliko milibitkoina, čisto da osetite tehnologiju i zadovoljite znatiželju.

Na prvu kupovinu bitcoina kreditnom karticom provizija menjača ide i do 20-30 odsto, ali je kasnije znatno niža, u zavisnosti od broja i visine prethodnih transakcija. Uz to, postoje i druga ograničenja u vidu minimalne i maksimalne visine transakcija na dnevnom, mesečnom ili apsolutnom nivou. Retko koja menjačnica nudi bitcoine za manje od 50 evra pri čemu su na male iznose provizije najveće, pa se trgovina ne isplati. Drugim rečima, ukoliko niste spremni da investirate bar 100 evra i još spremniji da se sa kupljenih 0,1 bitcoina pozdravite koliko sutra (jer kurs može da se strmoglati preko noći), najbolje da se i dalje držite dinara.

RUDNIK BITKOINA: Profesionalno rešenje i istočna varijanta

potrebno za rešavanje bloka uvek bilo približno isto, bez obzira na broj računara koji učestvuju u "iskopavanjima".

Koje su vam šanse da rešite neki blok i osvojite siću od bitcoina? Praktično nikakve. Čak i ako imate "aždaju" od računara, proći će godine pre nego što rešite jedan jedini blok. Račun za potrošenu struju biće nemerljivo veći od koristi koju ste rudarenjem pribavili. Zato se pojedinci često uključuju u "gilde" i solidarno dele ostvarenu dobit, kao što zaposleni dele nagradu od zajednički uplaćenog listića za loto.

RUDARI ZA RAČUNAROM

Iza najvećih rudnika bitcoina po pravilu stoje biznismeni. Oni najveći imaju na hiljade specijalizovanih mašina i koriste silne megavate električne energije. Kada tako puno hardvera nakrcate na jedno mesto, neophodno je i adekvatno hlađenje. Zato se sve više rudnika seli u planine ili čak na Island kako bi se računari hladili prirodno hladnim vazduhom umesto skupim sistemima za klimatizaciju. Neki od tih rudnika izgledaju kao računarski centri NASA, uredni, dobro provetreni i osvetljeni, sa policama prepunim mini-računara čiji je hardver optimizovan samo za jednu stvar – da brzo sračunaju "heš" i potpišu registrator. Rudnici bitcoina sa Dalekog istoka, međutim, često izgledaju prilično zastrašujuće: najčešće su smešteni u tek sazidane zgrade bez stolarije, sa improvizovanom mrežom i kablovima koji se vuku po podu. Buka je nesnosna a radnici dežuraju igrajući video-igrice na dušecima bačenim na goli beton. "Iskopani" bitcoini često nisu dovoljni da podmire astronomske troškove pa se rudnici finansiraju i iz taksi, malih iznosa koje uplatilac dobrovoljno namenjuje "knjigovođama" kako bi njegovu transakciju što pre verifikovali.

Ovakav sistem knjiženja transakcijama izuzetno je otporan na zloupotrebe. Zamislite da ste iz glavne knjige izvukli blok (registrator) i iz njega izbrisali sve transakcije koje se odnose na vaše troškove. Problem je što registrator ne možete da vratite u lanac dok ponovo ne rešite matematičku zagonetku, ne samo za izvučeni registrator, već i za sve registratore koji se nalaze iza njega. A to je praktično nemoguće, jer će svaki takav pokušaj biti

Kako pojesti 10 miliona dolara

Istorijski gledano, od svog nastanka do danas, bitcoin je veći deo vremena bio samo tehnički koncept rezervisan za štrebere, bez bilo koje praktične svrhe. U početku, ljudi su se "razmetali" hiljadama skoro bezvrednih bitcoina koje su sami iskopali ali su posle, uglavnom, plakali.

Zabeležen je slučaj američkog turiste koji je za dve pice u Tajlandu 2010. godine platio 10.000 bitcoina, srećan što je uopšte našao piceriju koja hoće da primi tek izmišljeni elektronski novac. Onako gladan, krenuo je da ih proždire takvom strašću i brzinom da mu je zgađeni prijatelj, sedeći za istim stolom preko puta, rekao: "Dabogda ti preselo!" Nekoliko godina kasnije, reklo bi se da je kletva ispunjena: bitcoini potrošeni na te dve pice danas bi vredeli oko 10 miliona dolara. Eto šta znači izreka: "Najeo se za sve pare!"

Pročuo se i izvesni Džejs Hauels iz Njuporta koji je 2009. godine sam iskopao 7500 bitcoina. Onda je slučajno prosuo pivo preko svog računara i onesposobio ga. Delove računara, među kojima je i hard disk sa privatnim ključem i svim bitcoinima, sačuvao je na polici, a ostatak pobacao. Godinama kasnije, pred selidbu u novu kuću, Džejs je bacio i hard-disk, rešen da se otarasi svega što godinama nije koristio.

A onda mu se javio prijatelj iz Norveške i pohvalio sjajnom zaradom na bitcoinima do kojih je došao po nekoj smešnoj ceni. Kada je Džejs shvatio da su njegovi bitcoini završili u kontejneru, umalo mu je pozlilo. Od đubretara je saznao da se njegov disk nalazi u blizini grada, na deponiji veličine fudbalskog igrališta dubokoj nekoliko metara. "Savetujem vam da nabavite kompletno zaštitno odelo i dovedete bar 10-15 pomoćnika sa opremom za kopanje ili bager", rekao mu je čuvar deponije. "Nemam ja te pare", rekao je Džejs, "i kad sam video veličinu deponije znao sam da nemam velike šanse. Ali, morao sam da probam."

Epilog ove potrage vredne preko sedam miliona dolara? Kao u pesmi benda U2 "I still haven't found what I'm looking for."

suočen sa kolektivnom računarskom snagom cele bitcoin mreže. Da biste imali 50 odsto šanse da krivotvorite poslednji registrator u glavnoj knjizi potrebno je da imate na raspolaganju i 50 odsto računarskih kapaciteta celokupne konkurencije, dok je krivotvorenje starijih registratora i transakcija praktično nemoguće.

Trenutno je u opticaju 11 miliona bitcoina i njihov broj raste, ali iskopavanje bitcoina neće trajati beskonačno. Nagrada koja se dodeljuje rudarima za svaki rešeni blok smanjivaće se za 50 odsto svake četiri godine, sve dok 2140. godine ne bude iskopan i poslednji bitcoin. Nakon toga, u opticaju će biti ukupno 21 milion bitcoina a rudari će morati da žive samo od provizija na transakcije. Reklo bi se da je to malo da zadovolji potrebe svetske ekonomije, ali bitcoin se po potrebi može deliti na mnogo sitnije delove nego klasični dinar ili dolar. Jedan bitcoin ima 100.000.000 "satošija". A o Satošiju, više u okviru.

DOBRODOŠLA ALTERNATIVA

Kad sve ovo saberete, lako je shvatiti zašto vlasti i banke sa negodovanjem

gledaju na rast vrednosti i popularnosti bitcoina. Nijedna država ne voli da se suoči sa sistemom kome ne može ama baš ništa. Anonimnost je skoro potpuna, naročito ako se bitcoin mreži pristupa kroz "Tor" (o čemu je "Vreme" već pisalo). Plaćanje bitcoinom jednostavan je način da se u potpunosti zaobiđu regularni finansijski tokovi, uključujući paprene bankarske provizije i plaćanje poreza na promet. I na kraju, sistem je praktično nemoguće zabraniti. Čak i da ukinete sve najveće rudnike bitcoina na svetu, poslom će nastaviti da se bave pojedinci sa svojih privatnih računara.

Za mnoge je ovo dobrodošla promena. Nju su, nažalost, prvi prigrllili kriminalci koji koriste bitcoin kao sredstvo za realizaciju prljavih poslova, uglavnom sa drogom i lekovima (najpoznatiji među njima, Ros Ulbriht, osnivač "Silk Rouda", trenutno je na izdržavanju doživotne robije). Ali to ne znači da bitcoin tehnologija nema i sasvim legitimnu upotrebu. Maks Kazer, novinar Hafington posta, kaže da su današnje banke instrument "finansijskog džihada" u rukama establišmenta koji smišlja spletke i mahinacije i od njih

Ko je izmislio bitcoin?

Ideja o bitcoinu pojavila se prvi put 2008. godine na jednom online forumu na kome su se okupljali stručnjaci za kriptografiju. Ispod podužeg rada bio je potpisan izvesni Satoši Nakamoto, bez pominjanja mesta u kome živi ili firme za koju radi. Ubrzo je okupio oko sebe jednu malu grupu programera i prva verzija bitcoin softvera pojavila se 2009. godine.

Satoši je sve vreme ostao sakriven i sa timom je komunicirao isključivo putem elektronske pošte. Povukao se iz rada na projektu godinu dana kasnije bez ikakve najave ili objašnjenja. Poslednji put oglasio se 2011. godine i poručio "da se okrenuo nekim drugim stvarima". Nikad ga niko nije video uživo ni pre ni posle toga i njegov identitet ostao je misterija čak i za Gevina Andersena, Satošijevog najbližeg saradnika.

Sve što danas znamo o Satošiju skriveno je u njegovim mejlovima koji su analizirani i secirani do poslednjeg detalja, ali bez mnogo uspeha. U jednom od njih Satoši kaže da je star 37 godina i da je nekad živio u Japanu, ali je Satošijev engleski toliko dobar da je malo verovatno da se radi o rođenom Japancu.

"Pravi" identitet Satošija dosad je utvrđen nekoliko puta. Prvi kandidat bio je Nik Sabo, stručnjak za kriptografiju, amerikanac mađarskog porekla koji je porekao bilo kakvu vezu sa Satošijem. Drugi Satoši pronađen je u Kaliforniji i, gle čuda, njegovo pravo ime je Dorijan Nakamoto. Dorian je fizičar po obrazovanju, radio je u nekoliko navrata na tajnim projektima vezanim za državnu bezbednost. Danima je morao da trpi novinare koji su kampovali na travnjaku ispred njegove kuće, da bi na kraju kategorički demantovao da je ikad čuo za bitcoin i zapretio tužbom svima koji se usude da ga povežu sa Satošijem.

Poslednju senzaciju napravio je Krejg Stiven Rajt, kompjuterski stručnjak i biznismen iz Australije, koji je 2015. godine izjavio da je on "pravi Satoši". Krejg je u svom obraćanju

delovao prilično ubedljivo, čak je i Gevin Andersen u jednom trenutku izjavio: "Po svemu onome što sam do sada čuo i video – to je on, 98 odsto!" Džon Garza, drugi član nekadašnjeg tima, nije bio tako ubeđen: "Poverovaću kada Krejg pusti u promet jedan Satošijev bitcoin." Krejg je na kraju obećao da će pred novinarima digitalno da potpiše novu uplatnicu i "pomeri" jedan od najstarijih bitcoina iz najstarijeg, tzv. "dženezis" bloka koji je kreirao Satoši lično. Bio bi to neoporivi dokaz za sve neverne Tome, ali je Krejg iznenada počeo da oteže da bi se na kraju i povukao: "Žao mi je. Hteo sam da sve ove godine anonimnosti ostavim iza sebe ali ne mogu. Nemam hrabrosti za to."

Što znači da potraga za pravim Satošijem i dalje traje. Svojim povlačenjem Satoši je učinio najbolju moguću uslugu bitcoinu (pod pretpostavkom da je još uvek živ). Bitcoin je u tehničkom smislu toliko decentralizovan da ga je nemoguće uništiti jednim pametno osmišljenim napadom na infrastrukturu. Ako uz to nemate ni ključnog čoveka, poput Satošija, koga možete da zastrašujete i proganjate kao Asanžu, ostajete i bez poslednje mogućnosti da kontrolišete bitcoin ekonomiju. Osim toga, Satošijev misteriozni odlazak doprineo je popularizaciji bitcoina i raspalio maštu laika, koji u Satošiju vide romantičnog genijalca kome je privatnost bila važnija od bogatstva i slave.

Ima i onih koji smatraju da je Satoši bio toliko tehnički briljantan da je nemoguće da se iza tog imena krije samo jedan čovek. "Satoši" je možda samo drugo ime za Samsung, Tošibu, Nakamiči ili Motorolu, a tu su i teorije zavere po kojima je bitcoin samo još jedan projekat troslovnih agencija kao što su FBI, CIA, NSA, KGB...

Ko god da je, Satoši trenutno poseduje oko milion bitcoina vrednih oko milijardu dolara. Od trenutka kada se povukao u ilegalu, nijedan njegov bitcoin nije potrošen.

uzima procenat. U takvoj situaciji, bitcoin je dobrodošla alternativa.

Neki ugledni biznismeni, kao što su Bil Gejts (osnivač Majkrosofta) ili ser Ričard Brenson (osnivač Virdžin grupe) smatraju da je bitcoin nemoguće zaustaviti jer je to sistem koji je jednostavan, efikasan i potpuno transparentan. Brenson čak nudi mogućnost da svoj let u kosmos preko njegove kompanije Virdžin Galaktik platite bitcoinima. Odsкора se i "lamborgini" može kupiti za ovu virtuelnu valutu, a broj restorana, prodavnica i hotela u kojima se prihvata i bitcoin kao sredstvo plaćanja uvećava se svakodnevno (takvih mesta trenutno ima preko 100.000). Ako želite da podržite Vikiliks, to takođe možete da uradite u bitcoinima, možda preko nekog od bitcoin bankomata nedavno postavljenih u Vankuveru.

Bitcoin nije bez slabosti: magnetski privlači lopove i secikese svih vrsta i idealno

je rešenje za pranje para i nedozvoljenu trgovinu. Uz to, elektronski novčanici sigurni su koliko uređaj ili sajt na kome se novčanik nalazi. Gubitak privatnog ključa predstavlja i nepovratni rastanak sa novcem. Ako vas neko prevari i ne isporuči robu koju ste platili bitcoinima, nema nikakvog načina da povratite svoje pare jer, jednostavno, nemate banku ili instituciju kojoj biste mogli da se žalite. Prethodne provale u sistem rezultovale su katastrofalnim padom vrednosti bitcoina od čega se valuta u par navrata jedva oporavila (2011. godine vrednost bitcoina pala je na svega dva dolara). Najteži udarac bitcoin je doživeo 2014. godine kada je bankrotirala najveća svetska menjačnica "Mt. Gox", nakon što je iz nje ukradeno preko 850.000 bitcoina vrednih oko 450 miliona dolara. I na kraju, bitcoin je softver, a softver je po definiciji pun rupa i nikad se ne zna kakav fatalni nedostatak u njemu

još uvek čeka da bude otkriven.

Ipak, bitcoin je preživio i trenutno mu ide sasvim dobro. Lepota bitcoina je u njegovoj magičnoj jednostavnosti: ako neko ima bitcoin koji želi da mi pošalje i ako ja taj bitcoin želim da primim, nema tog A. V.-a, finansijske policije, države ili zakona koji bi u tome mogao da me spreči. Za ceo bitcoin mogao bih samo da kažem: "Mnogo je, kume!" Ali ako kum hoće da mi pošalje 10.000 satošija (približno deset dinara), dovoljno je da mobilnim telefonom uslika sledeću sličicu:

Teško da može lakše.

DR SAŠA MARKOVIĆ

Ekonomija mržnje

Zvuči malo kao logička zagonetka, ali pokušajte da je rešite. Vi ste oglašivač kome je veliki internet servis ponudio odličan ugovor, garantuju da će za prihvatljiv iznos vaš oglas imati, recimo, milion prikaza, odnosno da će se toliko puta pojaviti na ekranu pored nekog sadržaja. S druge strane, internet je slobodan medij i poneki (mnogi) korisnik iz nekog razloga želi da čita zašto je dobro mrzeti pripadnike neke druge grupe ili ukinuti nekome osnovna ljudska prava, zašto treba prodavati drogu ili silovati. Ima takvih tekstova, pa i gorih, naročito na društvenim medijima. Stižemo do završnice. Da li je u redu da se vaša reklama nađe pored ovakvog teksta? I čija je to odgovornost? Internet pretraživača kojem ste platili da se vaš oglas otvori milion puta ili korisnika koji je poželeo da pogleda nešto što vi smatrate neprikladnim? Jesu li njegove pare rđave, ako mislite da mu je mozak takav?

Francuska advertajzing agencija Havas misli da je dara prevršila meru i raskinula je saradnju sa Guglom i Jutjubom. Reč je o velikoj firmi sa jakim klijentima koja u oglasima plasira oko pola milijarde dolara, a trećinu je do sada ulagala na pomenuta dva sajta. Pregovori su pukli kada su Gugl i Jutjub potvrdili da ne mogu da garantuju u kom kontekstu će se reklame pojavljivati.

Bes oglašivača izazvalo je pojavljivanje njihovih reklama uz video-snimke političkih ekstremista. Što na izvestan način legalizuje te ekstremiste, odnosno njihove stavove, i još im donosi lep prihod. Kada otvorite neku stranicu koja je izbrendirana BBC-jevom reklamom za novu sezonu *Top Gira* ili pozivima da se pretplatite na "Gardijan", imate utisak da i sadržaj koji gledate ima veze sa reklamom, nije se to tu slučajno našlo, zar ne? Gotovo da jeste, jer Guglov AdX sistem koriste

mnogi i njegov osnovni zadatak je da što više različitih korisnika vidi neki oglas, skrojen za njih. Oglas ide drumom, a sadržaji šumom, prvi put se sretnu baš na vašem ekranu. I Gugl kaže da, za sada, ne može da utiče ko će s kim da se sastavi, izbegavajući da kaže suštinu. A to je da mržnja ima odličan ekonomski potencijal, naročito na internetu. Viralna je i šereabilna, da upotrebim moje nove omiljene hipsterske izraze.

Havas je Guglu poručio da se javi kada taj problem sa raspoređivanjem oglasa reši. A za Gugl je najgore što je priča dobila ogroman publicitet i što sada i drugi najavljuju otkaz ugovora. Pritom je skovan i zanimljiv izraz za to što Gugl radi, "komercijalna prostitucija", možda bi bolji prevod bio "reklamna prostitucija" ili, narodski, sve za pare. Gugl je u utorak objavio da ima rešenje i da ga odmah pušta u pogon, ali sačekajmo koji dan da vidimo da li radi kako oglašivači traže.

Ova priča poprilično dovodi u pitanje stav Ramba Amadeusa iznet prošle nedelje na Demofestu da rata u SFRJ ne bi bilo da su tada postojale društvene mreže, odnosno da je internet bio ovako razvijen. Razumem šta je hteo da kaže i mislim potpuno suprotno. Nepostojanje omasovljenog interneta spasilo je mnogo prijateljstva. Ko zna šta bismo sve jedni drugima rekli samo da nam nisu na vreme presekli telefonske žice. Ako neko misli da sam pregrub, neka se preispita o koliko je ljudi promenio mišljenje čitajući njihove predizborne tvitove i postove ovih dana, koliko ih je zbog toga "otpratio" ("ispratio" je bolji izraz) ne samo sa društvenih medija nego i iz realnog života.

Uostalom, zamislite Rambov intervju početkom devedesetih, bilo koji, opkoljen reklamama za učlanjenje u Srpsku dobrovoljačku gardu.

PRODAJA I PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	4650 RSD	4400 RSD	90 EUR	135 EUR
12 meseci / 52 broja	9300 RSD	8800 RSD	170 EUR	260 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije uplatnicom	iz sveta karticom
1 broj sa PDF-om	—	1,49 EUR
1 mesec / 4 broja sa PDF-om	—	5,49 EUR
6 meseci / 26 brojeva bez PDF-a	2600 RSD	1500 RSD
6 meseci / 26 brojeva sa PDF-om	3600 RSD	2000 RSD
12 meseci / 52 broja bez PDF-a	4300 RSD	2900 RSD
12 meseci / 52 broja sa PDF-om	5800 RSD	3800 RSD
		50,00 EUR

Opcija PDF podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnog štampanom izdanju. **ZABRANJENO JE DA VIŠE LICA UPOTREBLJAVA ISTI NALOG.** PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i **ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA** bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Uplatu možete izvršiti lično u prostorijama redakcije, radnim danima od 9.30 do 14.30h. Tokom promotivnog perioda za ovu vrstu uplate važi poseban popust (vidi tabelu levo). Ako ne možete doći u redakciju, potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu prodaja@vreme.com, faksom na broj 011/3238-662 ili poštom na Vreme, Trg Republike 5, Beograd, sa naznakom za šta je uplata izvršena. Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Dinarske uplate izvršite u korist NP VREME na račun broj 160-302538-91.

Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se vrši uplatom odgovarajućeg iznosa na naš dinarski račun, u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS na dan uplate. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi <http://www.vreme.com/pretplata> ili direktno na naš devizni račun (za detalje obratiti se službi prodaje). Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski do isteka poslednjeg dana pred izlazak broja za koji pretplata više ne važi.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU
www.novinarnica.net

Usluge internet pretplate na Vreme vrši i
www.novinarnica.net prema svom cenovniku.

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 9 do 15h: 011/3234-774 ili e-mailom na prodaja@vreme.com

NEVEROVATNI DOŽIVLJAJI JEDNE ŽENE (2) ALEKSANDAR ZOGRAF.

"SEOSKI ŽANDARMI
TVRDE DA SU VIDELI
KAKO JE JEDNE
NOĆI NEŠTO
SVETLO PALO U
ŽIVANINO DVORIŠTE.
SELJANI, UPLAŠENI,
VERUJU DA JE
JOVAN ZAPRAVO
ZMAJ, I DA SVE
TO PREDSTAVLJA
NEKAKVO LOŠE
ZNAMENJE..."

"JEDNE NOĆI KAD JE
ŽIVANA REKLA DA ĆE
ZMAJ DOĆI KOD NJE,
NJEN MUŽ I SVEKAR,
POŠTO SU PRETHODNO
PREKRILI PROZORE
TEŠKIM ČILIMOVIMA,
ČEKALI SU, NAORUŽANI,
DA VIDE KO TO DOLAZI
U NJIHOVU KUĆU..."

"KAD JE ŽIVANA POČELA DA VRIŠTI, POŽURILI
SU U SOBU. TEŠKO JE DISALA, I PREPLAŠENO
SE TRESLA. PO TELU JE IMALA MODRICE..."

"VODILI SU JE I U MANASTIR ZAOVU, POZNAT
PO MOLITVAMA I LEKOVITOJ VODI. ŽIVANA TVRDI
DA JE CELIM PUTEJ JOVAN TRČAO ZA KOLIMA I
MOLIO JE DA SE VRATI. ZATIM JE DOBACIO DA
ĆE JOJ SE OSVETITI, I NESTAO."

"ALI, OTKAKO SE VRATILA IZ MANASTIRA, IAKO JOJ JOVAN VIŠE NIJE DOLAZIO, DOLAZILO JE NEKO DRUGO ČUDoviŠTE, CRNO I GROZNO, I JOŠ SVIREPIJE. ONA VERUJE DA JE TO JOVANOVA OSVETA!"

"ŽIVANA JE POSTALA UVERENA DA JOJ JE JEDINI LEK U VRAČANJU I KUPANJU U LEKOVITIM TRAVAMA. ZBOG MIRISA TIH TRAVA JOVANOVI "ZAMENIK" NE JAVLJA SE ČESTO, ALI JOŠ UVEK DOLAZI S VREMENA NA VREME..."

"SEOSKI UČITELJ VERUJE DA JE PO SREDI SLUČAJ NERVNOG OBOLJENJA. MEĐUTIM, ŽIVANA ODBIJA DA IDE KOD PSIHIJATRA!"

"PRETSEDNIK OPŠTINE, PAK, MISLI DA SE U SELU SPREMA NEKA SMUTNA RADNJA, ILI KRAĐA, PA JE NAREĐIO DA SE UDVOSTRUČE POLICIJSKE PATROLE. A MEĐU SELJANIMA ZAVLADA O NEKAKAV STRAH. MNOGI TVRDE DA SU TO NEČISTE SILE, MOŽDA I PREDSKAZANJE RATA, PA ZATVARAJU VRATA NA KUĆAMA I UVEČE RANO LEŽU U KREKET..."

Koraci predaka

Kao student programa "Studije budućnosti" otišla sam na zimsku školu timskog rada na Gučevu. U planu je bilo da prođemo istorijsku turu koja prati borbe iz čuvene Gučevske bitke, prve rovovske bitke Velikog rata. Organizovane su nam šetnje sa vodičima, štapovima, lepim pogledom i svime što ide u takvim prilikama.

Drugog podneva studenti (iz) budućnosti krenuše koracima slavnih predaka. Bio je mart, doba stidljivog proleća, sa mnogo blata u najavi i zujanja u ušima od tišine u šumi na koju gradske uši nisu navikle. Niko pre polaska nije previše razmišljao o opremi za planinarenje, jer smo se morali opskrbiti za večernje pijanke. Tako smo se našli pet sati u planini sa slabom ili nikakvom obućom i odećom, što je donekle doprinosilo našem saosećanju sa borcima iz rovova. Ja se dohvatih štapa za planinarenje, ne zato što sam bila nešto naročito vidovita i znala kakvi me slalomi čekaju, nego zato što je to bila čitava skalamerija, pravi štap 21. veka.

Kad dođosmo do jednog mesta, blatnjavog i s barama, rekoše nam da tu negde behu rovovi. Niko nije znao kako da se ponaša kad naleti na slavu prošlost, pa ćutismo i slušasmo zujanje u ušima. Rovovi su uglavnom zatrpani, što je ostavilo prostora za priču o srpskom udesu – slabo nas služi kultura sećanja. Ali su se mnogi, rekoše nam vodiči, setili da traže u rovovima rudna bogatstva. Kao što to bude u ovakvim prilikama, neko poteže i pitanje časti – ti vojnici su bili naših godina, dok smo mi razmaženi jer ne poznajemo pravu žrtvu za otadžbinu. Dotakli smo se i najavljenog uvođenja obaveznog vojnog roka, ali bez mnogo udublivanja jer je svima bilo jasno da je paralela nesrećna.

Dohvatismo se i Crnog vrha i spomenika i kosturnice palim srpskim i austrougarskim ratnicima. Sunčan je dan, pošli smo u travu, i dok nam vodič priča kako su se bitke vodile u rovovima na desetak metara između dve vojske, te su u pauzama razmenjivali cigarete, mi pravimo svoje premijerke selfije na visini od 779 metara. Trudim se da emitujem

empatiju, al' se osećam nekako budalasto kao mali Zoran u *Tito i ja* – od silnog svežeg vazduha samo mi se spava i jede. U naletu saosećanja rastrgla sam plazmu dok je vodič potanko pričao kako su vojnici danima ostajali bez hrane i vode, jer saborci nisu mogli da ih se domognu.

Tu, na Crnom vrhu, na kom su mnogi od nas pogoreli od nimalo stidljivog martovskog sunca, pruža se pogled na Drinu, kako krivuda između Srbije i Bosne i Hercegovine. Setih se škola u prirodi na Kopaoniku u četvrtom razredu osnov-

ne škole, kada sam čikljila u Kosovo kao sada u Republiku Srpsku, ne bih li shvatila kompleksna nacionalna pitanja iz prve ruke, a videla brda i polja ko i svuda okolo. Vodič nam objašnjava da je Drina izvodila i svim suverenitet-skim pobudama dveju država, te da je na par mesta ostavila male sprudove ničije zemlje. Tu smo se već ozbiljno dali u slikanje sa tom sestrom nacije, svi ponosni na njen prkosni duh koji rado prisvajamo kao nacionalnu karakternu osobinu.

Nastavismo dalje cokolama prošlosti, niz planinu, prljavi, srećni i dokoni. Zabavljala me je neodoljiva sličnost sa pionirima koji nose štafetu po zabitima lepe Jugoslavije. Nekom su draže druge reminiscencije, pa pevuši

četničke pesme – kad smo već u gori da o istom trošku pomenemo sve pretke – al' nit znamo pesme nit imaju veze i sa čim. Nasamariše nas da idemo strmijom stazom, te ova epizoda dobija i akcione implikacije. Niz strminu većina je išla četvoronoške, a polako smo shvatili da škola timskog rada u prirodi može da znači da neko nekome padne na glavu. Kad je neki kamen krenuo zloslutno da se kotrlja, svi smo već u glavi preotali veličanstvene odrone sa filmova.

Ali, proklizasmo nekako putevima istorije. Srećni što smo izvukli živu glavu, sa tek pokojom kaljavom nogavicom i gorim ukusom u ustima, jer je istoriju teško zbrinuti, ali je bar stomak lako – bacismo se na pljeskavice sa pomfritom koji su nas čekali u restoranu.

NEVENA MILOJEVIĆ

Foto: Tanja Stanković

NOVA SEZONA "ZUMIRANJA"

POLITIČKA EMISIJA U PRODUKCIJI NEDELNIKA VREME

Zumiranje, četvrtak u 18h, na sajtu www.vreme.com

Dorđe Vukadinović

Vladimir Pejić

ZUMIRANJE

voditelj Filip Švarm

EMITUJE SE NA:

- VREME.COM
- TV ŠABAC
- TV SANDŽAK
- TV KULA
- TELEMARČAK
- TELEVIZIJA VALJEVO PLUS
- KRALJEVAČKA TELEVIZIJA KATV
- FORUM TELEVIZIJA
- NA PORTALU JUŽNE VESTI

4 GODINE
SERVICE
INCLUSIVE

NOVI MINI COUNTRYMAN. VIŠE MESTA ZA AVANTURU.

Zakažite test vožnju na telefon: 011/ 353 99 30, 353 99 31 www.MINI.rs

MINI Service Inclusive podrazumeva 4 godine ili pređenih 60.000 km besplatnog redovnog održavanja, a prema uslovima koji su propisani od strane proizvođača.

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec